
Jean Giraudoux

Ondina

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Jean Giraudoux

Ondina

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica,
sezona 2015/2016, uprizoritev 9
Premiera 12. maja 2016
na velikem odru SNG Nova Gorica

Zasedba	4
Svetlana Slapšak	9
Podvodna subverzija: Jean Giraudoux, Ondina	
Srečko Fišer	13
Ondina in njena duša	
Aleš Berger	16
Spomin na čarobno deklico	
DRAMSKO BESEDILO	19
Ondina	
Nagradi	90
Nebojša Pop Tasić Iztok Mlakar	
Festival	92
Čarovnik iz Oza	
Petdeseti ponovitvi	93
Srečanje Pašjon	
Kontakti	94

Jean Giraudoux

Ondina

Ondine, 1939

Prva slovenska uprizoritev

Prevajalca **Jaka Fišer** in **Srečko Fišer**

Režiser **Janusz Kica**

Dramaturginji **Ana Kržišnik Blažica** in **Martina Mrhar**

Lektor **Srečko Fišer**

Scenograf **Marko Japelj**

Kostumografinja **Bjanka Adžić Ursulov**

Skladatelj **Arturo Anecchino**

Oblikovalec svetlobe **Samo Oblokar**

Asistent režiserja **Daniel Day Škufca**

Asistentka lektorja **Laura Brataševc**

Asistent scenografa **Valentin Tribušon**

V predstavi so uporabljeni tudi odlomki skladb *When I Am Laid in Earth* – arija iz opere *Didona in Enej* (Henry Purcell), *Winterreise* (Franz Schubert), *Dichterliebe* (Robert Schumann), *At Home* (Tord Gustavsen), *World to Come* (David Lang).

Vodja predstave **Kaja Trkman**, šepetalki **Urška Modrijan** in **Arjana Rogelja**.

Tehnični vodja **Aleksander Blažica**, tonski in video mojstri **Vladimir Hmeljak**, **Majin Maraž** in **Stojan Nemec**, lučni mojstri **Samo Oblokar** (vodja), **Marko Polanc** in **Renato Stergulc**, rekviziterja **Damijan Klanjšček** in **Gorazd Prinčič**, frizerki in maskerki **Katarina Božič** in **Hermína Kokaš**, garderoberki **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič**, odrski mojster **Staško Marinič**, odrski tehnik **Dean Petrovič**, **Bogdan Repič** in **Dominik Špacapan**, vrviščarja **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**, odrski delavec **Jurij Modič**, šivilji **Nevenka Tomašević** (vodja) in **Marinka Colja**, mizarja **Marko Mladovan** (vodja) in **Primož Markočič**.

Oblikovalec rekvizitov **Branko Drekonja**.

Predstava ima odmor.

Ondina **Arna Hadžialjević**

Vitez Hans **Nejc Cijan Garlatti**

Berta **Urška Taufer**

Pesnik Bertram **Matija Rupel**

Kraljica Izolda **Helena Peršuh**

Kralj Herkul **Jože Hrovat**

Komornik **Blaž Valič**

Intendant, Prvi sodnik **Kristijan Guček**

Igralec, Drugi sodnik **Žiga Udir**

Evgenija **Ana Facchini**

Avgust **Ivo Barišič** k. g.

Ondinski kralj **Radoš Bolčina**

Ondinska kraljica **Marjuta Slamič**

Ondini

Medea Novak

Andrijana Boškoska Batič k. g.

Andrej Zalesjak

Iz fundusa gledališke literature smo potegnili komaj še kdaj uprizorjeno igro *Ondina* Jeana Giraudoux, napisano leta 1939. Nemudoma smo se zaljubili vanjo, četudi nismo vedeli, ali nam bo vračala ljubezen. Očarale so nas njene osebe, očarala nas je staromodna tema, nenavadni jezik, ne nazadnje njena mnogoplastnost. Začuden nad najdbo smo se vprašali: zakaj je Giraudouxeva igra danes tako posebna? Kaj je tako drugačnega v besedilu, ki pripoveduje o ljubezni in njenih ponorih in se zdi anahronistično v svoji parbolični formi? In še: kaj nas je naposled prepričalo, da sklenemo igro postaviti na oder? Ni bil jezik, ki mojstrsko niha med poezijo in trivialnostjo ter vedno znova spretno preplete patos in lahkotnost. Ni bila zgodba, ki prefinjeno gradi napetost na trku dveh popolnoma različnih svetov. Nemara tudi ni bila večna in celo nekoliko filozofsko navdahnjena problematika odnosov med žensko in moškim. In celo ne privlačno poigravanje z gledališkimi konvencijami in časom, ki vedno znova dokazuje povsem naivno vero v moč gledališča. Ne, Giraudouxeva igra nas je pravzaprav pritegnila s svojo vero v nepogrešljivo nujnost človeškega duha. Lik Ondine uteleša vse, kar je današnji svet, se zdi, izgubil. Duha pač: vse, kar je pozitivno, vztrajanje pri lepem in dobrem v človeku. Lahko bi tudi rekli, da je *Ondina* duh sam. Njena brezkompromisnost zna biti kdaj mučna. Njeno poželenje je pogosto obsesivno. Toda v tem, kar počne, ni trohice defetizma ali zlobe. Njeno dejanje je zavezano lepoti. Njeno dejanje je čista emocionalnost. Dosledno uteleša utopijo nesebičnosti v svetu, ki je utopije že davno potlačil. Zato je anarhistična. In tudi nevarna. Samoumevno je, da mora biti *Ondina* v svojem hrepenenju po popolni ljubezni poražena. Takšna so pravila dramaturgije. Kajti šele v porazu postane izguba vidna in boleča. Ostane pa nepopoljšljiva vera v človeka in čudna misel: »Odsev podobe sveta, ki smo ga videli skozi gladino jezera, je bil čudovit.« Kje smo izgubili ta odsev?

Janusz Kica

Svetlana Slapšak

Podvodna subverzija: Jean Giraudoux, Ondina

Giraudoux je dekonstruiral romantizem, ne samo v *Ondini*. Njegova ironija in sarkazem se lahko primerjata samo s strupom, ki ga je na »romantično« (kot predvsem razredno) zlil George Bernard Shaw. Tudi *Ondina* je razredno opredeljena, a Giraudoux je, za razliko od Shawa, ki se ni posebej posvečal dekonstrukciji antičnega mita o *Pigmalionu*, globoko občutil nevarnost, ki je v njegovem času prežala s strani manipulativne interpretacije antičnih mitov. Za Giraudouxa je odnos med žensko in moškim osnovni vir neenakosti in nepravilnosti in nobeno zamegljevanje s strani filozofije, umetnosti ali politike ne more skriti agonalnega odnosa med spoloma, ki zaobjema vse družbene tokove, horizontalno in vertikalno.

Ondina, obkrožena z vsemi svojimi posttrvmi, lososi, vodnimi kačami in najadami, nepismena in pohotna ženska, ki rada plava, sploh ni jungovsko definirana: lahko bi v Giraudouxovi drami prepoznali tudi kakšno ironično puščico v smeri Junga. Ondina je divja in naravna samo v tem, da ne sprejema konvencionalnega znanja in s tem obnašanja, vključno s seksualnim.

Sama ima drugačno znanje in drugačne kognitivne mehanizme, kar je za moškega zapeljiva (eksplozivna) kombinacija: nerazumevanje namreč rojeva željo po nadzoru in oblasti nad drugim. Drugačno znanje izhaja iz drugačne perspektive in razumevanja sveta, predvsem pa drugega sveta, denimo tistega pod vodno gladino. Iggy Pop poje v pesmi na glasbo Gorana Bregovića v filmu *Arizona Dream* (1992):

The fish doesn't think.

The fish is mute.

Expressionless.

The fish doesn't think,

Because the fish knows

Everything.

Čeprav je referenca asociativno povezana z dadaizmom in nadrealizmom, je zadeva veliko resnejša in bolj tvegana: gre za zapleten pomenski klobčič, ki ga najdemo v antični mitologiji. Moška morska bitja, ki so sposobna nenehnih transformacij, kot denimo Protej, prav tako skrivajo znanje, do katerega nasprotniki prihajajo tako, da ne dopustijo, da se jim Protej izvije iz objema. Stisk, ki je v primeru morskih bitij pravzaprav metafora za spolni odnos, preprečuje nosilcu znanja, da bi z njim pobegnili: Ondina stori prav nasprotno, ker pozna mitološke pasti – privije se h Hansu ... Vodna bitja so emblematična bitja modrosti in znanja, ki bežita pred golim nasiljem vsakdana in se prostovoljno ne razkrivata. Zakon je, kot izrazita institucija nasilja, v vseh mitoloških zgodbah okoliščina, ko se znanje nujno deli. Osamljena, šibka in neskončno spremenljiva modrost postane plen institucionalne zanke kolektiva, ki ne preži na najboljšega in najmočnejšega, temveč išče šibkejšega in bolj pokornega za predvidlji-

vo reprodukcijo ljudi in njihovih družbenih odnosov. Ondina ponuja svoje znanje ... Prave razlike med nasilnim stiskanjem boginj, ki se morajo predati nezaželenemu zakonu, in morskih bogov, ki morajo, prav tako stisnjeni, izdati znanje, pravzaprav ni gre za veličasten metaforični prenos razmerij moči med medsebojno različnimi kulturami in načini vedenja. Največja razlika je razlika v znanju. Ondina jo nevtralizira in tako oklep pade s Hansovega telesa: ali je on sposoben razumeti svobodo?

Protej je namreč imel ne le preroško moč, poznal je tudi vso preteklost in tekoče dogodke. Poleg tega se je lahko poljubno spreminjal v karkoli, od živih bitij do stvari, celo v vodo. Njegova vloga v mitoloških zgodbah je bila ključna, denimo v zvezi s trojansko vojno. Po eni izmed mitoloških različic je Zevsu prerokoval, da se bo iz njegove zveze z Okeanido Tetido rodil sin, močnejši od očeta. Prestrašeni Zevs je Tetido prepustil smrtniku Peleju, iz njune zveze pa se je rodil Ahil, največji heroj med smrtniki. Protej je Peleju svetoval, kako lahko obdrži svojo nesmrtno nevesto, ki je prav tako imela sposobnost, da se je spreminjala, v karkoli je hotela. Vendar je Protej z nasvetom, ki ga je dal Peleju, naj Tetido trdno drži v rokah, ne glede na to, v kaj se utegne spremeniti, nehote napovedal tudi lastno usodo. Potem ko je Menelaj skupaj s Heleno zapustil Trojo, je dolgo blodil po morjih, dokler se ni končno ustavil na Farosu. Da bi izvedel, kam naj se od tam napoti, je moral ugotoviti, kakšna je volja bogov in kakšna usoda ga čaka. Obrnil se je na Proteja, a temu ni bilo do prerokovanja. Ena izmed njegovih hčera, Ejdoteja, pa se je usmilila zakoncev in Menelaju zaupala, kako ga lahko prisili k prerokovanju. Tako se je Menelaj s tremi prijatelji oblekel v tjul-

njeve kože in se približal Proteju, ki je imel navado popoldne prespati s čredo svojih tjulnjev v jami na otoku. Ljubek detalj: Ejdoteja je Grke pred tem poškopila s kapljicami ambrozije, da bi laže prenašali smrad kož. Menelaj se je vrgel na Morskega starca in ga ni izpustil, celo ko se je ta spremenil v vodo. Izčrpan in zaradi odločnosti smrtnika premagan je Protej Menelaju nato razkril vse, celo usodo drugih povratnikov iz Troje. Platon mitskega Proteja uporablja kot pripodobo, denimo ko v nedolžni šali Sokratove nasprotnike v dialogu obdolži, da se izmikajo argumentaciji oziroma da se s spreminjanjem stališč in idej skušajo izogniti logični neizogibnosti Sokratove misli. Tako je Protej že zelo zgodaj postal figura, ki je blizu intelektualcem in je pogosto uporabljana v evropskih filozofskih in humanističnih tekstih. V 20. stoletju je bila tako aktualizirana podoba »protejske«, spremenljive narave književne kritike in teoretiziranja v humanističnih disciplinah. Morski starec, ki ve vse, vendar ne razkrije ničesar – razen pod fizično prisilo – je lahko funkcioniral na več popolnoma različnih ravneh imaginacije o razumnikih. Lahko je označeval materijo, znanstveni predmet, ki se upira razlagi, intelektualno premoč fizično in družbeno šibke skupine razumnikov, svobodno izbiro metod, prilagodljivost intelektualcev predlaganim in predpisanim načinom mišljenja ... Vsekakor Protej ostaja redke primer mita, ki je umeščen v filozofijo brez posebnega prilagajanja.

Navsezadnje pa neposredno iz te evropske intelektualne tradicije izhaja tudi ime živalice, ki živi samo na slovenskem Krasu, v jamah – proteus (človeška ribica). To bitje se prilagaja svetlobi oz. odsotnosti svetlobe. Kot nevidno, torej neulovljivo bitje je razumljivo razvnelo domišljijo znanstveni-

kov. Njegovo ime označuje povezavo med intelektualnimi dilemami evropske filozofije in neuničljivo energijo prepoznavanja v skupnem trezorju, antični mitologiji.

Giraudouxova Ondina je torej upornica, ko hoče spreminjati svet s tem, da prosto-voljno, skozi novo obliko ljubezni, prenaša drugačno znanje. Svet, ki ga sestavljajo hansi in berte, pa na to ni pripravljen. Ondino je prekril pepel največjih katastrof človeštva samo nekaj let po tem, ko je nastala. Oživeti jo danes pomeni želeti, da se svet spremeni.

Srečko Fišer

Ondina in njena duša

Jean Giraudoux je našel zgodbo za svojo pravljичno igro v povesti *Undine*, ki jo je dobro stoletje poprej (1811) objavil nemški romantik francoskega priimka (potomec hugenotskih beguncev) Friedrich de la Motte Fouqué.

Motiv vodne vile je sicer v bajeslovju in književnosti, ki zajema iz njega, zelo razširjen, vendar se zdi, da je prav Fouqué, čeprav sicer ne spada v najožjo elito nemških piscev svojega časa, iznašel tisti prevoj, s katerim se je zgodba usidrala v kasnejše evropsko literarno in nasploh umetniško izročilo. Njena bržkone najslavnejša potomka je *Mala morska deklica* Hansa Christiana Andersena.

Avtor poimenovanja *undina* je Paracelsus, ki velja za (pra)očeta novoveške medicine, bil pa je, kot v tistih in še kasnejših časih ni bilo nenavadno, tudi alkimist, filozof, ezoterik in še marsikaj. Po Paracelsu so undine ena od štirih vrst elementarnih bitij, katerih vsaki ustreza eden od štirih konstitutivnih elementov stvarstva: gnomi (škratje) so bitja zemlje, silfi zraka, salamandri ognja in undine kajpak, kot pove že ime (latinsko unda = val), vode. Elementarna bitja niso duhovi, so snovna bitja, četudi njihova snov ni čisto enaka človeški; imajo številne in raznolike čudežne lastnosti in moči; a predvsem se razlikujejo od človeka po tem, da nimajo neumrljive duše.

Jo pa pod določenimi pogoji lahko pridobijo. »Undina se lahko poroči z moškim in živi skupaj z njim in njeni otroci bodo človeška bitja in ne undine, ker od človeka pridobijo dušo, in tudi undina sama od njega dobi kal nesmrtnosti. Človek je zvezan z Bogom prek svoje duhovne duše in če je undina združena s človekom, bo prek njega tudi ona združena z Bogom. Kakor undina brez svoje zveze s človekom umre kot žival, tako je tudi človek kot žival, če preseka svojo zvezo z Bogom.« (Navajam po: Franz Hartmann, *The Life and Doctrine of Paracelsus*, 1891/1998, 155–156.)

Tako kot pri Giraudoux se tudi pri Fouquéju naslovna junakinja in vitez, ki se tu imenuje Huldebrand von Ringstetten, že v koči njenih krušnih staršev fulminantno zaljubi ta – in se tako rekoč od danes do jutri tudi poročita, sicer bi bil spričo njegove razorožene prevzetosti in njene neposredne nravi smrtni greh neizbežen. V ta namen je moral avtor naročiti vladarjem jezera silovito neurje, ki je ribiško kočico začasno odrezalo od sveta in navrglo na njen prag brodolomnega duhovnika, da je opravil ustrezní obred.

Dan po poroki Undina razkrije vitezu resnico o sebi. Njen dom je vodni element, njen oče je pomemben kralj v Sredozemskem morju; zaželel si je, da bi imela njegova hči nesmrtno dušo, to pa si lahko pridobi samo tako, da ... opis postopka se bolj ali manj ujema s Paracelsovim, a z eno pomembno razliko: undina obdrži dušo, četudi se njena zveza s človekom pretrga, t.j. če jo on zapusti – saj da bi ona zapustila njega, to pač ne pride v poštev, ker so bitja njene vrste zelo zvesta; in če se zgodi, da jo on zapusti, mora ona sama svojega nezvestega človeka ubiti.

Zares Fouquéjeva Undina obdrži dušo, tudi potem ko se kasneje vitez poroči z njeno tekmico Bertaldo; ona pride *de profundis* in ga, sicer proti svoji volji, ubije, kot je bilo zaukazano – ubije pa ga tako, da ga »izjoka do smrti«, prav lepa romantična podoba – in se vrne *k očeti*. Duša, ki jo obdrži, je poslej namenjena le še objokovanju, a tudi takšna (mnogi, ne le romantiki, menijo, da predvsem takšna) je blagoslov.

Andersenova pravljica *Mala morska deklica* (*Den lille havfrue*, 1837), se napaja iz istega motivnega bazena, a je nekoliko drugačna. Mala morska deklica sliši, kakšen blagor je človeška duša, in si je zaželi; izve, da si jo lahko pridobi le prek ljubezni človeka. Izbranca ima: nekoč je videla princa in se strastno zaljubila vanj. Da bi lahko osvojila njegovo srce, se mora (fizično) počlovečiti. V ta namen privoli v strašne muke, celo pohabo; a njegove ljubezni se ji kljub temu ne posreči pridobiti, princ se – kakopak – poroči z drugo. Zdaj bi ga morala ubiti, da bi spet postala morska deklica in se lahko vrnila k sestram v morje; tega ji ljubezen ne pusti, zato ostane sama, smrti in brezdušnemu izginotju zapisana. A njena smrt je popisana kot nekakšna (po mnenju nekaterih zgodbi umetno prilepljena) apoteoza: mala morska deklica se v smrti dvigne med hčere zraka (to bi bile Paracelsove silfide) in te ji povedo, da si bo mogla, tako kot one, v borih tristo letih ustvariti nesmrtno dušo, in sicer tako, da bo omenjena stoletja delala (ljudem) dobra dela.

Danskemu pravljicarju ni bilo všeč, na kakšen način je Fouquéjeva Undina prišla do duše. V nekem pismu, napisanem leta 1837, po tistem, ko je končal svojo zgodbo, pravi: »Nisem hotel, da bi bilo odvisno od nekega tujega bitja, od človeka in njego-

ve ljubezni, ali bo morska deklica dobila nesmrtno dušo. Prepričan sem, da bi bilo to narobe. Saj bi bilo v tem primeru kar veliko prepuščeno naključju, mar ne? Ne morem sprejeti česa takega na tem svetu. Jaz sem odprl svoji morski deklici bolj naravno, bolj božansko pot.« (Navajam po: Maria Tatar, *The Annotated Hans Christian Andersen*, str. 120.)

Andersenovo rezoniranje je malce bizarno – ali pa tudi ne, odvisno od gledišča. Zdi se mu napak, da bi morska deklica prišla do duše po poti, ki da je preveč človeška in premalo naravna oz. božanska, kot pravi sam – a nemara v resnici misli: prepoceni. Kupnina za neumrljivo dušo (kar pač pomeni obljubo večne blaženosti) je po njegovem edinole temeljito trpinčenje telesa plus zadostna količina dobrih del.

Gotovo bi marsikdo podvomil, ali je res boljši njegov recept, ki vsebuje vseživljenjsko torturo najbolj sadistične sorte, na koncu pa za tolažbo tristoletne vice kot odkupnino za greh – kateri pravzaprav? Najbrž tisti, ki se mu reče »preveč hoteti«. Morda je njegova ideja (krščanske) pravičnosti povezana z okoliščino, da so med vsemi Paracelsovimi elementarnimi bitji ravno undine pretežno ženske.

Stoletje kasneje je za Giraudouxa duša drugačna stvar. Kar je bilo za romantike brezdušno nadnaravno ali celo protinaravno bitje – vsaj Andersen je to naziranje dobro ponotranjil, medtem ko se pri Fouquéju da posumiti, da so njegove resnične simpatije bolj heretične – se njemu zdi »narava sama« (I, 7). Pomensko polje metafore *duša* določa drugačen, pravzaprav zrcalno nasproten (gladina vode ...) koordinatni sistem. Kraljica Izolda pravi (II, 11): »Duša

sveta vdihuje in izdihuje skozi nosnice kakor skozi škrge. A človek je hotel imeti svojo posebno dušo. Po neumnosti je razkosal skupno dušo. Človeške duše ni. So le majhne zaplate duše, kjer poganja klavrno cvetje in borna zelenjava.« Človeški monopol je padel in kar je bilo prej brezdušno, je zdaj avtentični nosilec duše. *Duša* se neka-ko vrača v etimološko pradomovino.

In kako se pride tja? Katera je pot spoznanja? Zanesljivo ne doktrinarna, najsibo starih časov ali nove dobe. Giraudoux, čigar francoska eleganca ni nikdar brez empatije ne empatija brez hudomušnosti, se zdi, da nam v odgovor ponuja nekakšno Jakobovo lestev iz besed, ki je prav trpežna, čeprav so njeni klini dostikrat čudno zasukani; še več, niso niti zares klini, na katere lahko trdno stopiš, marveč so nenadne zastranitve in paradoksi, ki ne veš, ali držijo navzgor ali navzdol ali nemara ne eno ne drugo, temveč počez; so pravzaprav govorični ekvivalent Ondinine podobe sveta, ki migetava preseva skozi gladino jezera. Taka je z druge strani ona nam; zmeraj tako blizu, zmeraj tako daleč. Duša.

Aleš Berger

Spomin na čarobno deklico

Ko sem lansko pomlad izvedel, da bodo v SNG Nova Gorica uprizorili besedilo Jeana Giraudouxa *Ondine*, se mi je vzbudilo nekaj spominov na moja srečevanja z njim; uredništvo pričujočega gledališkega lista mi je prijazno omogočilo, da jih delim z morebitnimi bralci.

Ondine sem prvič – in edinič – videl v Comédie française pomladi 1974. Bilo je malo po premieri in osrednja znamenitost predstave je bila tedaj še ne devetnajstletna Isabelle Adjani, ki je v starosvetno pariško gledališče leto poprej prišla brez ustreznih šol, po bližnjici svojega osupljivega talenta. Predstava (prej sem si kupil žepno izdajo *Ondine*, skoraj dvesto drobno natiskanih strani, in jo prebral) me je očarala: dekletce, ki s svojo nadsnovnostjo, spontano darežljivostjo in sebičnostjo pogubi v zemeljske okvire vpetega fanta, se mi je zdela podoba za marsikatero (ne) srečno ljubezen. V vizualni spomin pa se mi je uprizoritev vtisnila s sugestivnim oblikovanjem luči, ko je prelivajoča se svetloba sugerirala dogajanje pod vodno gladino in nad njo, da je bil vtis tudi po tej strani nadvse poetičen. – Mlado Isabelle sem v tistih dneh na odru videl še dvakrat: kot Agnezo v Molièrovi *Šoli za žene* in kot sestro Marijo Frančiško v Montherlantovem *Port-Royalu* in v obeh je blestela, a najbolj

ljubka, ganljiva, pa tudi nevarna se mi je zdela prav kot *Ondine*.

Kar dosti predstav sem videl tisti predpomladni čas v Parizu, ko sem imel kot član mednarodne zveze gledaliških kritikov zastojni dostop do njih in sem to s pridom izkoriščal. Po vrnitvi v Ljubljano sem o njih pripovedoval ljudem v gledaliških in marsikatero besedilo od srca priporočil. Med njimi je bila seveda *Ondine*, ki je pri nas – čeprav so bila leta, ko se je igralo kar nekaj Giraudouxa in so njegove *Tri drame* (1961) izšle še v knjižni obliki – niso poznali, pač pa se je ob njeni omembi marsikdo spomnil na opero *Rusalka* Antonina Dvořaka. Za moj predlog so se ogreli v Mestnem gledališču ljubljanskem, kjer so že imeli v mislih igralko za naslovno vlogo, predviden pa je bil tudi režiser, in leta 1976 sem *Ondine* po njihovem naročilu prevedel, tipkaje na pisalni stroj, da je naneslo skoraj sto strani. Besedilo mi je bilo še vedno zelo všeč, tokrat sem užival tudi v izjemni poetičnosti Giraudouxevega jezika, v njegovih aforističnih modrostih in dinamičnih zasukih, in še se spomnim, kako sem se ob prevajanju začetnega prizora zatekel po pomoč h kuharskim knjigam in njihovi terminologiji. – Odrske podobe prevoda nisem učakal in niti nisem spraševal, zakaj igra ni bila uvrščena v repertoar, pač pa je igralka, ki ji je bila *Ondine* namenjena, čez leto ustvarila imenitno glavno vlogo v igri Garcíe Lorce *Donja Rosita*, potem se je zamenjalo vodstvo gledališča in slovensko besedilo Giraudouxeve igre je odšlo na zanesljivo pot na arhivske police.

Nekajkrat sem ga poskušal potegniti od tam. Z režiserjem mojih let (tistim, ki bi jo bil moral režirati pred časom) sva se še zmeraj kdaj zagreto pogovarjala o *Rusalki* –

tako se je v mojem prevodu igra imenovala – in imela ugledano mlado igralko, za katero sva bila prepričana, da bi bila idealna zanjo, a sezone so minevale in tudi mlada igralka je postajala zrelejša ... Besedilo sem ponujal Andreja Hiengu, ko je bil ravnatelj ljubljanske Drame, saj sem upal, da ga bo morda pritegnila njegova »spektakelska poetičnost«, in poleti 1988 ga je prebral, saj mi je, ko je moj predlog zavrnil, 24. 8. ljubeznivo odpisal: »Dolgo sem okleval in se zibal med dopadenjem in pomisleki. (...) Tudi bi bilo težko ogreti igralce in – navsezadnje – najti režiserja, ki bi imel potrebno občutljivost.« – Zanesljivo sem se o *Rusalki* ne le enkrat pogovarjal z Janezom Pipanom in jo najbrž omenjal še komu (o čemer sicer nimam pismenih pričevanj) in zmeraj so bili pri tehtanju odločujočih »pomisleki« močnejši od »dopadenja«; svet, in v njem gledališče, sta postala pregroba in preostra za krhko vilinsko zmišljavo in na Giraudouxa ni pri nas lep čas pomislil nihče, in ko so se v tem gledališču spomnili nanj, ni za moje minulo delo vedel nihče, in tako se je zgodilo, da se moj rokopis prevoda – na srečo menda edini, ki ni bil uprizorjen – praši že natanko štirideset let v nekem napol pozabljenem predalu in bo tam tudi ostal ...

Te dni sem se odločal, da bi ga po dolgem času prebral, a potem tega nisem storil. Rekel sem si: kaj bi si utrujal oči, ko je tisti rokopis (oziroma bog ve katera kseroks kopija) ponekod – kako simbolično! – skorajda do neberljivosti obledel, a pravi razlog je bil drugje. Najbrž se nisem želel soočiti s samim sabo, kakršen sem bil (kot prevajalec) pred štirimi desetletji – naj bi se jezil nad napakami ali nerodnostmi, ki sem jih zagrešil, ali se navduševal nad začetniškimi domiselnostmi, oboje bi bilo enako

klavrno. Pač pa sem z neskalskim užitek spet prebral izvirnik in me zdaj zanima, kako bo v svežem, sodobnem jeziku spregovoril z odra.

Jean Giraudoux

Ondina

Igra v treh dejanjih
po povesti Friedricha de la Motte Fouquéja

Prevedla
Jaka in Srečko Fišer
2015

OSEBE

Ondina
Evgenija
Berta
Kraljica Izolda
Salambo
Greta
Venera
Pomivalka
Violanta
Ondine
Dvorne dame

Vitez
Avgust
Ondinski kralj
Komornik
Nadintendant kraljevih gledališč
Kralj Herkul
Pesnik
Bertram
Matho
Dreser tjujnjev
Paž
Majhen ondin
Prvi sodnik
Drugi sodnik
Prvi ribič
Drugi ribič
Ulrik
Svinjski pastir
Rabelj
Prvi služabnik
Drugi služabnik

PRVO DEJANJE

Ribiška koč. Zunaj nevihta.

PRVI PRIZOR

Stari AVGUST, stara EVGENIJA, potlej PRIKAZNI

AVGUST *ob oknu*

Kaj neki še počne zunaj v tej temi!

EVGENIJA

Čemu se vznemirjaš? Ona ponoči vidi.

AVGUST

In v takem viharju!

EVGENIJA

Dež je ne zmóči, si pozabil?

AVGUST

Zdaj poje! ... Misliš, da ona poje? Ne prepoznam njenega glasu.

EVGENIJA

Kdo pa naj bi bil? Dvajset milj je do najbližje hiše.

AVGUST

Zdaj se sliši glas s srede jezera, zdaj z vrha slapu.

EVGENIJA

To je ona; zdaj sredi jezera, zdaj vrh slapu.

AVGUST

Kdo bi to razumel! Tebi je bilo v njenih letih všeč skakati čez narasle potoke?

EVGENIJA

Enkrat sem poskusila. Za noge so me potegnili ven. Samo enkrat sem poskusila, kar ona naredi tisočkrat na dan – skakati čez brezna, zajemati slapove v dlani! Dobro se spomnim, kako sem poskusila hoditi po vodi!

AVGUST

Premehka sva z njo, Evgenija. Za petnajstletno dekle ni prav, da se ob taki uri podi

po gozdu. Čemu je to podobno? Obleke si krpa vrh pečine, moliti ne mara drugače kot z glavo pod vodo ... Če bi bila ti tako vzgojena, kje bi bila danes midva!

EVGENIJA

Pri gospodinjskih opravilih mi pomaga, moraš priznati.

AVGUST

O tem bi se dalo marsikaj povedati.

EVGENIJA

Kaj bi rad? Mogoče ne pomije krožnikov? Ne zlošči čevljev?

AVGUST

Prav to je. Jaz ne vem nič o tem.

EVGENIJA

Ta krožnik ni čist?

AVGUST

Ne gre za to. Pravim samo, da je še nikoli nisem videl ne pomivati posode ne loščiti čevljev. In ti tudi ne.

EVGENIJA

Pač raje dela zunaj.

AVGUST

Že mogoče. Ampak če so trije krožniki ali jih je ducat, en sam čevljev ali trije pari, vedno ji vzame enako časa. Čez minutko je nazaj, krpe ni rabila, lošč je nedotaknjen, pa je vendar vse čisto, vse se sveti ... Si si kdaj pojasnila tisto zgodbo o zlatih krožnikih? In njene roke niso nikdar umazane ... Veš, kaj mi je danes ušpičila?

EVGENIJA

Je v teh petnajstih letih enkrat samkrat storila, kar sva od nje pričakovala?

AVGUST

Dvignila mi je rešetko na ribniku. Postrvi, ki sem jih zbiral od pomladi, so vse ušle, komaj sem ujel eno, da jo bova imela za večerjo. *Okno se nenadoma odpre.* Kaj je že spet!

EVGENIJA

Veter, saj vidiš.

AVGUST

Jaz pa ti rečem, da je ona. Samo da nama ne misli spet kazati tiste svoje komedije z glavami na oknu v nevihtnih nočeh. Če vidim onega sivobradega starca, me kar zmrazi po hrbtu.

EVGENIJA

Meni je glava ženske z biseri prav všeč. Sicer pa, če se bojiš, zapri okno.

V soju bliska se v oknu prikaže glava starca s krono in brado, od katere curlja voda.

GLAVA

Prepozno, Avgust!

AVGUST

Bomo videli, ali je res prepozno, Ondina!

Av gust zapre okno, vendar se sunkovito odpre znova. V soju strele se prikaže glava očarljive vodne vile.

GLAVA VODNE VILE

Dober večer, Evgenija!

Glava izgine v temo.

EVGENIJA

Ondina, oče se jezi! Pridi domov.

AVGUST

Takoj se vrni, Ondina! Do tri preštejem. Če pri tri nisi v hiši, zapahnem vrata in boš prespala zunaj.

Grom.

EVGENIJA

Saj ne misliš resno!

AVGUST

Takoj boš videla, ali mislim resno! Ondina, ena!

Grom.

EVGENIJA

To grmenje po vsakem tvojem stavku je prav nadležno.

AVGUST

Sem mogoče jaz kriv?

EVGENIJA

Pohiti, preden zagrmi znova. Saj vsi vejo, da znaš šteti do tri.

AVGUST

Ondina, dve!

Grom.

EVGENIJA

Nemogoč si.

AVGUST

Ondina, tri!

Ni groma.

EVGENIJA *v pričakovanju groma*

Nikar, nehaj, ubogi moj Avgust!

AVGUST

Kar zadeva mene, sem že nehal. *Zapahne vrata.* Tako! Zdaj lahko v miru večerjava.

Vrata se na stežaj odpro. Avgust in Evgenija se ozreta k viru hrupa. Na pragu stoji vitez v oklepu.

DRUGI PRIZOR

VITEZ, AVGUST, EVGENIJA

VITEZ *trči s petama*

Vitez Hans von Wittenstein zu Wittenstein.

AVGUST

Pravijo mi Avgust.

VITEZ

Dovolil sem si pustiti konja v vaši staji. Konj je najpomembnejši del viteza, kot vsakdo ve.

AVGUST

Zdrgnil ga bom s slamo, vaša milost.

VITEZ

Že opravljeno, hvala. Raje ga zdrgnem sam, po ardensko. Tukaj jih drgnete po švabsko, proti dlaki. Na ta način kožuh izgubi lesk, zlasti pri sercih. Smem sestiti?

AVGUST

Moj dom vam je na voljo, vaša milost.

VITEZ

Kakšna nevihta! Ves popoldan mi že curlja za vrat. Voda se sicer odceja po žlebičkih za kri, toda škoda je že narejena. Prav tega se oklepni vitezi najbolj bojimo: dežja. Dežja in bolh.

AVGUST

Mogoče bi ga lahko sneli, vaša milost, če boste tu prenočili.

VITEZ

Dragi moj Avgust, si kdaj videl raka, kako se levi? Tako zapleteno je to! Najprej si bom odpočil. Saj si rekel, da se imenuješ Avgust, kajne?

AVGUST

Moja žena pa Evgenija.

EVGENIJA

Ne zamerite. Nista ravno imeni za potujoče viteze.

VITEZ

Dobra žena, ne moreš si misliti, kakšno radost občuti vitez, ki je v gozdu mesec dni zaman iskal Faramonda in Osmondo, potem pa ravno v času večerje naleti na Avgusta in Evgenijo!

EVGENIJA

Aha. – Vaša milost, vem, da gosta spraševati ni spodobno, a eno vprašanje mi boste nemara oprostili: ste lačni?

VITEZ

Lačen sem. Zelo lačen. Z veseljem bi si delil večerjo z vama.

EVGENIJA

Midva ne večerjava, vaša milost. Ampak tamle imam postrv. Bi jo morda pojedli vi?

VITEZ

Se razume. Obožujem postrvi.

EVGENIJA

Hočete ocvrto ali na žaru?

VITEZ

Obarjeno v vinu hočem.

Avgust in Evgenija se zgrozita.

EVGENIJA

Obarjeno v vinu? Meni se najbolj posrečijo z moko in maslom ...

VITEZ

Vprašali ste me po mnenju. Postrv mi je vseč samo obarjena v vinu.

AVGUST

Kako jih Evgenija speče! Poslastica! Kaj poslastica, čudež!

VITEZ

Torej. Pravilna priprava recepta terja, da vržemo živo postrv v vrelo vinsko juho, drži?

AVGUST

Natanko tako, vaša milost.

VITEZ

Da obdrži okus in čvrstino, ker jo je krop – presenetil?

AVGUST

Presenetil, vaša milost, to je prava beseda.

VITEZ

Torej ni nobenega dvoma. Hočem postrv, obarjeno v vinu.

AVGUST

Evgenija, pripravi jo obarjeno v vinu.

EVGENIJA *z vrat*

Tudi nadevana v lastnem soku je izvrstna ...

AVGUST

Pojdi.

Evgenija odide v kuhinjo. Vitez se udobno namesti.

VITEZ

Vidim, da imate v teh krajih radi potujoče viteze.

AVGUST

Raje kot vojske. Potujoči vitez je znamenje, da je konec vojne.

VITEZ

Jaz pa imam rad vojno. Nisem hudoben, nikomur nočem žalega, ampak vojno imam rad.

AVGUST

Vsak ima svoj okus, vaša milost.

VITEZ

Jaz rad govorim, po naravi sem klepetav, in v vojni zmeraj najdeš koga za pogovor. Če so tvoji slabe volje, ujameš koga z nasprotni strani, najraje kurata, kurati so najbolj zgovorni. Ali ranjenca, ta ti bo gotovo povedal svojo življenjsko zgodbo. Kot potujoči vitez pa zadnji mesec, odkar sem se podal v ta gozd, razen odmeva nisem srečal še nikogar, da bi lahko spregovoril besedo z njim. Ene same žive duše ne. In sam Bog ve, koliko bi imel povedati!

AVGUST

In živali, vaša milost? Baje da potujoči vitezi razumejo njihovo govorico?

VITEZ *rahlo jecljavo*

Ni čisto tako, kot si predstavljaš. Seveda nam govorijo. Navsezadnje je vsaka divja žival vitezu simbol in vsak njen klic ali rjovež je simbolni izrek, ki se nam zapiše v dušo z ognjenimi črkami. Lahko bi rekel, da živali bolj pišejo kot govorijo. Vendar enolično. Vsaka vrsta ti govori vselej en in isti stavek, in to od daleč in pogosto z obupnim nagla-

som ... Jelen o čistosti, divji prašič o preziru do zemeljskih dobrin ... In zmeraj govorijo stari samci. Za njimi vidiš očarljive košutice in ljubke svinjice, tebi pa zmeraj pridiga stari rogonja ali samotarski merjasec.

AVGUST

Kaj pa ptiči?

VITEZ

Ptiči sploh ne odgovarjajo. Nad njimi sem bil zelo razočaran. Vitezu kar naprej ponavljajo isto litanijo – kako laži vodijo v pogubo. Skušal sem pritegniti njihovo pozornost, spraševal sem jih, kako jim gre, ali je leto primerno za gnezditev in zarod, ali je naporno sedeti na jajcih. Brez haska. Ni se jim zdelo vredno odgovoriti.

AVGUST

Za škrjanca me to čudi, vaša milost. Škrjanec se pač gotovo rad izpoveduje?

VITEZ

Ovratna pločevina vitezu preprečuje, da bi se pogovarjal s škrjanci.

AVGUST

Kaj pa vas je prignalo v te kraje, od koder se malokdo vrne?

VITEZ

Kaj češ, da bi bilo. Ženska!

AVGUST

Ne bom vas zasliševal, vaša milost.

VITEZ

Pa še kako me boš! Pri tej priči me boš zaslišal! Že trideset dni nisem govoril o njej, Avgust! In ne bom zdaj, ko sem končno srečal dve človeški bitji, zamudil priložnosti, da spregovorim o njej! Sprašuj! Nemudoma vprašaj: kako se imenuje ...

AVGUST

Vaša milost ...

VITEZ

Če si resnično želiš vedeti, vprašaj!

AVGUST

Kako se imenuje?

VITEZ

Imenuje se Berta, ribič! Prelepo ime!

AVGUST

Res je, čudovito.

VITEZ

Druge ženske se imenujejo Angelika, Diana, Violanta! Kdorkoli se lahko imenuje Angelika, Diana, Violanta. Edino ona pa si zasluži to slovesno, drhteče, ganjeno ime ... Tebe, Evgenija, pa gotovo zanima, ali je lepa!

EVGENIJA *ki je ravnokar vstopila*

Lepa?

AVGUST

Beseda je o Berti, grofici Berti, uboga moja žena!

EVGENIJA

Aha. Je lepa?

VITEZ

Evgenija, naš kralj me je zadolžil, da kupujem konje zanj. Zato sem po duši vselej konjski mešetar, tudi pri ženskah. Nobena hiba mi ne uide. Omenjena Angelika ima žlebičast noht desnega palca. Violanta ima zlato pego v očesu. Berta pa je v vsem popolna.

EVGENIJA

Tudi naju to zelo veseli.

AVGUST

Zlata pega v očesu? To je gotovo zelo ljubko!

EVGENIJA

Kaj se ti mešaš, Avgust!

VITEZ

Nikar ne verjemi tega, dragi gostitelj. Dan, dva te bo zlata pega veselila; kratkočasilo te bo nagibati Violantino obličje proti me-

sečini, jo poljubljati ob baklah ... A tretji dan jo boš sovražil, ljubša ti bo mušica v očesu tvoje dame!

AVGUST

Kakšna pa je ta pega na pogled? Kot luska sljude?

EVGENIJA

Si ti zoprni s svojimi zlatimi pegami! Pusti vi-teza, naj govori!

VITEZ

Res je, dragi Avgust! Čemu ta pristranost nasproti Violanti! Če me Violanta spremlja na lov, zanesljivo rani svojo belo kobilo. Nadvse čedna stvar, ranjena bela kobila, posebej še, ko ji rano posujemo z ogljem. Če Violanta nosi kraljici svečnik, ji na kamnitem tlaku neogibno spodrsne, da pogrne, kolikor je dolga in široka. Ko jo stari vojvoda prime za roko in ji pripoveduje veselo zgodbo, Violanta zajoka!

AVGUST

Violanta? Zajoka?

VITEZ

Kolikor te poznam, stari moj, me boš gotovo vprašal, kaj se zgodi z zlato pego, medtem ko joka!

EVGENIJA

Prav to je imel gotovo v misli, vaša milost. Trmast je kot luna.

VITEZ

To bo imel v misli do dneva, ko bo videl Berto. Kajti prišla bosta na poroko, draga gostitelj! Povabim vaju! Berta mi je postavila za poroko le ta pogoj, da se vrnem iz gozda. In če se bom vrnil, se bom po vajini zaslugi! Tam boš videl svojo Violanto, ribič, njena velika usta, drobna ušesca, majhen grški nossek; vso rjavo poleg velikega črnega angela! ... In zdaj, draga Evgenija, prinesi mojo postrv, obarjeno v vinu! Sicer se bo razkuhala!

Vrata se odpro. Prikaže se Ondina.

TRETJI PRIZOR

Prejšnji, ONDINA

ONDINA *obstane negibna na vratih*

Kako ste lepi!

AVGUST

Kaj vendar govoriš, predrznost mala!

ONDINA

Govorim, kako je lep!

AVGUST

To je najina hči, vaša milost. Nobenih manir nima.

ONDINA

Govorim, da sem zelo vesela, ko vidim, da so moški tudi lepi! Kar srce mi je zastalo!

AVGUST

Boš tiho!

ONDINA

Srh me spreletava!

AVGUST

Petnajst let ima, vitez. Ne zamerite ji.

ONDINA

Vedela sem, da mora obstajati razlog, zakaj sem dekle. Razlog je, da so moški tudi lepi.

AVGUST

Našega gosta nadleguješ.

ONDINA

Niti najmanj ga ne nadlegujem. Všeč sem mu. Vidiš, kako me gleda. Kako ti je ime?

AVGUST

Plemenitega gospoda se ne tika, otrok nesrečni!

ONDINA *stopi bliže*

Kako je lep! Poglej to uho, oče! Kot školjka! Misliš, da mu bom v tako uho rekla »vi«? Čigavo si, ušesce malo? Kako se imenuje?

VITEZ

Imenuje se Hans.

ONDINA

Lahko bi si mislila. Če komu privre sreča iz ust, reče Hans.

VITEZ

Hans von Wittenstein ...

ONDINA

Ko zjutraj rosa pade in tesnoba se ti v dušo ukrade, izustiš nevede, kot da soparica puhti iz tebe: Hans ...

VITEZ

Von Wittenstein zu Wittenstein ...

ONDINA

Kako lepo ime! Kako je to lepo, odmev v imenu! ... Zakaj pa si prišel? Da me vzameš?

AVGUST

Dovolj. Pojdi v svojo sobo.

ONDINA

Vzemi me! Odpelji me!

Evgenija se vrne z jedjo.

EVGENIJA

Izvolite, postrv, obarjena v vinu, za vas, vaša milost. Pojejte jo. To bo boljše kot poslušati našo norico.

ONDINA

Postrv, obarjena v vinu, zanj!

VITEZ

Krasna je videti!

ONDINA

Ti si si drznila pripraviti postrv, obarjeno v vinu, mati!

EVGENIJA

Tiho. Tako ali tako, zdaj je kuhana.

ONDINA

Postrv, ljubica moja, ki si svoj živ dan zmeraj iskala najbolj mrzlo vodo!

AVGUST

Ne boš zdaj jokala zaradi ene postrvi!

ONDINA

Pa pravita, da sta moja starša! Prijela sta te in te živo vrgla v krop!

VITEZ

Jaz sem tako hotel, deklica.

ONDINA

Vi? Seveda, lahko bi vedela ... Na prvi pogled je vse jasno. Vi ste tepec.

EVGENIJA

Odpustite nam, vaša milost!

ONDINA

Ničesar ne razumete, kajne? To je viteštvo, to je pogum! Iščete velikane, ki jih nikjer ni, ko pa se vam v bistri reki zalesketa majcena živalca, jo ukažete obariti v vinu!

VITEZ

In jo pojem, otrok moj! In kako mi tekne!

ONDINA

Boste že videli, kako vam bo teknila. *Vrže postrv skozi okno.* Pa jo zdaj pojejte. Zbogom.

EVGENIJA

Kam spet odhajaš, otrok?

ONDINA

Tam zunaj je nekdo, ki sovraži ljudi in mi bo povedal vse, kar ve o njih. Zmeraj sem si zatiskala oči, imela sem svoje mnenje ... Zdaj je konec, poslušala ga bom.

EVGENIJA

Spet gre ven, ob tej uri!

ONDINA

Čez minuto bom vedela vse. Kdo so, kaj so, česa so zmožni. Toliko slabše za vas.

AVGUST

Te moram s silo zadržati?

Onдина odskoči in se mu izogne.

ONDINA

Že zdaj vem, da lažejo, da so lepotci v resnici grdi, da so junaki strahopetni ... Vem, da jih

sovražim!

VITEZ

Oni bodo tebe ljubili, draga moja ...

ONDINA *se ustavi, vendar se ne obrne*

Kaj je rekel?

VITEZ

Nič. Nič nisem rekel.

ONDINA *od vrat*

Ponovite, da vas slišim!

VITEZ

Oni te ljubijo, draga moja.

ONDINA

Jaz pa njih sovražim.

Izgine v noč.

ČETRTI PRIZOR

VITEZ, AVGUST, EVGENIJA

VITEZ

Čestitam. Lepo ste jo vzgojili.

AVGUST

Bog nama je priča, da jo grajava za vsak prestopok.

VITEZ

Treba jo je tepsti.

EVGENIJA

Kar poskusite jo ujeti!

VITEZ

Jo zapreti, ji vzeti sladkarije.

AVGUST

Ničesar ne je.

VITEZ

Blagor nji. Jaz pa umiram od lakote. Obarite mi novo postrv v vinu. Že zato, da jo kaznujete.

AVGUST

Ta je bila zadnja, vaša milost. Imava pa pre-
kajeno šunko. Evgenija vam bo narezala ...

VITEZ

Še dobro, da vama dovoli zaklati prašiča!

Evgenija odide.

AVGUST

V slabo voljo vas je spravila, vitez. Zelo mi je
žal.

VITEZ

V slabo voljo me je spravila, ker sem res te-
pec, kot je rekla. Konec koncev smo vsi ljud-
je enaki, stari moj ribič. Nečimrni kot pavi.
Ugajala mi je, ko mi je rekla, da sem lep,
čeprav vem, da nisem lep. Mi pa ni ugajala,
ko mi je rekla, da sem strahopetec. Vem, da
nisem strahopetec.

AVGUST

Dobri ste, da tako prenašate ...

VITEZ

Prav nič dobro ne prenašam. Besen sem.
Zmeraj sem besen nase, ko so drugi v zmoti!

EVGENIJA

Avgust, ne najdem šunke!

Avgust gre k njej.

PETI PRIZOR

VITEZ, ONDINA

*Ondina se prikrade nazaj k mizi za vitezovim
hrbtom; on izteza roke k ognju in se sprva ne
obrne.*

ONDINA

Meni je ime Ondina.

VITEZ

Lepo ime.

ONDINA

Hans in Ondina. Lepših imen ni na svetu,

kajne?

VITEZ

Ali pa Ondina in Hans.

ONDINA

Ne! Najprej Hans. Hans je fant. Fant gre prvi
in zapoveduje. Ondina je dekle. Dekle gre
vedno korak zadaj. In molči.

VITEZ

Molči! Kako vraga se ji to posreči?

ONDINA

Hans je vedno korak pred njo, na slovesno-
stih, pri kralju, na stara leta. Hans prvi umre.
Grozno. Toda Ondina ga hitro dohiti, ubije se.

VITEZ

Kaj pa govoriš!

ONDINA

Treba je preživeti strašni trenutek. Minuto,
ki sledi Hansovi smrti. Ampak to ne traja
dolgo.

VITEZ

Blagor tebi, pri svojih letih lahko govoriš o
smrti, ne da bi trenila ...

ONDINA

Pri mojih letih? Ubijte se, če bi se radi prepri-
čali. Jaz se bom res, boste videli.

VITEZ

Še nikdar mi ni bilo manj do tega, da bi se
ubil.

ONDINA

Recite mi, da me ne ljubite! Boste videli, ali
se bom ubila ali ne.

VITEZ

Pred četrtr ure me še poznala nisi, zdaj pa bi
kar umrla zame? Mislil sem da sva skregana
zaradi postrvi?

ONDINA

Oh, postrv, bog z njo! Postrvi so malo ne-
umne. Če se ni hotela ujeti, bi se morala pač

izogibati ljudem. Jaz sem tudi neumna. Jaz sem se tudi ujela.

VITEZ

Kljub vsemu, kar ti je neznani prijatelj tam zunaj govoril o ljudeh?

ONDINA

Govoril mi je neumnosti.

VITEZ

Razumem. Spraševala si in kar sama odgovarjala.

ONDINA

Ne norčujte se. On ni daleč. Strašen je.

VITEZ

Menda mi ne boš rekla, da se ti koga bojiš? Ali česa?

ONDINA

Pač. Bojim se, da me ne zapustite. Rekel mi je, da me boste zapustili. Ampak rekel mi je tudi, da niste lepi. In če se je motil o tem, se je lahko tudi o tistem.

VITEZ

Kakšna si pa ti? Lepa ali grda?

ONDINA

To bo odvisno od vas; kar boste vi naredili iz mene. Raje bi bila lepa. Raje bi, da bi me vi ljubili. Najraje bi bila najlepša ...

VITEZ

Mala lažnivka si. Malo prej si me sovražila, pa si bila vseeno lepa. To je vse, kar ti je rekel?

ONDINA

Rekel mi je tudi, da bom pogubljena, če vas poljubim. Motil se je. Sploh nisem pomislila, da bi vas poljubila.

VITEZ

Zdaj pa misliš?

ONDINA

Samo to mislim z vsem srcem.

VITEZ

Misli od daleč.

ONDINA

Seveda, vi niste nič na slabšem. Od nocoj boste dobivali poljube. Toda čakanje je tako sladko ... Te ure se bova kasneje spominjala: ura, ko me niste poljubili.

VITEZ

Moja Ondina ...

ONDINA

In tudi ura, ko mi niste rekli, da me ljubite. Ne odlašajte več, recite mi. Tu sem, roke mi drhtijo. Recite mi.

VITEZ

Misliš, da se to reče kar tako, »ljubim te«?

ONDINA

Govorite! Ukazujte! Kako počasno bitje je moški! Hočem samo biti, kjer moram biti! V vašem naročju!

VITEZ

V tem oklepu da bi si posadil dekle v naročje? Deset minut rabim, samo da odvijem ramski zgib.

ONDINA

Jaz vem, kako se razdre oklep.

Oklep se naenkrat odpre. Ondina skoči Hansu na kolena.

VITEZ

Ti si nora! Kaj pa roke? Misliš, da se moje roke razprejo prvi, ki pride mimo?

ONDINA

Jaz vem, kako se razprejo roke.

Vitez v hipu ubogljiv razpre roke.

ONDINA

In znova sklenejo.

Vitez sklene roke okoli nje. Od zunaj se zasliši ženski glas.

GLAS

Ondina!

ONDINA *se besna obrne proti oknu*
Ti molči! Kdo se pogovarja s tabo!

GLAS

Ondina!

ONDINA
Se mogoče jaz vtikam v tvoje posle? Si me mogoče ti vprašala za kak nasvet v zvezi s svojo poroko?

GLAS

Ondina!

ONDINA
Pa kako lep je tvoj mož! Tjulenj z dvema luknjama namesto nosu! Ena biserna ogrlica in te je dobil! In še biseri so bolj klavrnii!

VITEZ

S kom se pogovarjaš, Ondina?

ONDINA

S sosedomi.

VITEZ

Mislil sem, da je vaša hiša na samem.

ONDINA

Nevoščljivk je povsod dovolj. Ljubosumne so name.

DRUGI GLAS

Ondina!

ONDINA

A zdaj pa še ti! Neki pliskavec je naredil vodomet pred tabo in si mu takoj padla med plavuti!

VITEZ

Očarljivi glasovi.

ONDINA

Moje ime je očarljivo, ne njihovi glasovi! Poljubi me, Hans, da bom za vse večne čase skregana z njimi ... Sicer pa nimaš izbire!

MOŠKI GLAS

Ondina!

ONDINA

Prepozno! Pojdi!

VITEZ

Je bil to prijatelj, o katerem si govorila?

ONDINA *vpije*

Na kolenih mu sedim! On me ljubi!

MOŠKI GLAS

Ondina!

ONDINA

Ne slišim te več. Tvoj glas ne seže do sem! In sploh je prepozno! Vse je že odločeno! Njegova ljubica sem, da, njegova ljubica! Ne razumeš? Tako besedo imajo oni za ženo!

Hrup pri kuhinjskih vratih.

VITEZ *nežno odrine Ondino s sebe*

Tvoji starši, Ondina.

ONDINA

A! To pa znaš? Škoda. Pa se ne spomnim, da bi te jaz naučila!

VITEZ

Česa, ljuba ženičica?

ONDINA

Kako se roke spet razklenejo ...

ŠESTI PRIZOR

ONDINA, VITEZ, AVGUST, EVGENIJA

EVGENIJA

Opravičujeva se. Nekam sva založila šunko.

ONDINA

Jaz sem jo skrila, da bi ostala sama s Hansom.

AVGUST

Te ni sram!

ONDINA

Ne! Nisem izgubljala časa. Poročil se bo z mano! Vitez Hans se bo poročil z mano!

AVGUST

Raje pomagaj materi, namesto da govoriš neumnosti.

ONDINA

Seveda. Daj mi prt, mama. Hansu strežem jaz. Odslej sem služabnica svojega gospoda Hansa.

AVGUST

Vitez, iz kleti sem prinesel steklenico vina. Če dovolite, jo zdaj skupaj popijemo.

ONDINA

Zrcalo, moj gospod Hans, da si pred večerjo uredite lase?

EVGENIJA

Kje si dobila zlato zrcalo, Ondina?

ONDINA

Vam ulijem vode na roke, veličanstvo Hans?

VITEZ

Kako čudovit vrč! Niti kralj nima takega!

AVGUST

Prvič ga vidim.

ONDINA

Morali me boste naučiti, kako naj vam primerno služim, moj gospod Hans. Biti mora tako, da bom od zore do mraka vaša zgledna služabnica.

VITEZ

Od zore do mraka, Ondina moja! Najtežje me bo prebuditi. Trden spanec imam.

ONDINA *sedi poleg viteza in se privija k njemu*
Kako lepo! Povejte mi, kako naj vas pocukam za lase, da vas prikličem iz sna, kako naj vam z roko odprem oči, medtem ko se vaša glava izmika, kako naj vam na silo razklenem zobe, da vas poljubim in vam vdahnem življenje!

EVGENIJA

Ondina, krožniki!

ONDINA

Oh, mati, ti pripravi pogrinjek. Moj gospod Hans me ravno uči, kako naj ga prebudim. Ponoviva, moj gospod! Delajte se, kot da spite ...

VITEZ

Nemogoče, pri teh vonjavah iz kuhinje!

ONDINA

Prebudi se, moj ljubi! Hans! Jutro je že! Prejmi ta poljub ponoči in tega ob zori ...

AVGUST

Ne jezite se nanjo zaradi teh otročarij, vaša milost.

EVGENIJA

Mlada je še. Stvari si žene k srcu.

VITEZ

Ta šunka je res vredna svojega imena!

AVGUST

Dimljena z brinom, vitez.

ONDINA

Ne bi te smela prebuditi! Čemu buditi, kogar ljubiš? Ko spi, je najbolj tvoj! Takoj ko odpre oči, ti že beži! Spite, spite, moj gospod Hans ...

VITEZ

Prosim lepo. Še eno rezino.

ONDINA

Kako sem nerodna! Uspavam te, namesto da bi te prebujala. In kolikor se poznam, te bom zvečer budila, namesto da bi te uspavala.

EVGENIJA

Krasna gospodinja boš, res!

AVGUST

Malo tišine, Ondina. Rad bi povedal nekaj besed.

ONDINA

Seveda bom krasna gospodinja! Ti misliš, da si krasna gospodinja, ker znaš narediti svinjsko pečenko. Biti gospodinja je vse kaj drugega kot to!

HANS

Da? Kaj pa?

ONDINA

Biti vse, kar ima moj gospod Hans najraje, biti vse, kar gospod Hans je. Biti vse, kar ima najlepšega in najponižnejšega. Moj dragi mož, jaz bom tvoj čevelj, tvoja sapa, glavič na tvojem sedlu. Kar objokuješ in o čemer sanjaš. Kar zdajle ješ, sem jaz.

VITEZ

Ravno prav slana. Izvrstna.

ONDINA

Pojej me! Popij me!

EVGENIJA

Ondina, tvoj oče govori!

AVGUST *dvigne kozarec*

Vaša milost, ker nam izkazujete čast, da boste v naši hiši preživeli noč ...

ONDINA

Deset tisoč noči, sto tisoč noči!

AVGUST

Mi dovolite, da vam zaželim največjo zmagο, ki jo je kdaj vitez izbojeval, in nazdravim njej, ki jo ljubite ...

ONDINA

Kako si prijazen, oče!

AVGUST

Ki vas čaka in strahuje ...

ONDINA

Nič več ga ne čaka. In strahu je konec.

AVGUST

In katere ime ste razglasili za najlepše vseh imen, dasi meni ugaja tudi Violanta, a pri

Violanti sem, priznam, nekoliko pristranski zaradi ...

EVGENIJA

To že vemo, preskoči.

AVGUST

Torej: na najlepšo, najbolj vzvišeno, temnega angela, kot jo imenujete, na Berto, vašo damo!

ONDINA *vstane*

Kaj govoriš?

AVGUST

Govorim, kar mi je vitez sam povedal.

ONDINA

Lažeš! Laže! Zdaj sem jaz Berta!

EVGENIJA

Ne, nisi ti, ljubica!

AVGUST

Vitez je zaročen z grofico Berto. Ko se vrne domov, se bo poročil z njo. Ni tako, vitez? Vsi vedo.

ONDINA

Vsi lažejo.

VITEZ

Ondina moja draga ...

ONDINA

Lej ga! Se je le odtrgal od svoje šunke! Torej obstaja neka Berta, da ali ne?

VITEZ

Dovoli mi, da pojasnim!

ONDINA

Berta obstaja, da ali ne?

VITEZ

Da, Berta obstaja. Berta je obstajala.

ONDINA

Potem je res vse, kar mi je prijatelj rekel! S tisoč zvijačami te mamijo v naročje, poljublja jo te, kot da ti hočejo raztrgati usta, dotikajo se te, kjer le najdejo kaj kože, in pri tem mis-

lijo na črno žensko po imenu Berta.

VITEZ

Ničesar takega nisem storil, Ondina!

ONDINA *se ugrizne v roko*

Storil si! Še vedno imam rano! Poglejte ta ugriz na moji roki, starši! To je on naredil!

VITEZ

Saj vendar ne verjameta, dobra človeka?

ONDINA

Jaz bom vse, kar imaš najponižnejšega in najlepšega, je govoril. Jaz bom tvoje bose noge. Jaz bom tvoja jed in tvoja pijača. To so natanko njegove besede, mati! In kaj vse bi morala storiti zanj! Bedeti ob njem do polnoči in paziti, da ne zaspi! Umreti zanj minuto po tem, ko umre on! ... Mogoče nisi tega zahteval od mene? – In pri tem imajo ves čas v srcu podobo nekakšnega smolastega demona, ki ga imenujejo svojega črnega angela ...

VITEZ

Draga Ondina!

ONDINA

Ti si to, kar sovražim! Ti si to, na kar pljunem!

VITEZ

Poslušaj me ...

ONDINA

Od tod jo vidim, tvojega črnega angela z brčicami. Vidim jo, naga je, tvoj črni angel, in resasto dlakava. Ta vrsta angelov ima na dnu hrbtna, v vdolbini ledij, zaviti repek. To se ve.

VITEZ

Oprosti mi, Ondina ...

ONDINA

Ne hodi mi blizu. Skočila bom v jezero.

Ondina odpre vrata. Zunaj lije kot iz škafa.

VITEZ *vstane*

Ondina, jaz mislim, da Berta ne obstaja več!

ONDINA

Seveda! Tudi Berte ostanejo prevarane in na cedilu, tudi one! Moji ubogi starši zardevajo od sramu nad tvojim vedenjem!

AVGUST

Nikar ji ne verjemite, vaša milost!

ONDINA

Pri priči zapusti to hišo ali pa jaz nikoli več ne stopim vanjo! *Se obrne.* Kaj si si pravkar drznil reči?

VITEZ

Ondina, jaz mislim, da Berta ne obstaja več!

ONDINA

Lažeš. Zbogom!

Izgine.

VITEZ

Ondina!

Teče za njo.

AVGUST

Polomil sem ga.

EVGENIJA

Ja. Polomil si ga.

AVGUST

Bolje bo, če mu vse povem.

EVGENIJA

Ja. Bolje bo, če mu vse poveš.

Vitez se vrne premočen.

SEDMI PRIZOR

VITEZ, AVGUST, EVGENIJA

VITEZ

Ona ni vaša hči, kajne?

EVGENIJA

Ne, vaša milost.

AVGUST

Imela sva hčer. Ukradli so nama jo, ko je bila šest mesecev stara.

VITEZ

Kdo pa vama je dal Ondino v posvojitev? Kje stanuje?

AVGUST

Na bregu jezera sva jo našla. Nihče ni vprašal po nji.

VITEZ

Torej mora vaju zaprositi za njeno roko, kdor jo hoče za ženo?

EVGENIJA

Imenuje naju oče in mati, vaša milost.

VITEZ

Prijatelja, jaz vaju prosim za Ondinino roko!

AVGUST

Ste prisebni, vaša milost?

VITEZ

Priseben če sem? Menda ne misliš, da mi je kupica tvojega vina zavrtela glavo!

AVGUST

Mozelčan res ni zahrbtn.

VITEZ

Še nikoli nisem bil bolj priseben. Še nikoli nisem bolje vedel, kaj govorim. Če rečem, da prosim za Ondinino roko, mislim Ondinino roko. Rad bi vzel to roko v svojo. Rad bi, da me ta roka vede na svatbo, v boj, v smrt.

AVGUST

Ne morete imeti dveh zaročenk, vaša milost. Preveč rok ...

VITEZ

Katera je prva zaročenka? Morda Berta?

AVGUST

Tako sva slišala od vas.

VITEZ

Pa jo poznaš, Berto, ko si se tako postavil na

njeno stran? Jaz jo poznam. Odkar sem videl Ondino, jo poznam.

AVGUST

Od vas sva slišala, da je popolna.

VITEZ

Da, z izjemo slin v koticčkih ust in vrešččega smeha je popolna.

AVGUST

Mislil sem, da je prvi zakon potujočih vite-zov zvestoba.

VITEZ

Da; zvestoba pustolovščini. Jaz bom celo prvi, ki se bom resnično ravnal po tem zakonu, kajti potujoči vitezi smo bili do današnjega dne vse preveč naivni. Odkrivali smo palače in se vračali prebivat v svoje revne podeželske dvorce. Osvobodili smo Andromedo in si s tem pridobili pravico do upokojitve pri šestdesetih. Iztrgali smo velikanom zaklade in bili v zameno oproščeni petkovega posta ... Dovolj je tega! Pustolovščina ne bo več stopnja v stažu viteštva in domišljije, ki jo morajo opraviti celo bodoči sodni pisarji. Odslej raziskujem, plenim in se ženim le zase! Oženil se bom z Ondino!

AVGUST

Ne ravnate prav.

VITEZ

Ne ravnam prav? Odgovori mi iskreno, ribič! Nekoč je živel vitez, ki je po svetu iskal, kar ni vsakdanje, navadno, obrabljeno. Na bregu nekega jezera je naletel na dekle po imenu Ondina. Ondina je znala spreminjati kositrne krožnike v zlato. Lahko se je sprehajala po nevihti, ne da bi se zmočila. Ni bila le najlepše dekle, kar jih je vitez kdaj videl, čutil je, da je tudi poosebljena radost, nežnost, požrtvovalnost. Čutil je, da je pripravljena umreti zanj, storiti zanj, česar nobeno človeško bitje ne more – iti skozi plamene, se vreči v brezno, leteti ... Nakar jo je prisrčno

pozdravil in se odšel poročiti s črnim dekletom po imenu Berta. Kaj je bil ta vitez?

AVGUST

Napak ste postavili vprašanje.

VITEZ

Vprašal sem te, kaj je bil. Ne upaš si odgovoriti. Bebec, ne?

EVGENIJA

Vi ste že obljubili ženitev, vaša milost?

VITEZ

Moja draga Evgenija, menda ne misliš, da se bom zdaj poročil z Berto, pa četudi mi odrečeta Ondino?

AVGUST

Če vas Berta ljubi, vitez, se bo tudi ona naučila plavati, skakati v vodo, leteti ...

VITEZ

Pravljice. Ko te dekle ljubi, je le še bolj prisluhna, na dežju še bolj premočena, še bolj nagnjena k prehladam in bolečinam v sklepih. Poglejte v obraz nevesti v cerkvi, pa vam bo vse jasno. Ženin se sprašuje, od kod ta strašljiva sprememba: ona ljubi, to je!

EVGENIJA

Govori, Avgust!

VITEZ

Govori! Če imaš kakršenkoli razlog, da mi odrečeš Ondinino roko, povej!

AVGUST

Vaša milost, vi naju prosite za Ondinino roko. To je za naju čast. Vendar bi vam dala nekaj, kar nama ne pripada.

VITEZ

Ti domnevaš, kdo so njeni starši?

AVGUST

Ne gre za starše. Ravno to je – pri Ondini je vprašanje staršev brez pomena. Če je ne bi midva posvojila, bi vseeno našla način, da preživi in odraste. Najinih nežnosti ni

nikdar potrebovala; a ko začne deževati, je ni mogoče zadržati doma. Tudi postelje ne potrebuje; ničkolikokrat pa sva jo zalotila, ko je spala na bregu jezera. Morda otroci nagnosko razumejo naravo ali pa je Ondinina narava kar narava sama; v vsakem primeru se okrog nje sučejo mogočne sile!

VITEZ

Ona je mladost, to je!

AVGUST

Le verjemite! Ko sem se poročil s tabo, uboga moja Evgenija, si bila njenih let. Tudi ti si bila lepa in neustrašna, a jezero je vendar ostalo jezero, kot sem ga vedno poznal, topo, nepristopno; poplave so bile nekaj najneumnejšega, nevihta zgolj surova slepa sila. Odkar je z nama Ondina, je vse drugače.

VITEZ

Zato, ker si najspretnjši ribič. To je življenjska izkušnja.

AVGUST

Da ti jezero nikoli ne raztrga mreže, da zmeraj uloviš natanko prav rib, ne ene več ali manj, da barka ne pušča, četudi ima na dnu luknjo, ki je nisi opazil, kakor se mi je zgodilo včeraj – to je nekaj zelo nenavadnega! Prvič se mi je zgodilo, da sem lahko zatesnil luknjo v trupu kar z vodo ...

VITEZ

Kaj mi hočeš povedati? Naj zaprosim jezero za njeno roko?

AVGUST

Nikar se ne šalite!

VITEZ

Rad privolim, da so vsa jezera tega sveta moji tasti, reke pa tašče. Z naravo sem zelo domač.

AVGUST

Bodite previdni! Resda narava s človekom ni nagle jeze; pristranska je v njegov prid. Že

mora biti nekaj na njem, s čimer jo zamoti ali se ji prikupi. Na lepe hiše in lepe barke je ponosna kakor pes na svojo ovratnico. Človek si lahko dovoli z njo, česar ne pusti nobeni vrsti mimo njega, in še vsa druga bitja primora, da sodelujejo pri tem. Ko se približa človek, se ves strup v rastlinah in plazilcih skrrije ali pa z barvo že od daleč opozarja nase. A kdor se naravi enkrat zameri, je izgubljen!

VITEZ

In jaz bi se ji zameril, če se poročim z Ondino? Vidva pa se ji nista, ko sta jo posvojila? Dajta mi jo, prijatelja!

AVGUST

Ondino naj vam dava! Kje pa sploh je ta hip? Se bo vrnila? Večkrat sva že mislila, da je ne bo nazaj, ko je izginila! Iščeva, stikava, ne duha ne sluha! Nikdar ni želela drugih oblačil kot tista, ki jih ima na sebi, nikdar ni imela igrač, svoje skrinjice ... Ko je šla, je z njo šlo vse njeno. Kot da je ni nikoli bilo. Ondina je sen. Ondine ni. Ti verjameš v Ondino, Evgenija?

EVGENIJA

Ubogi moj Avgust, vino ti je malce zmedlo glavo. Mozolčan je zahrbtn. Tako kot pri tisti zgodbi o zlati pegi.

AVGUST

Natanko tako, zlata pega!

VITEZ

Pusti tiste pege. Kar zadeva Ondino, se tudi sam sprašujem, ali nimaš morda prav. Takšen sem kot ti, tudi jaz živim kot sredi sanj ...

AVGUST

Seveda se je spominjam, videl sem jo, svojo malo Ondino. Spominjam se njenega glasu, smeha – še zdaj jo vidim, kako meče proč vašo postrv, polfuntsko postrv! A če se niti ne prikaže več, če ne bo od nje nikakega znamenja, kvečjemu neznamen blisk, odda-

ljena nevihta ... če bo samo z valovi, ki nama plivkajo k nogam, sporočala, da naju ima rada, pa s kapljami dežja na najinih licih ali pa z morsko ribo, ki mi jo vrže v vršo za ščuke, me ne bi presenetilo ...

EVGENIJA

Ne zamerite nama, vaša milost. Ko popije kozarček, ga zmeraj nekam odnese!

AVGUST

In vitezu še nisem povedal vsega! Kakšen je bil prod okoli zibelke, kjer sva našla Ondino! Vsepovsod kotanje, kot jih pustijo za sabo ljubimci, ki so ležali v pesku. Bilo jih je stotine, tisoče! Kot da se je tisoč parov ljubilo na bregu jezera in je Ondina hči ...

EVGENIJA

Pa ga je spet odneslo ...

AVGUST

In ne boste verjeli, nikjer sledu stopala! Stotine teles in niti ene noge!

EVGENIJA

Dovolite, vaša milost, da se odpraviva spat!

AVGUST

Sledi pa čisto sveže, posute z biserovino, sljudo ...

EVGENIJA

Ti in tvoja sljuda! Zelo je utrujen. Pridi, Avgust. O Ondini se pogovorimo jutri.

AVGUST

Če se vrne!

VITEZ

Naj se vrne ali ne, jaz jo čakam.

Zlekne se v naslanjač.

OSMI PRIZOR

VITEZ, ONDINA, DRUGE ONDINE

Zadnja stena koč postane prozorna. Prikaže

se neka ondina.

NEKA ONDINA

Vzemi me, lepi vitez.

VITEZ

Kaj?

NEKA ONDINA

Poljubi me.

VITEZ

Kaj pravite?

NEKA ONDINA

Poljubi me, lepi vitez.

VITEZ

Poljubim naj vas? Čemu?

NEKA ONDINA

Naj se slečem, lepi vitez?

VITEZ

Kakor želite. Nimam kaj videti.

NEKA ONDINA

Naj ležim na hrbtu? Naj ležim na boku?

ONDINA *se nenadoma prikaže*

Kako si neumna! Prav bedasta si videti!

Neka ondina izgine.

VITEZ *objame Ondino*

Kakšna burka je to, ljuba moja Ondina?

ONDINA

Ena od tistih ljubosumnih sosed. Nočejo, da bi te ljubila. Pravijo, da te pobere vsaka, ki ti prekriža pot, in da te bo prva zapeljivka spe-ljala proč od mene.

VITEZ

Ljuba moja, naj kar poskusi!

Nova prikazen.

DRUGA ONDINA

Roke proč od mene!

VITEZ

Kaj bi pa ta rada?

DRUGA ONDINA

Roke proč od mene, lepi vitez! Iz te moke ne bo kruha!

VITEZ

Kakšnega kruha?

ONDINA

Če te niso mogle zapeljati s predrznostjo, računajo, da te bodo morda s sramežljivostjo. Vsi ubogi ljudje so takšni, pravijo.

DRUGA ONDINA

Ne kuštraj mi las, lepi vitez! Ne božaj mi bokov!

VITEZ

Ta ni slaba. Je najlepša, kar mi jih bodo poslali!

ONDINA

Ne, ta je najpametnejša. Ljubi Hans, objemi me. Poglej to trapo. Kako neumna je videti ženska, ki se ponuja! ... Tako, tudi ti lahko greš! Izgubila si!

Druga ondina izgine. Prikaže se naslednja.

VITEZ

Še ena!

ONDINA

Ne! To ne velja! Ne bi smeli priti več kot dve!

VITEZ

Pusti jo, naj govori.

ONDINA

Izgine naj! To je pesem treh sester. Noben ondin se ji ne more upreti!

VITEZ

Govori, mladenka!

TRETJA ONDINA

Hans Wittenstein zu Wittenstein, brez tebe sem zapisana pogubi.

Alles was ist dein ist mein.

Do konca dni me ljubi!

VITEZ

Bravo! Ljubko!

ONDINA

Kaj je v tem ljubkega?

VITEZ

Pač, preprosto in ljubko. Približno taka je morala biti pesem siren.

ONDINA

Res je. Od njih so se je naučile. – Prihaja druga sestra. Nikar je ne poslušaj!

Prejšnji ondini se pridruži naslednja.

VITEZ

Mi ne zaupaš?

ONDINA

Ljubi moj! Nikar ne poslušaj!

VITEZ

Odisejeve vrvi niso nič proti tvojim rokam!

ONDINA *ondini*

Alo, ti! Izgini! In to takoj!

ČETRTO ONDINA

Tako močno po tebi hrepenim,
da ti med spanjem se premikaš.
Takrat se mojih ust dotikaš,
jaz pa od mrtvih se zbudim.

ONDINA

Tako, zdaj pa konec, prav?

VITEZ

K sreči ne! Prihaja še tretja!

ONDINA

Kaj ne vidiš, da nima nog, da ima zraččene,
da ima rep! Reci ji, naj naredi špago, pa boš videl. Jaz sem prava ženska, jaz jo lahko! Poglej!

VITEZ

Kaj pa govoriš! Izvolite, gospodična!

ONDINA

Mislíš, da je tako krasno slišati od drugih, kar misliš o sebi, pa na moreš na glas povedati!

VITEZ

To je usoda vseh ljudi z izjemo Wolframa von Eschenbacha, on namreč zna povedati, česar ne misli. Pst!

PETA SESTRA ONDINA

Zvečer pastir živino žene v štaló,
v ognjišču ogenj jaz prižgem.
Mislim na té; me ljubiš malo?
Rada bi vedela, vendar ne vem.

VITEZ

Krasno! Naj zapoje pesem še enkrat. Naučila se jo boš na pamet, za najine večere.

ONDINA

Poberi se ta trenutek! Izgini!

NEKA ONDINA

Izgubila si, Ondina! Izgubila!

VITEZ

Kaj si izgubila?

NEKA ONDINA

Stavo! Objema te in gleda mene, Ondina. Poljublja te in posluša mene. Prevaral te bo!

ONDINA

Ne veš, da je pri ljudeh v navadi, da namesto njih izpovedujejo ljubezen tebi podobni pojoči bebci, ki jih imenujejo pesniki? Ti si pesnica! Ti si bebka!

NEKA ONDINA

Če mu dovoliš, da te prevara z glasbo in lepoto, je konec s tabo. Izgubila si!

ONDINA

Ne. Norčuje se iz vas. Zmagala sem.

NEKA ONDINA

Potem lahko sporočim, da si privolila? Dogovor velja?

VITEZ

Kakšen dogovor?

ONDINA

Kar sporoči! Sporoči zavisti, ljubosumju, ne-

čimrnosti ...

NEKA ONDINA

Odlično!

ONDINA

Vsemu, kar leze in plava, kar izloča ambro, ima hrbtno plavut, vali milijone jajc ...

NEKA ONDINA

Boš že videla, ali je živorodnost res bolj zanimiva!

VITEZ

Kaj vraga govorita?

ONDINA

Pojdi jim povedat! Pojdi!

NEKA ONDINA

Samo minuta in vsi bodo vedeli. Tudi tisti, že veš, kdo!

ONDINA

Tistega pošlji k vragu!

Neka ondina izgine.

VITEZ

Kakšne besede! Kakšen bes!

ONDINA

Družina pač.

DEVETI PRIZOR

ONDINA, VITEZ, potlej DVE ONDINI, ONDINSKI KRALJ

Sedita. Ona ga objema.

ONDINA

Zdaj si ujet?

VITEZ

Z dušo in telesom.

ONDINA

Ne izvijaš se več. Ne brcaš in ne kričiš.

VITEZ

Otrpnil sem od sreče.

ONDINA

Ampak rabila sem celih dvajset minut. Sicer pa, za ščuko jih rabiš trideset.

VITEZ

Vse moje življenje si rabila. Že od otroštva me je iskal tvoj trnek. Naj sem bil na stolčku, na konju, na barki ... Vlekla si me k sebi.

ONDINA

Se je zasadil prav v srce? Ni morda prebodel samo ustnice ali lica?

VITEZ

Pregloboko, da bi ga mogla kdaj izdreti.

ONDINA

Terjam preveč, če te prosim, da pusti najine ribje metafore in mi reci, da me ljubiš?

HANS *poklekne na eno koleno*

Nikakor ne. Rečem: ljubim te.

ONDINA

Si to že kdaj prej rekel?

VITEZ

Rekel sem podobno besedo, a je pomenila nasprotno.

ONDINA

Si to dostikrat govoril?

VITEZ

Vsem dekletom, ki jih nisem ljubil.

ONDINA

Podrobnosti! Opiši mi moje zmage! Povej, koga zapuščaš zaradi mene!

VITEZ

Nikogar. Skoraj nikogar. Vse ženske.

ONDINA

Hudobne? Malopridne? Bradate?

VITEZ

Dobre! Lepe!

ONDINA

Oh, Hans, rada bi ti podarila vse veselje, pa mu že jemljem lepšo polovico! Nekoč boš

jezen name!

VITEZ

One niso nič proti tebi. Saj jih boš videla.

ONDINA

Kje jih bom videla?

VITEZ

Tam, kjer so. V manežah. Ob ogradah vodnjakov. Pri baržunastih Grkih. Jutri odpotujeva.

ONDINA

Ti hočeš, da že zapustiva svoj dom, svoje jezero?

VITEZ

Hočem, da svet vidi svoje najpopolnejše bitje. Ne veš, da si ti najpopolnejše bitje na svetu?

ONDINA

Lahko si mislim. Toda ali ima svet oči, da to vidi?

VITEZ

Tudi ti boš njega videla. Ne moreta se v nedogled skrivati drug pred drugim. Svet je zelo lep, Ondina!

ONDINA

Hans, o svetu bi rada vedela samo eno. Se dva kdaj ločita?

VITEZ

Kako misliš?

ONDINA

Recimo kralj in kraljica, ki se ljubita. Se kdaj ločita?

VITEZ

Zdaj razumem še manj.

ONDINA

Pojasnila ti bom. Denimo morski psi. Jaz jih sicer ne maram preveč; o njih pravijo, da so zmeraj hripavi, vendar to ni res; morski psi imajo glasilke in ker imajo nenehno odprta

usta, se jim sol suši na bronhijih ...

HANS

Morski psi, kakšno zvezo ima to ...?

ONDINA

Ne, ne! To je primer. Veš, Hans, ko samec in samica morskega psa postaneta par, se nikoli več ne ločita! Drug ob drugem, samo za palec narazen, preplavata tisoče milj in samica nikoli ne zaostane več kot za glavo. Sta si kralj in kraljica tudi tako blizu? Kraljica korak za kraljem, kot se spodobi?

VITEZ

To bi bilo težko. Kralj in kraljica imata vsak svoje stanovanje, kočijo, vrt ...

ONDINA

Vsak svoje! Kako grozljivi besedi! Zakaj?

VITEZ

Ker imata različne opravke, različna razvedrila ...

ONDINA

Tudi samec in samica morskega psa imata zelo različne opravke! Morata se hraniti, loviti, včasih zasledovati jato milijarde slanikov, ki se pred njunimi očmi razlivajo v milijardo odbleskov. Milijardo razlogov imata, da gre ta levo in ta desno. Pa vendar vse življenje ostaneta skupaj, drug ob drugem. Niti najbolj ploska raža se ne more vriniti mednju.

VITEZ

Bojim se, da lahko med kralja in kraljico dvajsetkrat na dan zaplava jata kitov. Kralj nadzoruje svoje ministre. Kraljica svoje vrtarje. Dvoje različnih tokov ju nosi.

ONDINA

Prav, da si omenil tokove: morski psi se morajo boriti proti dvajsetim, stotim tokovom! Nekateri so ledeni, drugi vroči. Morda ima samec raje hladne, samica pa tople. Ti tokovi so močnejši kot plima in oseka; dve ladji lahko odnesejo vsako v svojo smer, samca in

samice morskega psa pa ne morejo oddaljiti niti za prst!

VITEZ

To pač samo dokazuje, da smo ljudje druga vrsta kot morski psi.

ONDINA

Ampak pri naju se ve, ti od mene ne boš šel nikoli proč, niti za seženj, niti za hip! Odkar te ljubim, se dva koraka od tebe zame začemnja samota.

VITEZ

Da, Ondina.

ONDINA

Vseeno manj boli, če se drgneva drug ob drugega, kot pa če se ne vidiva, kajne?

VITEZ

Kam meriš, ljuba moja Ondina?

ONDINA

Poslušaj, Hans, jaz poznam nekoga, ki naju lahko za vedno združi. Zelo veliko moč ima, lahko naredi, da bova zraščena skupaj, tako kot tisti dvojčki. Hočeš, da ga pokličem?

VITEZ

Kaj pa roke, Ondina, najine roke nič ne štejejo?

ONDINA

Roke ljudem rabijo predvsem za otepanje. Ne, ne, bolj premišlujem, bolj sem prepričana, da mož in žena edino na ta način ne bosta žrtvi kakšne muhavosti ali zavisti. Prijatelj, ki naju bo združil, ni daleč. Privolil bo. Samo eno besedo moraš reči!

VITEZ

Tvoji slavni morski psi so tudi zraščeni skupaj?

ONDINA

Prav imaš. Toda oni nikdar ne grejo v svet. Bil bi nekakšen pas iz mesa, ki naju bo držal okoli života. Vse sem že premislila. Pas bo

mehak, ne bo naju oviral pri poljubljanju.

VITEZ

Kaj pa vojna, ljuba Ondina?

ONDINA

V vojno bom šla s tabo, jasno. Vitez z dvema obrazoma bova. Sovražniki se bodo razbežali. Slavna bova. Ga pokličem?

VITEZ

In smrt?

ONDINA

No, seveda. Pasu seveda ne bo mogoče razvezati. Vse sem predvidela. Boš videl, kako bom obzirna. Zamašila si bom ušesa, oči. Še opazil ne boš, da sem priraščena nate ... Ga pokličem?

VITEZ

Ne. Najprej poskusiva kar tako, Ondina. Potem bova videla ... Menda se ne bojiš že za nočoj?

ONDINA

O, pač ... Prav dobro vem, kaj si misliš. Seveda ima prav, si misliš, in vse dneve in noči jo bom stiskal k sebi, samo tu in tam bom za hipec skočil proč, da zajamem malo zraka, da vržem kocke ...

VITEZ

Obiščem svojega konja ...

ONDINA

Ti se kar norčuj! Saj vem, komaj čakaš, da zaspim, da boš lahko šel obiskat konja! Misliš si, ko zaspil ta moj angel, ki ga nikdar niti za hip ne zapustim, takrat bom za celo debelo minuto skočil pogledat konja ... Dolgo boš čakal, da zaspim! Prej boš sam zaspal!

VITEZ

Dvomim ljuba moja. Od sreče vso noč ne bom mogel spati. Sicer je pa res čas, da grem pogledat konja. Ne le zato, ker ob zori odpotujeva; tudi zato, ker mu vse povem.

ONDINA

Tako? No, prav!

VITEZ

Kaj delaš?

ONDINA

Za nocoj bom sama naredila pas. Saj te ne moti, če omotam okoli naju ta jermen?

VITEZ

Ne, ljubica.

ONDINA

In to verigo?

VITEZ

Ne, ljubica.

ONDINA

In to mrežo? Takoj ko zaspim, jo boš dal proč. Vidiš, že zeham. Lahko noč, ljubezen moja.

VITEZ

Zmenjeno. Na tem svetu moški in ženska še nikdar nista bila tako tesno povezana.

Ondina naenkrat vstane.

ONDINA

Tako je! In zdaj zaspíš!

Iz rok strese spanec na viteza, ki takoj zaspí.

NEKA ONDINA

Zbogom, Ondina.

ONDINA

Ti skrbi za dvesto ranjenih lososov in pazi na njihov zarod! Ob zori pelji jato pod morski slap, opoldne pa pod sargase. Bodi previdna na reki, ki se imenuje Ren. Pretežka je zanje.

NEKA ONDINA

Zbogom, Ondina.

ONDINA

Ti pa boš namesto mene stražila bisere. Vsi so v jamskih dvoranah. Iz njih sem naredila risbo, nekaj dni jo pusti, kot je. Nič ti ne bo povedala. Treba je znati brati. Neko ime je.

ONDINSKI KRALJ

Še zadnjič ti rečem: ne izdaj nas! Ne hodi k ljudem!

ONDINA

K enemu samemu grem.

ONDINSKI KRALJ

Prevaral te bo. Zapustil te bo.

ONDINA

Ne verjamem ti.

ONDINSKI KRALJ

Dogovor torej velja, trapa mala! Če te prevara, boš sramota vsega jezera!

VITEZ *se obrne v spanju*

Ondina! Slava jezera boš!

ONDINA

Kako udobno je, če imaš dvoje ust za odgovor!

DRUGO DEJANJE

Slavnostna dvorana v kraljevi palači.

PRVI PRIZOR

KOMORNIK, NADINTENDANT KRALJEVIH GLEDALIŠČ, DRESER TJULNJEV, ONDINSKI KRALJ kot ILUZIONIST, PESNIK, PAŽ

KOMORNIK

Gospoda, računam z vašo domišljijo in darom improvizacije. Čez nekaj trenutkov bo kralj v tej dvorani sprejel viteza von Wittensteina, ki se je po treh medenih mesecih končno odločil, da dvoru predstavi svojo izvoljenko. Njegovo visočanstvo želi, da se slovesnost sklene z zabavno točko. Gospod nadintendant kraljevih gledališč, kaj nam predlagate?

NADINTENDANT

Salambo!

KOMORNIK

Salambo je žalostna predstava. Poleg tega ste nam jo že odigrali v nedeljo ob obletnici smrti mejne grofice.

NADINTENDANT

Žalostna je res, zato pa tudi že pripravljena.

KOMORNIK

Bolj pripravljena od Orfeja, za katerega vam kraljeva menažerija posoja volkove in jazbecce? Bolj pripravljena od Adama in Eve, ki ne potrebujeta kostumov?

NADINTENDANT

Ekscelenca, temelj mojega gledališkega uspeha je spoznanje, da ima vsak oder svoje prednosti in omejitve in trmoglavo zaletavanje vanje nič ne zaleže.

KOMORNIK

Nadintendant, s časom smo zelo na tesnem!

NADINTENDANT

Dejansko je vsako gledališče zgrajeno le za eno igro in vsa skrivnost njegovega vodenja je, da jo najdemo. Naloga je zahtevna, posebej če igra morda še ni napisana. Od tod izvirajo preštevilne katastrofe, dokler se skrit pod Melisandinimi lasmi ali Hektorjevimi oklepom ne prikrade v gledališče njegov ključ, njegova duša in, naj si drznem reči, njegov spol.

KOMORNIK

Nadintendant ...

NADINTENDANT

V nekem gledališču, ki sem ga vodil, so bile predstave klasikov vselej prazne, prava evforija pa ga je zajela pri huzarski farsi: bilo je gledališče ženskega spola. Neko drugo je bilo s svojimi sikstinskimi zbori nedvomno sprevržensko. Vrtno gledališče pa sem moral lani zapreti iz političnih razlogov pa tudi zaradi spodobnosti – preneslo je namreč edinole krvoskrunsko dramo.

KOMORNIK

In ključ našega kraljevskega odra je Salambo?

NADINTENDANT

Pravilno ste ugotovili. Ob samem imenu Salambo se tista zadržanost, ki je, prejoj, neogibna pri grlih naših zboristov, sprosti in nam da glasove, ki so nekoliko razglašeni, vendar iskrivi. Škripčevja, ki se pri Faustu zapletajo in rvajijo, se naenkrat zavrtijo s polno hitrostjo. Stebri, ki jih deset ekip ni moglo postaviti pokonci brez vrvi in drog, v hipu en sam odrski delavec poravna zlahka kot paličice za mikado. Žalost, nepokorščina in prah kot slavni golobi na mah odletijo iz gledališča. Včasih med režiranjem nemške opere iz svoje lože vidim katerega od pevcev, kako sredi svojih kolegov, ki vestno pojejo svojo nordijsko partituro,

žareč od radosti zapoje na vse grlo, s svojo ognjevitostjo preglasi orkester ter dobi spontan aplavz publike: in se zavem, da je iz raztresenosti zapel svojo vlogo iz Salambo. Da, ekselenca. Moje gledališče je igralo Salambo že tisočkrat, zato pa je to tudi edina predstava, ki jo lahko brez vaje terjam od ansambla.

KOMORNIK

Žal mi je. Ne bi bilo primerno, da zaljubljenecema kažemo nesrečni izid ljubezni. Naprej! Kdo si ti?

DRESER

Dreser tjujnjev, ekselenca.

KOMORNIK

Kaj pa znajo tvoji tjujnji?

DRESER

Vlog iz Salambo ne pojejo, ekselenca.

KOMORNIK

Škoda. Tjujnji, ki pojejo Salambo, bi bili zelo prikladen intermezzo. Sicer pa sem slišal, da ima tvoj samec brado, ki sumljivo spominja na kraljevega tasta?

DRESER

Lahko ga obrijem, ekselenca.

KOMORNIK

Obžalovanja vredno naključje je, da se je tudi kraljev tast včeraj dal obriti. Ne sme nas oplaziti niti senca škandala. Še ti, zadnji kandidat! Kaj si?

ILUZIONIST

Iluzionist, ekselenca.

KOMORNIK

Kje imaš pripomočke?

ILUZIONIST

Jaz sem iluzionist brez pripomočkov.

KOMORNIK

Ne imej me za norca. Ne morejo repati kometi švigati mimo nas ali mesto Ys ob bitju

zvonov vznikniti iz vode brez pripomočkov.

ILUZIONIST

Pač.

Komet švigne čez nebo. Iz vode se pokaže mesto Ys.

KOMORNIK

Tu ni nobenega pač! Ne moreš pripeljati trojanskega konja v mesto, pa da se mu še kadi iz oči, ne moreš narediti piramid, še zlasti s kamelami obdanih, brez pripomočkov.

Vstopi trojanski konj. Vzdignejo se piramide.

ILUZIONIST

Pač.

KOMORNIK

Kakšen trmež!

PESNIK

Ekselenca ...

KOMORNIK

Dajte mi mir! Ne moreš narediti, da pred mano vzklije judeževu drevo, ne moreš pred prvega komornika pričarati nage Venera brez pripomočkov!

Ob komorniku se pokaže naga Venera.

ILUZIONIST

Pač.

PESNIK

Ekselenca! *Se prikloni.* Gospa!

Venera izgine.

KOMORNIK *osuplo*

Zmeraj sem se spraševal, kdo so ženske, ki jih takole čarate. Jih naberete po vasi?

ILUZIONIST

Lahko je tudi Venera osebno. Kolikor je pač iluzionist dober.

KOMORNIK

Tvoja se mi je vsekakor zdela prava ... Kaj nameravaš pokazati?

ILUZIONIST

Če vaša ekscelenca dovoli, navdih bom dobil od okoliščin.

KOMORNIK

Od mene terjaš veliko zaupanja.

ILUZIONIST

Za pokušino pa sem vam osebno pripravljen takoj zdaj ponuditi majhno razvedrilno točko.

KOMORNIK

Vidim, da znaš tudi brati misli.

ILUZIONIST

Ker vas vznemirja natanko ista misel kot ves preostali dvor, to ni poseben dosežek. Da, ekscelenca, lahko poskrbim, kot si želite vi in vse dame v mestu, da se srečata iz oči v oči moški in ženska, ki se že tri mesece izogibata drug drugemu.

KOMORNIK

Kar tukaj?

ILUZIONIST

In takoj. Kolikor potrebujete, da se radovednice posedejo.

KOMORNIK

Ne delaj si iluzij. Resda je to tvoj poklic; toda pomisli, da dotični moški prav zdaj zamaknjeno gleda svojo nevesto in preverja zadnje podrobnosti njene dvorne toalete. Na drugi strani pa se je omenjena ženska iz užaljenosti in ljubosumja zaklela, da se ne prikaže na dvoru.

ILUZIONIST

Drži. Toda predstavljajte si, da kakšen pes ukrade nevesti rokavico in jo nese v to sobo. Kaj bo storil ženin? Predstavljajte si, da ženski uide ptica iz kletke in odleti sem. Ptico ima zelo rada ...

KOMORNIK

S psi in ptiči ne boš prišel daleč. Helebardirju je zapovedano, da mora brez odloga

odstraniti vse pse iz kraljevih stanovanj. In prinčeva sokola sta svobodna in se brez oglavnice spreletata okrog kletke.

ILUZIONIST

Drži. Toda predstavljajte si, da helebardirju spodrsne na bananinem olupku, sokola pa spregledata liščka, ker ju zamoti gazela.

KOMORNIK

Banane in gazele so v teh krajih neznane.

ILUZIONIST

Drži. Pravzaprav ne drži. Pred eno uro se je to spremenilo. Afriški odposlanec je lupil omenjeni sadež, medtem ko je hodil za vami in čakal na avdienco, in med njegovimi darovi sem videl puščavske živali. Ekscelenca, o čaranju ne veste vsega! Verjemite mi! Dajte znak, naj se radovednice posedejo, in pred vas bosta stopila Berta in vitez.

KOMORNIK

Povejte damam!

PESNIK

Ekscelenca, čemu ta neokusna predstava?

KOMORNIK

Nekega dne se bo tako ali tako zgodilo. Saj poznate dvorske jezike.

PESNIK

To je njihov opravek, ne naš.

KOMORNIK

Moj dragi pesnik, ko boste mojih let, boste spoznali, da je življenje precej klavrn teater. Hudo mu primanjkuje režije. Dogajanje je prepočasno, razkritja so zvođenela. Če mora kdo umreti od ljubezni, se mu to posreči šele, ko je star in betežen. Tu pa imam pri roki čarovnika in si končno lahko privoščim razkošje, da vidim življenje, ki se odvija z ustrezno hitrostjo in pravim ritmom. Pri tem me vodi človeška strast, nikakor ne zgolj radovednost.

PESNIK

Izberite si manj nedolžno žrtev.

KOMORNIK

Ta nedolžna žrtev, mladi prijatelj, je viteza pripravila do tega, da je prelomil prisego. Prej ali slej mora biti kaznovana za to. Če se vitez in Berta že danes srečata in pogovorita, nam bosta prihranila pol leta, kolikor bi za to potrebovalo življenje. Če si zjutraj sežeta v roko in se zvečer poljubita, namesto da bi odložila poljub na jesen ali zimo, se s tem njuna ljubezenska intriga nič ne spremeni, marveč je še resničnejša, močnejša in ne nazadnje bolj sveža. To je velika prednost gledališča pred življenjem – ne zaudarja po žaltavem. Začnite, čarovnik! ... Kakšen hrup je to?

PAŽ

Helebardir je padel.

KOMORNIK

Zaenkrat dobro kaže.

PESNIK

Ekscelenca! Ni prav, da pospešujete življenje! S tem mu dušite dva slastna elementa – raztresenost in lenobo. Kdo vam zagotavlja, da se vitez in Berta, iz navade ali nemarnosti, ne bi vse življenje ogibala drug drugemu? ... Kakšen krik je to?

PAŽ

Sokola sta izkljuvala oči gazeli.

KOMORNIK

Odlično! Skrijmo se. Mislite, da boste zmogli ves dan držati tak tempo, čarovnik?

ILUZIONIST

Tu je ptica.

DRUGI PRIZOR

BERTA, VITEZ

VITEZ *pobere rokavico*

Končno sem te našel!

BERTA *zgrabi ptico*

Končno sem te ujela!

Odideta vsak na svojo stran, ne da bi se videla.

TRETJI PRIZOR

KOMORNIK, ILUZIONIST, PESNIK, DAME

Skrito občinstvo spremlja dogajanje in se vznemiri.

PESNIK

Uh! Kar oddahnil sem si!

DAME

Se norčujete iz nas, komornik?

KOMORNIK

Kakšna šala je bila to, čarovnik?

ILUZIONIST

Režijska napaka, kot vi rečete. Takoj popravim.

KOMORNIK

Se bosta srečala? Da ali ne?

ILUZIONIST

Da ne bo nobenega dvoma o srečanju, naredim, da se bosta zaletela.

Vsi se umaknejo za stebre.

ČETRTI PRIZOR

BERTA, VITEZ

VITEZ *pobere še drugo rokavico*

Pa še druga!

BERTA *zgrabi ptiča*

Aha! Spet mi hočeš pobegniti!

Z vsa silo se zaletita. Berta omahne, Hans jo ujame za roke. Prepoznata se.

VITEZ

Oh, pardon, Berta!

BERTA

Pardon, vitez.

VITEZ

Vas zelo boli?

BERTA

Čisto nič ne čutim.

VITEZ

Sem grobijan?

BERTA

Da ...

Počasi odideta vsak na svojo stran. Berta se naposled ustavi.

BERTA

Lepo poročno potovanje?

VITEZ

Čudovito potovanje ...

BERTA

Plavolaska, kajne?

VITEZ

Plavolaska. Kjer je ona, je sonce.

BERTA

Sončne noči ... Jaz imam rada senco.

VITEZ

Vsak ima svoj okus.

BERTA

Potem ste gotovo trpeli, ko ste me pred odhodom poljubili v senci tega hrasta?

VITEZ

Berta!

BERTA

Jaz nisem trpela. Všeč mi je bilo.

VITEZ

Berta, moja žena je tu poleg!

BERTA

Lepo mi je bilo v vašem objemu. Lepo mi je bilo za vedno.

VITEZ

Sami ste me odgnali. Niti minute niste zamudili, takoj ste me vlekli med prijateljice, iz nečimrnosti, da bi se šopirili pred njimi.

BERTA

Tudi zaročni prstan si ljudje snamejo, če ga hočejo pokazati.

VITEZ

Žal mi je. Prstan ni razumel.

BERTA

Naredil je, kar naredijo prstani. Odkotalil se je ... pod posteljo.

VITEZ

Kakšno govorjenje je to?

BERTA

Brez dvoma se motim, ko govorim o posteljici. Na deželi se spi na skednju, v senu. Sta se morala po ljubezenskih nočeh skrtačiti?

VITEZ

Iz teh besed sklepam, da vi takšnih noči še niste doživeli.

BERTA

Ne skrbite. Prišle bodo.

VITEZ

Ne dvomim. A če vam lahko nekaj svetujem, imejte svojega izbranca raje kot sebe. In ne dovolite mu, da se oddalji od vas. Od daleč vaše poteze zbledijo, če verjamete ali ne.

BERTA

Brez skrbi. Nikamor več ga ne bom pustila.

VITEZ

Kdorkoli bo, nikar ga sebično ne pošiljajte daleč od sebe v jalove nevarnosti in smrt.

BERTA

Zdi se, da vas je bilo v tistem gozdu zelo strah?

VITEZ

Veljate za ošabno. Ko ga vidite, naj vam ne bo nerodno planiti mu v objem in ga poljubiti. Tudi vpriči vsega dvora.

BERTA

To sem tudi nameravala. Pa četudi sva bila sama!

Berta poljubi viteza in hoče zbežati. Vitez jo zadrži.

VITEZ

Oh, Berta! Vi! Utelesenje ponosa in dostojanstva!

BERTA

Ponižanja in brezsrarnosti ...

VITEZ

Kakšno igro igrate? Kaj hočete?

BERTA

Ne stiskajte mi roke. Ptico imam v njej.

VITEZ

Jaz ljubim svojo ženo. Nič me ne more ločiti od nje.

BERTA

Lišček je. Zadušili ga boste.

VITEZ

Če bi me gozd pogoltnil, se me še spomnili ne bi. Ampak jaz sem se vrnil srečen in moja sreča vam je neznosna. Izpustite ptico!

BERTA

Ne. Srce ji bije. Ta hip potrebujem njeno drobno srce poleg svojega.

VITEZ

Kakšno skrivnost nosite v sebi? Povejte!

BERTA *mu pokaže mrtvo ptico*

Tako. Ubili ste jo.

VITEZ

Oprostite, Berta!

Vitez poklekne na eno koleno. Berta ga za trenutek pogleda.

BERTA

Moja skrivnost, Hans? Moja skrivnost in moja napaka? Mislila sem, da že veste. Verjela sem v slavo. Ne v svojo. V slavo moža, ki sem ga ljubila, ki sem si ga izbrala že v otroštvu, ki sem ga nekoč objela pod hrastom, kamor sem kot deklica vrezala njegovo ime ... in ime je raslo iz leta v leto ... Verjela sem, da ženska ni samo vodnica k obedu in počitku, temveč oproda, ki žene pred pravega lovca vse, kar je na tem svetu neujemljivega in neukrotljivega. V sebi sem čutila moč, da požinem k vam samoroga, zmaja, celo smrt. Jaz sem temna. Verjela sem, da bo v tistem gozdu moj zaročenec bival v moji luči, da bo v vsaki senci videl mojo podobo, v vsaki temini moj gib. Hotela sem ga popeljati v srce tiste temne slave, katere vaba in najponižnejši simbol sem bila. Nisem se bala. Vedela sem: če je moj zmagovalec, bo tudi zmagovalec noči. Želela sem si, da postane črni vitez ... Sem si mogla misliti, da bodo nekega večera vse jelke tega sveta razmaknile svoje veje pred plavolaso glavo?

VITEZ

Sem si mogel jaz to misliti?

BERTA

To je bila moja napaka. Zdaj sem jo priznala, da o tem ne bo več dvoma. Imena bom vrezovala samo še v plutovce. Sam možki pa slaven, že to je neumno. Sama ženska pa slavna, to je pa naravnost smešno. Toliko slabše zame. Zbogom.

VITEZ

Oprostite, Berta ...

BERTA *mu iz rok vzame liščka*
Dajte. Odnese ga.

Odideta vsak na svojo stran.

PETI PRIZOR

KOMORNIK, ILUZIONIST, PESNIK, DAME

ILUZIONIST

Vidite? Brez moje pomoči bi ta prizor videli šele naslednjo zimo!

PESNIK

Zdaj pa nehajmo! Dovolj je bilo!

KOMORNIK

Nikakor ne! Nestrpno pričakujem naslednji prizor!

VSE DAME

Naslednji, naslednji!

ILUZIONIST

Kakor ukazujete. Katerega želite?

NEKA DAMA

Prizor, ko se Hans skloni nad viteza, ki ga je ranil v boju, in pod naličnikom prepozna Berto.

ILUZIONIST

Tisti je rezerviran za druga stoletja, gospa.

KOMORNIK

Prizor, ko Berta in vitez prvič spregovorita o Ondini.

ILUZIONIST

Prizor iz naslednjega leta? Prav.

Vse dame naenkrat pogledajo komornika v obraz.

KOMORNIK

Kaj pa je, kaj imam na licih?

ILUZIONIST

Stranski učinki sistema. Pol leta staro brado imate.

Gledalci se znova skrijejo.

ŠESTI PRIZOR

BERTA, VITEZ

Vitez in Berta vsak s svoje strani, on z vrta, ona z dvora, sproščeno prideta na oder

BERTA

Iskala sem vas, Hans!

VITEZ

Iskal sem vas, Berta!

BERTA

Hans, med nama ne sme biti sence. Ne morem biti vaša prijateljica, če nisem tudi Ondinina prijateljica. Zaupajte mi jo nocoj. Trenutno prepisujem ter spotoma ilustriram Eneido in Žalostinke, pomagala mi bo nanašati zlato na Ovidove solze.

VITEZ

Hvala, Berta. Toda ne verjamem ...

BERTA

Ondina ne piše rada?

VITEZ

Ne. Ondina ne zna pisati.

BERTA

Prav ima! Tako se lahko docela prepusti tujim knjigam. Lahko bere romane, ne da bi bila nevoščljiva avtorju.

VITEZ

Ne. Ne bere jih.

BERTA

Ne mara romanov?

VITEZ

Ne. Ne zna brati.

BERTA

Kako ji zavidam! Med tistimi dlakocepci in pobožnjakarji bo kot nimfa! Kako prijetno bo končno videti nepokvarjeno naravno bitje, ki se brez zadržkov prepusti glasbi in plesu!

VITEZ

Tega ne boste videli.

BERTA

Tako ljubosumni ste nanjo?

VITEZ

Ne. Ne zna plesati.

BERTA

Šalite se, Hans! Poročili ste se z žensko, ki ne bere, ne piše in ne pleše?

VITEZ

Tako je. Tudi recitirati ne zna. In ne igra na kljunasto flavto. In ne zna jahati. In na lovu joče.

BERTA

Kaj pa potlej počne?

VITEZ

Plava. Včasih ...

BERTA

Kakšen angel! Toda pazite! Za žensko na dvoru ni preveč dobro, če je nevedna. Mrgoli profesorjev. Kako pa se Ondina predstavlja?

VITEZ

Predstavlja se kot to, kar je. Ljubezen.

BERTA

Nema ljubezen ali klepetava ljubezen? Lahko je popolnoma nevedna, dokler zna molčati.

VITEZ

Glede tega, Berta, priznam, da nisem čisto brez skrbi. Ondina je zelo zgovorna in ker je bila njena edina učiteljica narava, je dobila sintakso od regic in besedne zveze od vetra. Živimo v dobi lova in turnirjev in jaz trepetam že ob misli na besede, s katerimi bo Ondina opisala te predstave, kjer ima vsak korak, vsaka jahalna figura, vsak obrat svoje ime! Učim jo, a brez uspeha. Ob vsakem tehničnem terminu, ob vsaki besedi, ki ji je

nova, mi da poljub. Bilo jih je triintrideset samo včeraj, ko sem ji razlagal začetni spreved suličarjev.

BERTA

Štiriintrideset.

VITEZ

Pri moji veri, res je! Če štejem vratni degažé, štiriintrideset. Kje sem imel glavo! Bravo, Berta!

BERTA

Zmotili ste se za en poljub. Zaupajte mi Ondino, Hans. Z menoj se vam tega ni treba bati. In na lov in viteške turnirje se dobro spoznam.

VITEZ

Poznati mora predvsem posebnosti in privilegije rodbine Wittensteinov. To pa so skrivnosti, Berta.

BERTA

Te skrivnosti bi bile skorajda že tudi moje. Izprašajte me.

VITEZ

Če veste odgovore, bi vas moral najeti za učiteljico! Katera barva mora biti na ščitu Wittensteina, ko vstopa v areno?

BERTA

Štiri knežje sinja polja in na njih veverica z zlomljenim repom.

VITEZ

Draga Berta! Drža Wittensteina, ko prestopi ogrado?

BERTA

Kopje navpično. Konj v kasu.

VITEZ

Oh, Berta, nekoč boste nekemu vitezu izvrstna žena!

Odideta skupaj.

SEDMI PRIZOR

KOMORNIK, ILUZIONIST, PESNIK, DAME, PAŽ

KOMORNIK

Bravo! Kako prav ima Wittenstein. Grofica Berta vse ve, vse zna: idealna ženska! In zapravlja čas s prevezovanjem knjig! Čarovnik, tretji prizor, prosim! Umiramo od nestrpnosti!

DAMA

Tistega, ko Berta vidi Ondino, kako v mesečini naga pleše s svojimi škrti.

ILUZIONIST

Spet ste nekaj zamešali, gospa.

KOMORNIK

Prepir med Berto in Ondino?

PESNIK

Jima ne bi pustili enega leta predaha?

PAŽ

Ekscelenca, čas sprejema se bliža.

KOMORNIK

Ajaj! Res je, pri moji veri! Ravno toliko časa še imam, da poiščem mladenko in ji dam nekaj nasvetov, da se vsaj danes izogne nerodnosti, ko je tako klepetava ... Gospod čarovnik, upam, da ne boste moje odsotnosti izrabili za to, da uprizorite še kak prizor?

ILUZIONIST

Samo enega čisto kratkega.

KOMORNIK

Ki nima nikake neposredne povezave z glavnim zapletom?

ILUZIONIST

Nikake povezave z ničimer. Bo pa vseč neke- mu staremu ribiču, ki ga imam rad.

Komornik odide.

Z ene strani pride na oder Violanta, z druge Avgust.

OSMI PRIZOR

AVGUST, VIOLANTA

AVGUST *stopi h grofici*

Vi ste grofica Violanta?

VIOLANTA

Tako je, dobri človek. *Nagne se k Avgustu, on v njenem očesu vidi zlato pego.* Kaj želite?

AVGUST

Nič več. Prav sem imel. Čudovita je. Hvala ...

Izgineta.

DEVETI PRIZOR

ONDINA, KOMORNIK, PESNIK, DAME, potlej ILUZIONIST, PAŽ, VITEZ, BERTRAM

Komornik se spušča po stopnicah, vodi za roko Ondino, ki pod njegovim vodstvom vadi reverence.

KOMORNIK

Absolutno nemogoče!

ONDINA

Tako bi bila vesela ...

KOMORNIK

Spremeniti navaden sprejem tretjega razreda v praznovanje na vodi je praktično nemogoče. Sicer pa bi tudi finančni minister gotovo prepovedal. Polnjenje bazena z vodo stane celo premoženje.

ONDINA

Jaz vam ga napolnim zastoj.

KOMORNIK

Ne vztrajajte! Tudi če bi kralj sprejemal samega ribjega kneza, bi moral to zaradi varčnosti opraviti na kopnem.

ONDINA

V vodi bi bila veliko na boljšem.

KOMORNIK

Mi pa ne. Jaz pa ne.

ONDINA

Pač. Zlasti vi. Vlažno roko imate. V vodi se to ne bi videlo.

KOMORNIK

Moja roka ni vlažna.

ONDINA

Je. Dotaknite se je.

KOMORNIK

Milostljiva, ali zmorete en sam trenutek poslušati napotke, ki vam bodo pomagali, da se danes popoldne in nasploh izognete nerodnostim in škandalom?

ONDINA

Tudi celo uro! Tudi dve, če želite!

KOMORNIK

Mi ne boste segali v besedo?

ONDINA

Prisežem. Nič lažjega!

KOMORNIK

Milostljiva, dvor je posvečen kraj ...

ONDINA

Oprostite, samo sekundo!

Ondina se napoti k pesniku, ki stoji ob strani. Ta stopi prednjo.

ONDINA

Vi ste pesnik, kajne?

PESNIK

Tako pravijo.

ONDINA

Niste preveč lepi.

PESNIK

Tudi to pravijo ... bolj potihem. A ker so pesnikova ušesa najbolj občutljiva za šepet, jih slišim toliko bolje.

ONDINA

Mar pisanje nič ne polepša?

PESNIK

Bil sem še mnogo grši.

Ondina se mu smeji. Pesnik se umakne.

ONDINA se vrne h komorniku

Oprostite.

KOMORNIK

Milostljiva, dvor je posvečen kraj, kjer človek nikdar ne sme izgubiti nadzora nad dvema izdajalcema, ki nas vedno spremljata: besedo in obrazom. Če se bojite, morate z besedami in obrazom izkazovati pogum. Če lažete, iskrenost. Če se zgodi, da govorite resnico, tudi ni napak vzbujati občutka, da lažete. S tem resnica dobi pridih dvoumnosti in ni več v tako podrejenem položaju nasproti hinvščini. Vzemiva primer, ki ste ga v svoji navivnosti izbrali sami. Odrekel se bom primeru z vonjem po zažganem, ki ga sicer navajam. Da, vlažno roko imam. Desno, seveda. Leva je suha kot pustinja. Poleti me peče ... Da, s tem živim in trpim že od otroštva. Moja dovilja ni nikdar vedela, ali se ji dotikam prsi z ustnicami ali s prsti. Legenda pravi, da sem lastnost podedoval po predniku Onulfu, ki je nekoč po pomoti pomočil pest v sveto olje, a to ni kdovekakšna tolažba. Toda naj bo moja dlan še tako vlažna, moja roka je dolga, seže do prestola ter skrbi za milost in nemilost. Če se mi zamerite, še zlasti, če smešite moje telesne hibe, moje telesno hibo – moralnih pač nimam – postavite na kocko mojo naklonjenost vam in vašemu možu! In torej, lepa Ondina, če ste me pazljivo poslušali, mi povejte, kot dobro poučena dvorjanka: kakšna je moja roka?

ONDINA

Vlažna. In vaše noge tudi.

KOMORNIK

Nič ni razumela! Milostljiva ...

ONDINA

Dovolite hipec?

KOMORNIK

Ne! Nikakor ne!

Ponovno stopi k pesniku, ta pa k njej.

ONDINA

Kakšen je bil vaš prvi stih?

PESNIK

Najlepši.

ONDINA

Najlepši od vseh vaših stihov?

PESNIK

Od vseh stihov. Tako daleč nad vsemi drugimi, kot ste vi nad drugimi ženskami.

ONDINA

Zelo skromni ste v svoji nečimrnosti. Takoj mi ga povejte.

PESNIK

Ne spominjam se ga. V sanjah sem ga zložil. Ko sem se prebudil, ga ni bilo več.

ONDINA

Morali bi ga bili hitro zapisati.

PESNIK

To sem si rekel tudi sam. V resnici sem ga zapisal še prehitro. Zapisal sem ga v sanjah.

ONDINA se mu vljudno nasmeji. Pesnik se oddalji.

KOMORNIK

Prav, milostljiva, dopustiva, da je moja roka res vlažna. Ko se boste dotaknili vseh rok na dvoru, boste morda spremenili mnenje; a dopustiva to, in dopustiva, da tudi sam dopuščam. Toda ali boste tudi kralju dejali, da ima vlažno roko?

ONDINA

Prav gotovo ne.

KOMORNIK

Bravo! Ker je kralj?

ONDINA

Ne! Ker je njegova roka suha.

KOMORNIK

Nemogoči ste! Recimo, da bi bila vlažna!

ONDINA

To je brez pomena. Njegova roka ni vlažna.

KOMORNIK

Kaj pa, če bi vas kralj vprašal o bradavici, ki jo ima na nosu? Kolikor vem, ima na nosu bradavico! Ne silite me, da tako vpijem, prosim vas! ... No, in če bi vas vprašal, čemu je podobna njegova bradavica?

ONDINA

Zelo čudno bi bilo, če bi vladar mene, ki me prvič vidi, spraševal, čemu je podobna njegova bradavica.

KOMORNIK

Toda milostljiva, pogovarjava se teoretično! Skušam vam zgolj razložiti, kaj bi vam kdo moral reči, da bi vam bilo pogodu, če bi slučajno vi imeli bradavico.

ONDINA

Tega ne boste dočakali. Jaz ne bom nikoli imela bradavice.

KOMORNIK

Ta je zmešana!

ONDINA

Bradavica vam zraste, če se dotikate želve, ste vedeli?

KOMORNIK

Ni važno!

ONDINA

Hujši je alepski čir, tega pa dobite, če se drgnete ob soma.

KOMORNIK

Zaradi mene!

ONDINA

Ali pa nizkotna duša. Nizkotno dušo dobite,

če zadavite jeguljo. Jegulja je plemenita žival, treba ji je puščati kri.

KOMORNIK

Nemogoča je!

PESNIK

Gospa, komornik bi vam rad samo razložil, da grdih ljudi ni treba spravlјati v slabo voljo s tem, da jih še posebej opozarjamo na njihovo grdoto.

ONDINA

Naj ne bodo grdi, pa jih ne bo nihče spravlјal v slabo voljo. Sem jaz mogoče grda?

KOMORNIK

Razumite že enkrat, da je vljudnost naložba, in to najboljša! Ko se postarate, vam bodo iz vljudnosti rekli, da ste mladi. Ko se pogršate, vam bodo rekli, da ste lepi. In vse to za zelo nizko ceno!

ONDINA

Jaz se ne bom nikoli postarala.

KOMORNIK

Otrok ...

ONDINA

Greste stavit? Oh. Oprostite.

Steče k pesniku.

KOMORNIK

Milostljiva!

ONDINA

Najlepša stvar na svetu, kajne?

PESNIK

Ko s skal škropi čez volčje češnje in orlice ... brez primere!

ONDINA

Slap da je najlepša stvar na svetu? Zdi se mi, da se vam meša!

PESNIK

Aha. V mislih imate morje.

ONDINA

Morje? Tisto slano mlako? Tisti vidov ples? Nikar me ne žalite!

KOMORNIK

Milostljiva!

ONDINA

Oni drugi naju kliče. Škoda, tako lepo sva se pogovarjala!

Se vrne h komorniku.

KOMORNIK

Kaj se vendar menita! Milostljiva, k tej lekciji se bova vrnila kakšen drug dan. Zdaj imam le še toliko časa, da vas naučim odgovoriti na vprašanje, ki ga vam ga bo danes postavil kralj, tako kot vsaki novinki, namreč vprašanje o junaku, čigar ime nosi, o Herkulu torej. To ime je kralj dobil, ker je že v zibki z zadnjo platjo pomečkal slepca, ki je vanjo zašel po pomoti. Vi ste šesta novinka letos, zato vas bo povprašal po šestem Herkulovem junaštvu. Dobro me poslušajte, morali boste ponoviti za menoj. In pri svetem Roku vas rotim, ne bežite več od najinega pogovora in ne hodite klepetat s pesnikom!

ONDINA

Oh, saj res! Skoraj bi pozabila! Hvala, da ste me spomnili! Zelo nujno je!

KOMORNIK

Prepovedujem vam!

Ondina steče k pesniku.

ONDINA

Všeč ste mi.

PESNIK

Zmeden sem in komornik vas čaka. Kaj ste mi želeli reči tako nujnega?

ONDINA

To.

KOMORNIK

Ni dvoma, tema dvema se je zmešalo! Mi-

lostljiva!

ONDINA

V mislih sem imela izvire, podvodne izvire, ko na dnu jezera vzcveti pomlad. Vse je v tem, da jih najdeš. Nenadoma voda, ki se vrtinči sredi vode. Skušaj jo zajeti v dlani. Potopiš se v vodo, ki se ni nikdar dotaknila drugega kot vode. En tak izvir je tu blizu, v ribniku. Pojdite nadenj. Poglejte svoj odsev v njem. Videli se boste, kakršni ste, najlepši od vseh mož ...

PESNIK

Komornikove lekcije že rodijo sadove.

KOMORNIK

Valter, za to boste odgovarjali! Torej, milostljiva, ko je Herkul ubil ribo ...

ONDINA

Herkul je ubil ribo?

KOMORNIK

Da, največjo. Lernejsko hidro.

ONDINA

Potem si bom zamašila ušesa. O morilcih nočem nič slišati.

KOMORNIK

Saj to je pekel!

Zunaj se zasliši glasen hrup. Prikaže se iluzionist.

KOMORNIK

Kateri prizor pa je to?

ILUZIONIST

Naslednji, mislite? Tega nisem jaz pripravil.

NEKA DAMA

Prvi poljub Hansa in Berte?

ILUZIONIST

Huje: prvo nesoglasje med vitezom in Ondino. Neogibno pride.

Pride Hans.

PAŽ

Vaš mož, gospa.

ONDINA

Hans, ljubi, takoj pridi, veliki mojster me uči lagati.

VITEZ

Pusti me, govoriti moram z njim.

ONDINA

Dotakni se njegove dlani. Boš videl, kako je suha! Dobro lažem, kajne, komornik?

VITEZ

Tiho, Ondina.

ONDINA

Ti si pa zelo grd in jaz te sovražim. In tokrat ne lažem!

VITEZ

Boš že tiho! Kaj pomeni moj položaj za mizo, ekselencna? Salm naj bi bil bliže kralju kot jaz?

KOMORNIK

Res je, vitez.

VITEZ

Po dedni pravici je moj tretji položaj od kralja, s srebrnimi vilicami.

KOMORNIK

Bil je. Bil bi tudi prvi položaj z zlatimi vilicami, če bi se bil uresničil neki načrt. Vaša poroka pa vam dodeljuje štirinajsti položaj z žlico.

ONDINA

Hans, ljubi, kaj pa je to važno! Videla sem, štirje celi voli so. Gotovo bo za vse dovolj!

Navzoči se smejijo.

VITEZ

Kaj je tako smešno, Bertram?

BERTRAM

Jaz se smejim, ko je moje srce veselo, vitez.

ONDINA

Hans, ne boš vendar ljudem prepovedoval smeha?

VITEZ

Tebi se smeji.

ONDINA

Pa ne hudobno. Smeji se mi, ker se mu zdim zabavna. Sicer ni bil moj namen, a očitno sem. Njegov smeh je izraz naklonjenosti.

BERTRAM

Tako je, gospa.

VITEZ

Moji ženi se ne sme nihče smejati! Niti iz naklonjenosti!

ONDINA

Potem se mi ne bo več smejal, ker se mi noče zameriti. Kajne, vitez?

BERTRAM

Vzdržal se bom vsega, kar ni po vaših željah, gospa.

ONDINA

Ne jezite se na mojega moža. Laskavo zame je, da tako budno pazi na vse, kar me zadeva. Kajne, vitez?

BERTRAM

Kvečjemu bi mu bil lahko nevoščljiv, ker si edini lahko to privoščiti.

VITEZ

Vas je kdo vprašal po mnenju, Bertram?

ONDINA

Jaz, ljubi, jaz! Ti bi potreboval kakšno komornikovo lekcijo, Hans. Ne bodi živčen. Zgleduj se po meni. Ne grom ne poplava ne izbrišeta več nasmeha z mojih ust.

Iluzionist se približa Ondini, ki v njem prepozna svojega strica.

ONDINA *potiho*

To si ti? Čemu ta preobleka? Kakšno hudobi-

jo spet pripravljaš?

ILUZIONIST

Boš že videla. Za tvoje dobro je. Oprosti, če se ti zdim nadležen.

ONDINA

Oprostim ti z enim pogojem.

ILUZIONIST

Poslušam.

ONDINA

Stric moj, danes moram ostati čisto mirna. Prosim te, stori, da med praznovanjem ne bom vedela, kaj drugi mislijo. Zaradi tega se zmeraj razburim!

ILUZIONIST

Kaj jaz ta hip mislim?

ONDINA mu prebere misli in se zgrozi

Izgini!

ILUZIONIST

Čez minuto me boš klicala nazaj, Ondina.

Razglasijo prihod kralja.

DESETI PRIZOR

Prejšnji, KRALJ, KRALJICA, SPREMSTVO, BERTA

KRALJ

Pozdravljen, vitez! Pozdravljena, draga Ondina!

Ondina opazi Berto, odslej se zdi, kot da vidi samo njo.

KOMORNIK

Reverenca, gospa!

Ondina mehanično naredi reverenco, ne da bi odmaknila pogled od Berte.

KRALJ

Sprejemam te, očarljivi otrok, kot vse, ki jih želim vzljubiti, v tej dvorani, ki je posvečena Herkulu. Obožujem Herkula, njegovo

ime mi je od vseh mojih imen najljubše. Nikakor se ne strinjam s tistimi, ki trdijo, da njegovo ime pomeni »tisti, ki lovi žabe«. Herkul ni imel nikakega opravka z žabami. Še več, žaba je žival, ki si jo moremo najmanj predstavljati v njegovem življenju. Leva, tigr, hidro, to da. Žabe pa nikakor. Drži, mojster Alkuin?

MOJSTER ALKUIN

V tem primeru bi se moralo ime začeti z ostrim pridihom in epsilonom, ne pa z eto.

KRALJ

Sicer pa, kaj klepečem tjavendan! Njegova dela! Gotovo veš, Ondina, koliko junaških del je opravil Herkul.

KOMORNIK *prišepetava*

Devet.

ONDINA *ne odmakne pogleda od Berte*

Devet, visokost.

KRALJ

Izvrstno. Komornik malce preglasno prišepetava, a tvoj glas je bil očarljiv že pri tako kratki besedi. No, težje ti bo prišepnil celotni opis šestega Herkulovega dela. Sicer pa je zapisano prav nad teboj, draga Ondina, na tistem zavihu. Poglej! Kdo je ženska, ki hoče zapeljati Herkula, ženska prikupnega obličja in lažnivega srca?

ONDINA *še vedno gleda Berto*

Berta ...

KRALJ

Kaj pravi?

Ondina se napoti proti Berti.

ONDINA

Vi, vi! Ne boste ga imeli!

BERTA

Česa ne bom imela?

ONDINA

Nikoli ne bo vaš! Nikoli!

KRALJ

Kaj je temu otroku?

VITEZ

Ondina, kralj govori s tabo ...

ONDINA

Če mu rečete le besedo, če se ga le dotaknete, vas ubijem!

VITEZ

Molči vendar, Ondina!

BERTA

Zmešanka!

ONDINA

O kralj, rešite nas!

KRALJ

Česa naj te rešim, deklica? Kakšna nevarnost ti preti na zabavi, prirejeni tebi v čast?

VITEZ

Odpustite ji ... Odpustite mi ...

ONDINA

Ti molči! Ti si že z njimi, z vsemi tistimi ženskami! One igrajo svojo igro s tabo!

KRALJ

Kako to misliš, Ondina?

ONDINA

O kralj, mar ni to strašno! Imaš moža, vse na svetu si dala zanj ... Močan je, pogumen, lep ...

VITEZ

Ondina, rotim te ...

ONDINA

Molči. Vem, kaj govorim. Ti si neumen. Si pa lep. One to vejo, vse. In vse si govorijo: kakšna sreča, da je pri vsej svoji lepoti tako neumen. Ker je lep, se bo zelo prijetno objemati in poljubljati z njim. In zapeljati ga ne bo težko, ker je neumen. Ker je lep, bomo od njega dobile vse, česar ne moremo dobiti od svojih ostarelih mož in strahopetnih zaročencev. In ker je neumen, bomo vse to

dobile brez nevarnosti za svoja srca!

BERTRAM

Očarljiva ženska!

ONDINA

Mar nimam prav, vitez?

VITEZ

Ne razumem, kaj misliš, Ondina.

ONDINA

Kako se imenujete, vi, ki se vam zdim očarljiva?

BERTRAM

Bertram, gospa.

VITEZ

Molčite!

BERTRAM

Če me ženska vpraša po imenu, ji ga povem, vitez.

KRALJ

Lepo prosim!

KOMORNIK

Vikonti in vikontese prihajajo na rokoljub!

BERTA

Oče moj, se vam ne zdi preveč, da neka kmetica sredi vaše palače žali vašo posvojenko?

VITEZ

Visokost, dovolite mi, da se za vedno poslovim. Moja žena je čudovita, vendar ni ustvarjena za družbo ...

ONDINA

Samo pogledajte ju, kako se ujemata! Posebljena hinavščina sta!

KRALJ

Berta ni hinavska, Ondina.

ONDINA

Je. Si je kdaj drznila spregovoriti o vaši ...

KOMORNIK

Milostljiva!

KRALJ

O moji sorodstveni povezavi s Herkulom preko davne prednice Omfale? Tega se ne sramujem, draga Ondina.

ONDINA

Ne, pač pa o vaši bradavici, ki je najlepša bradavica, kar jih je kdaj imel kak kralj, in jo je lahko staknil le pri kaki želvi z onkraj oceana. *Zave se svoje napake. Skuša se zbrati.* Kje ste se je dotaknili? Pri Herkulovih stebrih?

KOMORNIK

Mejni grofje prihajajo na ceremonijo hlačne podveze!

KRALJ

Pomiri se, moja draga Ondina. Da, ugajaš mi. Da pod to streho odjekne glas ljubezni same, je redkost, ki mi ni nevšečna; a ker mi je pri srcu tvoja sreča, ti bom dal nasvet.

ONDINA

Oh, vse vam bom verjela na besedo!

KRALJ

Berta je milo dekle, ki si želi samo, da bi te lahko imela rada.

ONDINA

O ne! Popolna zmeta!

VITEZ

Prosim te, umolkni!

ONDINA

Liščke ubija, ti pa praviš, da je milo dekle?

KRALJ

O kakšnem liščku govoriš? Zakaj bi Berta ubila liščka?

ONDINA

Da bi zbegala Hansa!

KRALJ

Lahko ti zagotovim, da Berta ...

BERTA

Oče moj, ravno ko sem ujela pobeglega liščka, me je Hans pozdravil in mi segel v roko. Premočno jo je stisnil.

ONDINA

Nič je ni premočno stisnil. Pest najdrobnejše ženske se spremeni v marmornat oklep, če mora zaščititi živo ptico. Če bi imela jaz ptico v roki, visokost, bi mi jo lahko tudi vaš Herkul z vso močjo stiskal. Toda Berta ve, kakšni so možje. Sebične pošasti, ki jih zbega smrt drobne ptice. Ptica je bila na varnem v njeni dlani, a je zrahljala prijem ...

VITEZ

Jaz sem bil kriv, premočno sem stisnil.

ONDINA

Ona ga je ubila!

KOMORNIK

Visokost, svobodni baroni in baronice ...

KRALJ

Naj je bila ona ali je bil on, obljubiti mi moraš, Ondina, da boš odslej pustila Berto pri miru.

ONDINA

Če mi ukazujete, obljubim.

KRALJ

Ukazujem.

ONDINA

Obljubim ... S pogojem, da bo molčala!

KRALJ

Saj ti govoriš, ne ona!

ONDINA

Tudi če govori sama s sabo, jaz vse slišim. Molčite, Berta!

VITEZ

Ondina, opraviči se Berti!

ONDINA

Moji lasje? Kaj govori o mojih laseh! Rekla je,

da so moji lasje kot slama! Mogoče so res, pa so mi vseeno bolj všeč kot tiste njene kitke, ki so kot kače. Poglejte jo! Veličanstvo, namesto las ima na glavi gade!

VITEZ

Opraviči se!

ONDINA

Ti je ne slišiš! Nihče od vas je ne sliši! Rekla je, da bom s tem škandalom pogubila samo sebe, po enem tednu takšnih neumnosti pa bom izgubila še moža. Potem bom lahko samo še čakala, da umrem od žalosti. To mi govori, to mi kriči mila Berta! Hans, ljubi moj, vpričo nje me stisni k sebi, ponižaj jo ...

VITEZ

Ne dotikaj se me.

ONDINA

Vpričo nje me poljubi! Obudila sem liščka. Spet je živ v svoji kletki.

BERTA

Zmešanka!

ONDINA

Vi ste ga ubili! Jaz sem ga oživila! Katera od naju je zmešana? Katera je kriva?

KRALJICA

Ubogi otrok!

ONDINA

Ga ne slišite? Poje.

KRALJ

Ekscelenca, je vaš intermezzo pripravljen? Še nikdar si ni intermezzo bolj zaslužil svojega imena.

ONDINA

Hans, ljubi, si jezen name?

VITEZ

Nisem jezen nate, si me pa hudo osramotila. Ves dvor se nama smeji.

ONDINA

Ne bova ostala tu. Edini dobri človek na dvoru je kralj, edina lepa pa kraljica. Odiviva!

KOMORNIK, *ki mu je iluzionist dal znak*

Podajte roko grofici Berti, vitez.

ONDINA

On roko Berti? Nikoli!

KOMORNIK

Protokol, gospa.

VITEZ

Podajte mi roko, Berta.

ONDINA

Ona njemu roko? Nikoli! Boš že videl, Hans! Prisluhni ji, kakšna je v resnici ... Vi vsi, ustavite se, prisluhnite, poslušajte, kakšna je grofica Berta in kaj ji daje protokol!

VITEZ

To je preveč, Ondina ...

KRALJICA

Pustite me. Hočem govoriti s tem otrokom.

ONDINA

Da! Skrivnost imam za kraljico!

KRALJ

Srečen domislek, Izolda.

ONDINA

Izolda! O kralj, vaša žena je kraljica Izolda?

KRALJ

Nisi vedela?

ONDINA

In Tristan? Kje je Tristan?

KRALJ

Ne vidim zveze, Ondina ... Draga Izolda, pomirite jo.

Vsi razen kraljice in Ondine odidejo.

ENAJSTI PRIZOR

IZOLDA, ONDINA

IZOLDA

Ime ti je Ondina, kajne?

ONDINA

Tako je. Ime mi je Ondina in sem ondina.

IZOLDA

Koliko si stara? Petnajst?

ONDINA

Petnajst. In rojena sem bila pred stoletji. In nikoli ne bom umrla.

IZOLDA

Kaj te je zaneslo med nas? Kako je mogoče, da ti je ugajal naš svet?

ONDINA

Njegov odsev skozi gladino jezera je bil čudovit.

IZOLDA

Pa je še vedno, odkar živiš na suhem?

ONDINA

Tisoč načinov je, da gledaš skozi vodo.

IZOLDA

Razumem. Da bi se ti svet znova zdel čudovit, misliš na Hansovo smrt? Da bi se ti naša dekleta zdela čudovita, misliš, da ti bodo vzela Hansa?

ONDINA

Saj mi ga hočejo vzeti, ne?

IZOLDA

Tako se zdi. Previsoko ga ceniš.

ONDINA

Moja skrivnost! Oh, kraljica, moja skrivnost je ta – če mi vzamejo Hansa, bo umrl! To je strašno!

KRALJICA

Pomiri se. Tako krute le niso.

ONDINA

Pa bo! Bo! Umril bo, ker sem sama privolila, da umre, če me prevara.

IZOLDA

Kaj govoriš? Velja pri ondinih takšna kazen?

ONDINA

Ne, ne! Pri ondinih ni nezvestobe, edinole po pomoti ali zaradi prevelike podobnosti ali kalne vode. In potem že uredijo tako, da tisti, ki je bil po pomoti nezvest, tega nikoli niti ne izve.

IZOLDA

Kako potem ondini vedo, da te Hans lahko prevara? Sploh razumejo pojem varanja?

ONDINA

V hipu so vedeli. Na prvi pogled. Med njimi nikdar ni bilo besede o varanju. Vse dokler ni prišel Hans. Videli so postavnega moža na konju, na obrazu zvestoba, na ustih iskrenost, in beseda prevara je stekla do dna valov.

IZOLDA

Ubogi ondini!

ONDINA

In takrat so vse, s čimer mi je Hans vlival zaupanje, njegov iskreni pogled, njegove jasne besede, dojeli kot hinavščino, napoved nesreče. Treba je verjeti, da je že sama človeška vrlina ostudna laž. Rekel mi je, da me bo večno ljubil ...

IZOLDA

In v globinah voda se je rodila beseda prevara.

ONDINA

Še ribe so mi jo črkovale. Vsakič, ko sem odšla iz koč, da bi jim pripovedovala o Hansovi ljubezni in se jim posmehovala, so mi z gibi in šumi in mehurčki kričale to besedo. »Besen je bil, ker sem mu vrgla postrv skozi okno, lačen je,« sem govorila. »Da,« so odgovarjale ščuke, »prevaral te bo.« »Skrila

sem mu šunko.« »Da,« so govorile zelenike, »prevaral te bo.« Vi imate radi zelenike?

IZOLDA

Nimam še mnenja o njih.

ONDINA

Male tečne muhe. Majhne zlobne kačice. O njih vem marsikaj! Spravljale so ga v skušnjava z ondinami. Mislila sem, po tem pač, kar so nam govorili o ljudeh, da bo planil nanje, ko jim je že stric skril škrge in plavuti. Pa jih ni nikoli poljubil, še dotaknil se jih ni. Ponosna sem bila nanj. Izzivala sem jih. Rekla sem jim, da me ne bo nikoli prevaral. One so se mi smejale. Zato sem naredila napako. Sklenila sem dogovor.

IZOLDA

Kakšen dogovor?

ONDINA

Njihov kralj, moj stric, me je vprašal: »Nam dovoliš, da ga ubijemo, če te prevara?« Če ne bi privolila, bi Hansa ponižala pred njimi, to bi pomenilo, da ga preziram. Da preziram samo sebe! In sem privolila.

IZOLDA

Pozabili bodo. Premislili si bodo.

ONDINA

O, ne verjemite tega! Pozaba, pomislek, odpuščanje, človečnost, kot vi rečete, vse to obstaja le na majhnem otočku sredi vesoljnega sveta. Pri nas je kot pri zvereh, jesenovem listju, gosenicah. Ni usmiljenja, ni odpuščanja.

IZOLDA

A vendar, kakšno moč pa imajo nad njim?

ONDINA

Vse, kar je val, voda, zdaj nadzira Hansa. Če se približa studentu, ta v hipu narase. Če dežuje, nanj dežuje dvakrat gosteje. Besen je zaradi tega. Boste videli, ko se bo na vrtu približal vodometu, bodo curki zrasli do neba.

IZOLDA

Draga mala Ondina, želiš moj nasvet?

ONDINA

Da, jaz sem ondina.

IZOLDA

Prav je, da me poslušáš, petnajst let imaš.

ONDINA

Čez en mesec jih bom imela. In rodila sem se pred stoletji in nikoli ne bom umrla.

IZOLDA

Zakaj si izbrala Hansa?

ONDINA

Nisem vedela, da se pri ljudeh izbira. Pri nas ne izbiramo, velika čustva izberejo nas. Prvi ondin je vselej pravi. Hans je bil prvi, ki sem ga srečala, potem ne moreš več izbirati.

IZOLDA

Ondina, zbeži od tod! Pojdi proč!

ONDINA

S Hansom?

IZOLDA

Če ne želiš trpeti in hočeš rešiti Hansa, skoči v prvi potok, ki ga vidiš. Pojdi proč!

ONDINA

S Hansom? V vodi je tako grd!

IZOLDA

S Hansom sta imela tri mesece sreče. S tem moraš biti zadovoljna. Odidi, dokler je še čas.

ONDINA

Hansa naj zapustim? Zakaj?

IZOLDA

Ni zate. Njegova duša je majhna.

ONDINA

Jaz je sploh nimam, to je še huje!

IZOLDA

Ne gre zate niti za kakšno drugo bitje, ki ni človek. Duša sveta vdihuje in izdihuje skozi

nosnice kakor skozi škrge. A človek je hotel imeti svojo posebno dušo. Po neumnosti je razkosal skupno dušo. Človeške duše ni. So le majhne zaplate duše, kjer poganja klavno cvetje in borna zelenjava. Človeška duša, ki vsebuje, kar bi ti potrebovala, vse letne čase, ves veter, vso ljubezen, je grozno redka. Morda se na sto let naključni ena takšna duša v vsem vesoljnem svetu. In ta edina je ujeta, žal.

ONDINA

Meni pa ni nič žal.

IZOLDA

Ker nisi nikdar srečala ondina z veliko dušo.

ONDINA

O, pa sem ga, poznala sem enega takega! Plaval je samo hrbtno, da je videl nebo. Jemal je lobanje mrtvih ondin v plavuti in jih kontempliral. Pred ljubeznijo je potreboval enajst dni samote in vzdržnosti. Nobene od nas ni niti pogledal, tudi najstarejše so se ga ogibale. Ne, v zmoti ste: ljubezen si zasluži edino, kdor je tak, kot so vsi, drugim enak v besedi in kretnji, tako da ga od njih lahko ločimo kvečjemu po kakšni napaki ali nerodnosti ...

IZOLDA

Hans.

ONDINA

Hans.

IZOLDA

Toda mar ne vidiš, da je vse, kar je v tebi velikega, Hans ljubil le zato, ker se mu je zdelo majhno? Ti si svetloba, on je ljubil plavolasko. Ti si lahkota, on je ljubil razposajenko. Ti si skrivnost, on je ljubil prigodo ... Ko bo uvidel svojo zmoto, ga boš izgubila.

ONDINA

Ne bo je uvidel. Bertram da, on bi jo. Toda to nevarnost sem slutila. Od vseh vitezov sem

izbrala najneumnejšega.

IZOLDA

Tudi najneumnejši človek vidi dovolj jasno, da lahko oslepi.

ONDINA

Potem mu bom pa povedala, da sem ondina!

IZOLDA

To bi bilo še huje. Nemara te ima že zdaj za nekakšno ondino, a le zato, ker ne verjame, da si res. Prava ondina za Hansa ne boš ti, marveč Berta v luskinastih hlačkah na kakšnem plesu v maskah.

ONDINA

Če ljudje ne zmorejo prenesti resnice, bom lagala!

IZOLDA

Če iščeš resnico ali laž, dragi otrok, nikogar ne boš preslepila. Zmeraj jim boš ponujala, kar najbolj sovražijo.

ONDINA

Zvestobo?

IZOLDA

Ne. Jasnost. Bojijo se je. Zdi se jim najstrašnejša uganka. Takoj ko bo Hans spoznal, da nisi le usedlina spominov, kup načrtov, splet vtisov in hotenj, se bo ustrašil in boš izgubljena. Verjemi mi. Reši ga, pojdi!

ONDINA

Toda kraljica, saj ga ne bom rešila, če odidem! Če se vrnem med ondine, se bodo nagnetli okrog mene, ker jih bo privlačil vonj po ljudeh. Moj stric bo hotel, da se poročim z enim od njih. Odklonila bom; on se bo razjezil in bo ubil Hansa ... Ne! Hansa moram rešiti na kopnem. Na kopnem se moram domisliti, kako bom prikrla stricu, da me vara, če me nekega dne ne bo več ljubil. Pa saj me še vedno ljubi, kajne?

IZOLDA

Brez dvoma. Na vso moč.

ONDINA

Čemu tedaj iskati, kraljica! Rešitev je na dlani! Prejle, med preprirom, se mi je porodila misel. Vsakič, ko sem skušala Hansa odvrniti od Berte, sem ga le še močnejše potisnila k njej. Ko sem slabo govorila o njej, se je postavil na njeno stran ... Odslej bom ravnala nasprotno! Dvajsetkrat na dan mu bom rekla, da je lepa in da ima prav. Potem bo postal ravnodušen do nje in se ne bo več v vsem strinjal z njo. Poskrbela bom, da jo bo vsak dan srečal, da bo vsak dan na soncu in dvorski obleki sijala od lepote. Potem bo videl samo še mene. Že imam načrt. Najbolje, da pride Berta živet k nam, v Hansov grad. Potem bosta vedno skupaj in bo tako, kot da je daleč od njega. Izkoristila bom vse pretveze, da ju pustim sama, sprehod, lov, in bo tako, kot da sta v množici. Skupaj, z ramo ob rami, bosta brala rokopise; gledal jo bo, kako barva inicialke, lice ob licu; oplazila se bosta, dotaknila se bosta: in bosta čutila, da sta ločena, in ne bosta imela nobene želje v sebi. In takrat bom jaz za Hansa vse. Kako dobro razumem ljudi, kajne? To je moja rešitev!

Izolda vstane in poljubi Ondino.

Oh, kraljica Izolda, kaj delate!

IZOLDA

Izolda se ti zahvaljuje.

ONDINA

Zahvaljuje?

IZOLDA

Za lekcijo iz ljubezni. Naj sodi nebo. Najbolje, da preizkusimo recept, ki ga je iznašla Ondina ...

ONDINA

Da, jaz sem ondina.

IZOLDA

Ljubezenski napoj petnajstih let.

ONDINA

Petnajst jih bom imela čez en mesec. In rojena sem bila pred stoletji. In nikoli ne bom umrla.

IZOLDA

Vračajo se.

ONDINA

Kot nalašč! Zdaj se lahko opravičim Bertil!

DVANAJSTI PRIZOR

Prejšnji, KRALJ, VITEZ, BERTRAM, BERTA, KOMORNIK, ILUZIONIST

ONDINA

Odpustite mi, Berta!

KRALJ

Tako je prav, otrok moj.

ONDINA

Imela sem prav. A ker se opraviči samo, kdor ni imel prav, torej nisem imela prav. Odpustite mi, Berta.

VITEZ

Tako je prav, draga Ondina.

V tem trenutku se prikaže čarovnik, Ondina ga opazi.

ONDINA

Prav je ... Toda lahko bi mi odgovorila!

VITEZ

Kako?

ONDINA

Sklonila sem glavo pred njo, ponižala sem se, jaz, ki sem toliko višja od nje, ki sem tako polna ponosa, da se zdim noseča z njim, ona pa mi niti ne odgovori!

BERTRAM

Res je, Berta bi ji lahko odgovorila.

ONDINA

Kajne, Bertram!

VITEZ

Vi se brigajte za tisto, kar vas zadeva!

ONDINA

Ga že zadeva, če se briga.

VITEZ

To bomo videli prav kmalu, Bertram!

KRALJ

Berta, ta otrok je priznal svojo napako. Končaj ta zaplet, ki je tako neprijeten za vse nas.

BERTA

Seveda. Odpuščam ji.

ONDINA

Hvala, Berta.

BERTA

S pogojem, da bo na slovesnostih nosila mojo vlečko.

ONDINA

Bom, Berta.

BERTA

Mojo dvanajst čevljev dolgo vlečko.

ONDINA

Več čevljev bo med menoj in vami, bolj bom zadovoljna, Berta.

BERTA

Da me odslej ne bo več klicala Berta, marveč visokost.

KRALJ

Ne ravnaš prav, Berta.

BERTA

Da javno izjavi, da nisem ubila liščka.

ONDINA

Izjavila bom. Lagala bom.

BERTA

Vidite to nesramnost, oče moj!

KRALJ

Ne bosta spet začeli!

ONDINA

Visokost Berta ni ubila liščka. Hans ji ni segel v roko. Ko ji Hans ni segel v roko, je ni stisnil.

BERTA

Žali me!

ONDINA

Visokost Berta v prostem času ne iztika oči svojim liščkom, da bi jih slišala peti. Ko jutraj vstane iz postelje, ne stopi na preprogo, narejeno iz sto tisoč mrtvih liščkov!

BERTA

Oče moj, ste mar čisto brezбриžni, ko me vpričo vas obsipajo s takšnimi žalitvami!

KRALJ

Zakaj jo pa izzivaš?

VITEZ

Ondina, govoriš vendar s kraljevo posvojenno hčerjo!

ONDINA

S kraljevo hčerjo! Te zanima, kdo je v resnici ta kraljeva hči? Vi vsi, ki trepetate pred njo, vas zanima?

VITEZ

Oh! Ondina, ob tebi vidim, kakšna hiba je nizki rod!

ONDINA

Nizki rod, praviš, dragi slepec? Te zanima, na kateri strani je nizki rod? Ti misliš, da je ta tvoja Berta potomka kakih polbogov! Jaz poznam njene starše. Ribiča sta na jezeru. Ne imenujeta se Parsifal niti Kudrun. Imenujeta se Avgust in Evgenija.

BERTA

Hans, utišajte jo ali pa vas ne pogledam nikdar več!

ONDINA

Si prišel, stric! Pomagaj mi!

VITEZ *jo želi odvesti proč*

Za mano!

ONDINA

Stric, pokaži jim resnico! Naredi, da zvedo resnico! Vsaj tokrat me poslušaj! Pomagaj mi!

Luči naenkrat ugasnejo, komornik pa napove:

KOMORNIK

Visokost, intermezzo!

TRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji, ONDINE in ONDINI, PEVCA, potlej AVGUST in EVGENIJA

Ozadje odra ponazarja obalo jezera z Avgustovo kolibo. ONDINSKI KRALJ si zamišljeno ogleduje majhno deklenco v pleteni košari, ki mu jo prinašajo ondine. Igralec in igralka, oblečena kot MATHO in SALAMBO, vsak s svoje strani hitita na oder.

ILUZIONIST

Kdo sta ta dva? Tu nimata kaj početi.

KOMORNIK

Pevca, ki nastopata v Salambo. Nemogoče ju je zadržati.

ILUZIONIST

Utišajte ju.

KOMORNIK

Utišati pevca iz Salambo? To je osmo Herkulovo delo!

PREDSTAVA

ENA IZMED ONDIN *gleda majhno deklenco*

In kaj naj z njo storimo?

ONDINSKI KRALJ

Križ materin ji le pustimo.

MATHO *poje*

Najemniški vojak sem le!

MAJHEN ONDIN

O kralj ondin, ugriznila me je!

ONDINSKI KRALJ

Njeno igračko ji vrnite,

ki jo je roka izrezljala

Avgustova z rogá narvala.

SALAMBO *poje*

Nečakinja sem Hanibala!

ENA IZMED ONDIN

Praska me to demonsko bitje!

ONDINSKI KRALJ

Pustite ji znamenja njena,

da bo po moji volji razodeto,

komu v resnici je rojena.

SALAMBO *poje*

Jaz ljubim to telo prekleta!

MATHO *poje*

Jaz ljubim to telo presveto!

ENA IZMED ONDIN

Baje je zibko knez našel

v najsamotnejši divjini

in na kraljevski dvor jo vzel?

ONDINSKI KRALJ

Mi, ki prebivamo v globini,

dekle nezatne dušice,

ne vidimo nikakršne časti,

če se hči ribiča na dvor povzpne!

Res te nemara sreča doleti ...

VSE ONDINE

Hudoba se v ošabnosti utopi!

ONDINSKI KRALJ

A če prineseš med ondine

dotlej neznane bolečine ...

SALAMBO *poje*

Vzemi me! in carstvo Kartagíne!

ONDINSKI KRALJ

Tedaj, naj bo Bertilda ali Nikola

novo ime, ki te na dvoru diči,

nizkega tvojega porekla priči

vedno sta tu igračica in križ.

MATHO *poje*

Podoba krasna! Tu stojiš, in gola!

ENA OD ONDIN

A v letih križ lahko se uniči ...

ŠE ENA OD ONDIN

Kost kdo ukrade, jo zgubiš ...

SALAMBO *poje*

Večer je svež in veje hladen piš.

MATHO *poje*

Ogrni to tančico!

ONDINSKI KRALJ

Zato, ondine moje lepe dame,

na tele deklice otroške rame

narvala rog in križ sedaj nariše

kazalec moj, da ju nihče ne zbríše.

SALAMBO *poje*

Moj je!

MATHO *poje*

Kdo, jaz?

SALAMBO *poje*

Tanit boginje pajčolan!

MATHO *poje*

Oh! Oh! Vse je prišlo na dan!

ONDINSKI KRALJ

Ob tem še v znamenjih prozornih

kratici tvojih staršev vzornih,

da prav nikdar ne bo se pozabila

Evgenija, mati, ki te je dojila.

Tako ti rečem v senci te arkade:

»Ta, ki visoko leta, nizko pade!«

Vstani zdaj Berta, če si upaš vstati,

pokaži znamenja na belem vratil!

Zasije svetloba. Občinstvo je osuplo. Berta

vstane.

ONDINA

Si upate?

BERTA

Dovolj je, da si vi upate.

ONDINA

Poglejte!

Ondina potegne Berti tančico z ramen. Pokažejo se znamenja, ki jih je narisal ondinski kralj.

SALAMBO in MATHO

Na tem nizkotnem svetu je ljubezen vse!

Ljubezen je prav vse!

ONDINA

Sta tu, stric?

ILUZIONIST

Prihajata.

Avgust in Evgenija vstopita v sobo in planeta k Berti.

AVGUST

Moja hči! Moja ljuba hči!

BERTA

Ne dotikajte se me! Po ribah smrdite!

VSİ ONDINI očitajoče

Oh!

EVGENIJA

Otrok moj! Tako sem molila Boga zate!

BERTA

Jaz pa molim Boga, naj bom vsaj sirota!

KRALJ

Nesramno dekle! Zdaj vidim, čemu sem dolgoval tvojo ljubezen. Svojemu prestolu! Nehvaležna povzpetnica si. Takoj prosi odpuščanja svoje starše in Ondino!

BERTA

Nikoli!

KRALJ

Tudi prav. Če me ne ubogaš, te spodim iz mesta; tvoje življenje se bo končalo v samostanu.

BERTA

Se je že končalo!

Odidejo vsi razen Ondine, Berte in viteza.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

BERTA, ONDINA, VITEZ, potlej KOMORNIK, ILUZIONIST

Avgust in Evgenija stojita v ozadju sobe. Ko Ondina govori o njunem plemenitem poreklu, se zdi, kot da jima na glavah zasijeta zlati kroni.

ONDINA

Odpustite mi, Berta!

BERTA

Pustite me!

ONDINA

Zdaj ni treba odgovarjati, ne potrebujem več odgovorov.

BERTA

Sočutje je bolj kruto kot privoščljivost.

VITEZ

Ne bova vas zapustila, Berta!

ONDINA

Berta, klečim pred vami! Ribičeva hči ste! Zdaj ste moja kraljica. V ondinskem svetu kličejo Avgusta visokost.

VITEZ

Kaj nameravate zdaj, Berta?

BERTA

Vselej sem storila, kar mi je veleval stan ...

ONDINA

Kako vam zavidam! Zdaj boste počeli, kar počno ribiške hčere!

VITEZ

Nehaj, Ondina.

ONDINA

Ne bom nehala, Hans. Berta mora doumeti, kdo je v resnici. Tudi ti moraš doumeti. Avgust je velik kralj velikega kraljestva. Ko se namršči, milijarda postrvi vzdrhti.

VITEZ

Kam boste šli, Berta?

BERTA

Kam pa naj grem? Vsi so mi obrnili hrbet.

ONDINA

Pojdite z nama. Moje sestre pač ne boš zavrnil, Hans? Kajti Berta je moja sestra. Moja starejša sestra. Pokonci glavo, Berta! Dostojanstvo ste dobili po Evgeniji. Evgenija je naša kraljica. Kljeni poznajo reklo: plemenit kot Evgenija.

VITEZ

Ondina ima prav, Berta. Nočeva več živeti na dvoru. Pridite k nama še nocoj.

ONDINA

Odpustite mi, Berta. Odpustite mi izbruhe jeze. Zmeraj pozabljam, da pri ljudeh tega, kar se je dogodilo, ni mogoče več odgoditi. Težko je živeti med vami, z besedami, ki so bile vendar izrečene samo enkrat, a se jih ne da vzeti nazaj, z dejanji, ki so in ostanejo za vedno storjena. Koliko koristneje bi bilo, če bi se drugih sovražne besede na vas vtisnile kot besede ljubezni. To se godi meni, kar zadeva vas.

KOMORNIK *pregleda noter*

Kralja zanima, ali je bilo izrečeno opravičilo.

ONDINA

Bilo, na kolenih.

VITEZ

Pojdite z nama, Berta. Moj grad je velik. Živel boste, kakor boste želeli; sami, če boste želeli živeti sami, v krilu, ki gleda na jezero.

ONDINA

A! Ob tvojem gradu je jezero? Potem bo Berta stanovala v drugem krilu.

VITEZ

Tistem, ki gleda na Ren? Tudi prav.

ONDINA

Ren? Tudi Ren teče mimo tvojega gradu?

VITEZ

Samo na vzhodu. Na jugu so slapovi. Pridite, Berta.

ONDINA

Hans, nimaš nobenega gradu v suhi deželi brez ribnikov in izvirov?

VITEZ

Vi kar pojdite, Berta. Takoj pridem za vami.

Vitez stopi k Ondini.

VITEZ

Od kod zdaj ta strah pred vodo? Kaj se je zgodilo med tabo in vodo?

ONDINA

Med mano in vodo? Nič.

VITEZ

Misliš, da nisem opazil? Ne dovoliš mi več, da bi se približal potoku. Zmeraj stopiš med mene in morje. Če sedem na rob vodnjaka, me vlečeš proč.

ONDINA

Varuj se vode, Hans.

VITEZ

Moj grad je sredi voda, vsak dan se bom zjutraj oprhal pod svojim slapom, opoldne bom ribaril na svojem jezeru, zvečer se bom okopal v Renu. Poznam vsak njegov vrtinec in vsak ponor. Če voda misli, da me bo prestrašila, se moti. Voda ničesar ne razume, voda ničesar ne sliši!

Odide. Curki vseh vodometov v bližini dvorane naenkrat narastejo.

ONDINA

Slišala je!

Odide za njim.

KOMORNIK *iluzionistu*

Bravo! Prav zanima me, kako se bo stvar razpletla. Kdaj boste nadaljevali?

ILUZIONIST

Če želite, takoj.

KOMORNIK

Toda kaj se je zgodilo z mojim obrazom? Gube imam! Plešast sem!

ILUZIONIST

Sami ste tako hoteli. V eni uri je minilo deset let.

KOMORNIK

Protezo imam? Jezik se mi zapleta?

ILUZIONIST

Nadaljujem, ekscelenca?

KOMORNIK

Ne, ne! Premor, premor!

TRETJE DEJANJE

Grajsko dvorišče. Jutro na dan poroke Hansa in Berte.

PRVI PRIZOR

BERTA, HANS, SLUŽABNIKI, *potlej SVINJSKI PASTIR*

SLUŽABNIK

Na koru se že zbirajo zboristi.

HANS

Kaj si rekel?

DRUGI SLUŽABNIK

Za svatbo da prišla je pevška četa.

HANS

Ne moreš drugače povedati? Ne znaš prep-
rostejše govorice?

SLUŽABNIK

Naj živi Berta! Živela nevesta!

HANS

Izgini!

BERTA

Čemu ta jeza, Hans, na takšen dan?

HANS

Kaj? Ti tudi!

BERTA

Postala ti bom žena, ti pa se mrgodiš!

HANS

Tudi ti! Govoriš kot oni!

BERTA

Kaj pa so rekli tako zlega? Najina sreča jih
veseli.

HANS

Ponovi ta stavek ... Takoj! Takoj! Ne da bi
spremenila besedo!

BERTA

Kaj pa so rekli tako zlega? Najina sreča jih
veseli.

HANS

Končno! Hvala!

BERTA

Strah mi vzbujáš, Hans! Že nekaj dni mi
vzbujáš strah.

HANS

Ti, ki ti je znano vse o Wittensteinih, vedi
še to: na dan, ko jih ima doleteti nesreča,
začnejo služabniki brez razloga govoriti v
slovesnem jeziku. Njihovi stavki so ritmični,
besede skrbno izbrane. Perice in konjar-
ji govorijo stvari, ki pritičejo le pesnikom.
Mali ljudje nenadoma vidijo, česar ne vidijo
nikoli, rečne okljuke, šesterokotne vzorce v
panjih ... Premišljajo o naravi; premišljajo o
duši ... Zvečer pride nesreča.

BERTA

Niso govorili v stihih. Besede se niso rimale.

HANS

Ko Wittenstein zasliši, da njegov služabnik
govori rimane stihe, ve, da je tu smrt.

BERTA

Oh, Hans, ob slovesnih priložnostih se uše-
som Wittensteinov vsi zvoki zdijo žlahtnejši.
In to gotovo velja tudi za srečne, ne le ža-
lostne trenutke!

HANS

Celo svinjski pastirji baje! Kmalu bova vi-
dela. *Služabniku*. Morda veš, kje je svinjski
pastir?

SLUŽABNIK

Planina košeničasta ...

HANS

Utihni in poišči svinjarja.

SLUŽABNIK

V akacijevem gaju ...

HANS

In hitro!

BERTA

Jaz pa sem hvaležna služabnicam, Hans, ker so prepustile vse svoje skromne besede meni, da ti lahko povem, da te ljubim. V tvojem objemu sem, Hans. Čemu ta obraz? Le česa si moreš še želeli na tak dan?

HANS

Maščevanja. Prisiliti jo, da bi pred vsem mestom priznala svoj stan in svoj zločin.

BERTA

Ne moreš pozabiti? Šest mesecev je, kar je Ondina izginila. Danes je pravi dan za pozabo!

HANS

Nasprotno. Danes sem tvoj zaročenec, pa sem nezaupljiv, ubit, ponižan. In to je ona naredila. Kako mi je lagala!

BERTA

Ni ti lagala. Vsi razen tebe bi uganili, da ni ena od nas. Ti je kdaj o čem potožila? Je kdaj nasprotovala tvoji volji? Si jo kdaj videl jezno, bolno, oblastno? Po čem vendar prepoznaš pravo žensko?

HANS

Po tem, da vara. Ona me je prevarala.

BERTA

Ti edini nisi nič videl. Ti edini nisi opazil, da ni zase nikdar uporabila besede ženska. Si jo kdaj slišal reči: z žensko se tako ne govori, z žensko se tako ne dela? Ne. Vedno je rekla: z ondino se tako ne govori, z ondino se tako ne dela.

HANS

Da bi pozabil Ondino! Saj mi sama ne dovolil! Še vedno mi v glavi odzvanja njen krik, ki me je prebudil tisto jutro, ko je pobegnila: prevarala sem te z Bertramom! Se mar ta krik ne razlega vsako jutro iz reke, studen-

cev, vodnjakov? Ne odmevata od njega grad in mesto, njune fontane, njuni akvedukti, ob vseh urah? Ga lesena ondina na urni številčnici ne ponavlja opoldne? Čemu tako zagrizeno razglaša svetu, da me je prevarala z Bertramom?

ODMEV

Z Bertramom!

BERTA

Bodiva poštena, Hans. Že prej sva midva prevarala njo. Morda naju je videla in se je maščevala.

HANS

Kje je? Kaj počne? Vsi moji lovci in ribiči jo že pol leta zaman iščejo. Pa vem, da ni daleč. Ob zori sem pred vrati kapele našel šopek morskih zvezd in ježkov. Samo ona ga je lahko pustila tam, iz posmeha!

BERTA

Ne verjemi tega. Pustolovke niso zagrizene. Ko so razkrinkane, izginejo, se znova potopijo. Mislim, da enako velja tudi za ondine. Potopila se je.

HANS

Prevarala sem te z Bertramom! Kdo se oglašaja?

ODMEV

Z Bertramom!

BERTA

Oh, Hans, plačujeva pač za tvoje napake. S čim neki te je moglo zapeljati to dekle? Kdo neki ti je vsadil v glavo, da si rojen za pustolovščine! Ti, lovec na prikazni! Poznam te. Bodi iskren in si priznaj, da si si sredi tistih zakletih gozdov najbolj želel kakšne zapuščene drvarske kočice, da bi sklonjene glave vstopil vanjo in notri našel, skupaj z vonjem po plesnivem pohištvu, kakšen še tleč kos žerjavice, da bi lahko spekel brinovko in si prižgal pipo ... In vidim te v palačah, kjer

baje prebivajo čarovniki: Prepričana sem, da se ti ni preveč mudilo odpirati omar, si ogledovati oblek, si nadevati starih čelad ... Mislil si, da iščeš duhove; a si vedno sledil le človeški poti.

HANS

Slabo sem ji sledil.

BERTA

Izgubil si jo, a zdaj si jo spet našel. Tiste zimske noči, ko si mi rekel, da me še vedno ljubiš, jaz pa sem pobegnila, si jo našel za staro graščino, kjer si videl moje stopinje v snegu. Bile so velike, globoke; v njih je bila vsa moja utrujenost, stiska, ljubezen. Niso bile kot komaj vidne Ondinine sledi, ki jih še tvoji psi ne zaznajo, pustijo pa brazdo v zemlji, ko sneg skopni. Bile so sledi ženske, ki nosi človeško življenje, ki nosi tvojega bodočega sina, sledi tvoje žene! Na poti nazaj pa ni bilo več sledi za mano. Nazaj si me nesel na rokah.

HANS

Da, tako kot je Bertram gotovo odnesel njo ... Kaj pa ti hočeš?

SLUŽABNIK

Svinjski pastir, gospod. Klicali ste ga.

HANS

Prav, naj pride. Kako kaj tvoji prašiči?

SVINJSKI PASTIR

Piščalko vrbovo imam in pušpanov nožič ...

HANS

O prašičih te sprašujem. In o svinjah!

SVINJSKI PASTIR

V akacijevem gaju tam ...

HANS

Molči!

SLUŽABNIK

Previdno! Gluh je!

SVINJSKI PASTIR

V hladni senčici ...

HANS

Daj mu roko pred usta!

SLUŽABNIK

V roko mi govori. Govori o šesterokotnih ...

HANS *drugemu služabniku*

Utišajte tudi njega ...

DRUGI SLUŽABNIK *da roko pred usta prvemu*

Ne vem, kaj jima je. Samo še v stihih govorita!

HANS

Privedite mi pomivalko. Ste slišali? Bomo videli, kaj bo povedala pomivalka!

DRUGI PRIZOR

BERTA, HANS, DVA RIBIČA

PRVI RIBIČ

Gospod! Gospod!

HANS

Ponovi štirikrat, pa bo verz!

DRUGI RIBIČ

Imamo jo! Ujeli smo jo!

HANS

Ujeli ste Ondino!

PRVI RIBIČ

Ujeli smo jo v Renu, ko je pela!

DRUGI RIBIČ

Ondina je kot ruševca – približamo se ji lahko samo, ko poje.

HANS

Ste prepričani, da je ona?

PRVI RIBIČ

Popolnoma. Lase si je spustila na obraz, toda njen glas je še vedno čudovit, koža pa nežna kot žamet, ustvarjena je za oboževa-

nje. Ona je ta pošast, nobena druga!

DRUGI RIBIČ

Tudi sodniki prihajajo z njo.

BERTA

Kakšni sodniki?

PRVI RIBIČ

Cesarski in škofovski sodniki, ki presojujejo nadnaravne primere. Ravno so potovali po naših krajih.

DRUGI RIBIČ

Nazadnje so bili v Bingnu, tam so obsodili neko kačababo.

BERTA

Zakaj morajo obravnave potekati v gradu? Ni tribunal svoboden?

PRVI RIBIČ

Pravijo, da je treba ondinam vedno soditi na hribu, grofica.

DRUGI RIBIČ

In čim dlje od reke, in še je treba paziti, ker lahko zlezejo do nje po trebuhu, tako kot jegulja v ribnik; poleg tega pa bo vitez na procesu zasliševalec.

HANS

Bom. Šest mesecev že čakam tega. Pusti nas same, Berta.

BERTA

Hans, ne hodi k Ondini!

HANS

Saj si slišala. To ni Ondina. To je neko bitje, ki nima človeškega življenja in človeškega glasu in me najbrž ne bo niti prepoznalo.

BERTA

Hans, ko sem bila majhna deklica, sem se zaljubila v risa. Risa sploh ni bilo, izmislila sem si ga. Pa vendar sva spala skupaj. Imela sva otroke. In še danes v menažeriji vztrepetam pred risovo kletko. Tudi on me je pozabil. Pozabil je, da sem ga odevala v škrlat, da

me je rešil pred orjaškimi palčki in da sta se najini hčeri, dvojčici Genovefa in Bertelinga, poročili z azijskim kraljem. Še vedno je pred mano, njegov kožuh, brada, njegov vonj. Toda srce bije naprej, počutila bi se krivo, če bi ga danes, na dan najine poroke, šla obiskat.

SLUŽABNIK

Sodniki, vaša milost.

HANS

Samo še malo, Berta, in potem bova živela v miru.

TRETJI PRIZOR

HANS, SODNIKI, MNOŽICA

PRVI SODNIK

Odlično. Srednja nadmorska višina. Nahajamo se natanko v sredi med vodnim in zračnim kraljestvom.

DRUGI SODNIK

Na eni teh vzpetin, dobri ljudje, je nasedel Noe, ko je vesoljna povodenj pojemala, in nato pravično sodil morskim nestvorom, katerih peklenski pari so skozi line vdrli v njegovo barko. Pozdravljeni, vitez.

HANS

Ravno prav ste prišli.

PRVI SODNIK

Nadnaravno je za nas vsakdanja stvar, zato lahko predvidimo, kar je in bo neznano našim kolegom s področja prava ali krivolova.

DRUGI SODNIK

Je pa zato naše poslanstvo najzahtevnejše.

PRVI SODNIK

Vsekakor je lažje razsoditi o mejnikih med vinogradoma dveh lastnikov kot pa o odnosu med ljudmi in duhovi. Toda kaže, da bo zaslišanje tokrat preprosto. Privikrat namreč

sodimo ondini, ki nič ne taji, da je ondina.

DRUGI SODNIK

Ta bitja namreč uporabijo prav vsak mogoč izgovor, da bi se izognila preiskavi, dragi vitez. Pogosto brez sramu skušajo postaviti našo znanost na laž.

PRVI SODNIK

Natanko tako. To se nam je predvčerajšnjim zgodilo v Kreuznachu. Sodili smo neki domnevni Doroteji, služabnici občinskega svetnika. Vi ste dokaj odločno zastopali mnenje, da je salamandra. Zakurili smo grmado pod njo, da bi se prepričali. Spekla se je. Torej je bila nedvomno ondina.

DRUGI SODNIK

Enako, dragi predsednik, je bilo včeraj pri Gertrudi, tübinški natakari rdečih las in raznobarnih oči. Vrči piva so se polnili kar sami od sebe, in to – neverjeten čudež – brez pene. Vi ste bili mnenja, da je ondina. Vrgli smo jo v vodo, in sicer povezano z jekleno žico, da ni mogla ven. Utonila je. Očitno je bila torej salamandra.

HANS

Ondina je prišla z vami?

PRVI SODNIK

Preden jo privedemo pred vas, bi nam bilo dragoceno vedeti, vitez – saj ste vi zasliševalec – kakšno kazen terjate za obtoženko.

HANS

Kaj terjam? Terjam, kar terjajo ti fantje, ta dekleta! Terjam pravico, da so ljudje malce sami na tem svetu. Nič kaj veličastno ni to, kar je ljudem namenil bog, to površje in dva metra višine med nebese in peklom! Nič kaj privlačno ni to človeško življenje, te roke, ki si jih je treba umivati, smrkelj, ki si ga je treba brisati, lasje, ki vam izpadajo! Terjam, da bi mogli živeti, ne da bi okrog nas goma-zela, kakor zdaj gomazijo, ne-človeška bitja, slaniki z ženskim telesom, mehurji z otroško

glavo, kuščarji z naočniki in bedri nimfe ... Na dan svoje poroke terjam, naj prebivam v svetu brez njihovih obiskov, njihovih kapric, njihovega parjenja, sam s svojo zaročenko, končno sam.

PRVI SODNIK

Ogromno zahtevate.

DRUGI SODNIK

Res je. Lahko nas bega, da se zdijo ta bitja najsrečnejša, ko nas ljudi gledajo, kako si namakamo noge, poljubljamo svoje žene ali služabnice, klofutamo otroke: gnetejo se in rajajo okrog vsega človeškega početja, bodi plemenito ali nizkotno; za silo našemljena v mrliče ali s kožo iz pliša, z rilcem namesto nosu ali osjim želom v zadnjici so zmeraj tu, se drenjajo in podijo okrog nas, kot da so se prišla pogostit ali pričarat čudež ...

HANS

Torej ni zgodovinskega obdobja, ni stoletja, ki ga ne bi pestila ta zalega?

PRVI SODNIK

Zgodovinsko obdobje? Stoletje? Kolikor jaz vem, vitez, je bil le en tak dan. En sam dan. En sam dan, ko sem začutil, da je svet odrešen navzočnosti teh peklenskih dvojnikov. En dan lanskega avgusta v gričih nad Augsburgom. Bil je čas žetve in med klasjem ni bilo plevela, ne snetja med plavicami. Zleknil sem se bil pod jerebiko in gledal, kako nad menoj kroži sraka. Noben krokar je ni spremljal. Zelena in modra se je naša Švabija raztezala do Alp in nad njo nisem videl zračne Švabije, naseljene s kljunatimi angeli, ne pod njo peklenske Švabije z njenimi rdečimi demoni. Po cesti je jahal landskneht in noben s koso oborožen vitez ga ni spremljal. Pod mlaji so plesali žanjci in žanjice in mednje se ni ukradel skrivnostni vsiljivec z obrazom ščuke. Kolo vetrnega mlina se je obračalo nad svojo moko in ni ga obdajalo

drugo, neznansko kolo, katerega kraki tolčejo po nagih pogubljenih dušah. Vsepovsod le delo, ples in vrskanje, in vendar sem tedaj prvič v življenju okušal samoto, človeško samoto ... Razlegal se je zbor marljivosti, ne da bi mu odgovarjala tromba poslednje sodbe. To je bil edini trenutek mojega življenja, vitez, ko sem začutil, da so duhovi prepustili zemljo ljudem, ker so se na nenadejani klic odpravili v druga zatočišča, na druge planete. Če bi takšno stanje trajalo, bi pač pomenilo konec naše kariere, dragi kolega! A te nevarnosti ni bilo! Nenadoma, v hipu, se je landsknehtu pridružila smrt, pari so postali trojice, med oblaki so jele viseti sulice in metle ... Drugi planet jih je razočaral; vračali so se. V hipu so bili spet vsi med nami. Vse so zapustili – komete, svode, nebesne igre – da bi se vrnili k nam in videli mene, kako si pivnam čelo in se usekujem v karirast robec ... Obtoženka prihaja! Stražarji, pazite, da vedno stoji pokonci. Če leže na trebuh, bo tako kot z nedeljsko jeguljo, nekajkrat pomiga in že bo v Renu!

ČETRTI PRIZOR

Prejšnji, ONDINA, potlej BERTRAM, POMIVALKA

DRUGI SODNIK

Njena dlan ni plavalna. Nosi prstan.

HANS

Vzemite ji ga.

ONDINA

Ne boste! Ne dam!

HANS

Poročni prstan je. Čez eno uro ga bom potreboval.

SODNIK

Vitez ...

HANS

In tudi ogrlico. V medaljonu je moj portret.

ONDINA

Pustite mi ogrlico!

PRVI SODNIK

Vitez, vas lahko prosim za ustrezno vodenje razprave? Vaše ogorčenje, naj je še tako upravičeno, vnaša zmedo. Začnemo s postopkom identifikacije?

HANS

Ona je!

PRVI SODNIK

Da, da! Toda kje je ribič, ki jo je ujel? Naj pristopi ribič, ki jo je ujel!

ULRIK

Gospod sodnik, to je prvič, da sem ujel kakšno. Prav res da sem vesel!

SODNIK

Čestitke. Kaj pa je počela?

ULRIK

Prav čutil sem, da bom ujel eno. Že trideset let sem čutil, da bom ujel eno. Davi pa sem bil prav prepričan.

SODNIK

Sprašujem te, kaj je počela, osel!

ULRIK

In ujel sem jo živo! Tisto iz Regensburga so ubili z vesli. Jaz pa sem jo samo butnil z glavno ob rob čolna, da sem jo omamili.

HANS

Surovina, kri ji teče.

SODNIK

Odgovarjaj na vprašanja! Je plavala, ko si jo ujel?

ULRIK

Plavala je, kazala je oprsje in zadnjo plat. Deset minut lahko zdrži pod vodo, preštel sem.

SODNIK

Je pela?

ULRIK

Ne. Njen glas je bolj nekakšen droben lajež, malo hripav. Nekako bevška. Se pa dobro spomnim, kaj je bevškala. Bevškala je: Prevarala sem te z Bertramom.

SODNIK

Govoriš brez smisla. Ti razumeš bevskanje?

ULRIK

Ponavadi ga ne, bevskanje je pač bevskanje. Njo pa sem razumel.

SODNIK

Je zaudarjala po žveplu, ko si jo potegnil iz vode?

ULRIK

Ne. Dišala je po algah, po glogu.

DRUGI SODNIK

To dvoje je vendar popolnoma različno! Je dišala po algah ali po glogu?

ULRIK

Dišala je po algah, po glogu.

PRVI SODNIK

Pustimo to, kolega.

ULRIK

Dišala je tako, da je njen vonj govoril: Prevarala sem te z Bertramom.

SODNIK

Zdaj ti že tudi vonji govorijo?

ULRIK

Res je. Imate prav. Vonj je vonj. Ampak njen vonj mi je govoril.

SODNIK

Se je otepala?

ULRIK

Niti malo! Pustila se je ujeti. Samo drgetala je. Bil je tak drget njenih bokov, ki je govoril: Prevarala sem te z Bertramom.

HANS

Boš že nehal kričati, tepec!

SODNIK

Ne zamerite mu, vitez. Ni čudno, da nekoliko blede. Preprostim dušam gredo takšna srečanja do živega. Toda pri identifikaciji vodnih stvorov je pričanje poklicnega ribiča ključnega pomena. Zdi se trdno prepričan o vsem, kar pove.

ULRIK

Ne more biti drugega, pri Bogu prisegam. Glavo in prsi ima čisto take kot tista, ki so jo v Nürnbergu redili v bazenu. Za družbo so ji dali tjulnja, žogala sta se, celo otroke sta imela ... Sprašujem se, če ni mogoče ista ... Ker sem ujel živo, se nagrada podvoji, kajne?

PRVI SODNIK

Zvečer jo pridi prevzet. Hvala.

ULRIK

Kaj pa moja mreža? Lahko dobim nazaj mrežo?

PRVI SODNIK

Dobil jo boš ob predpisanem času. Dva dni po razpravi.

ULRIK

Ne, to ne gre! Takoj jo hočem. To je moje orodje. Nocoj moram na lov!

DRUGI SODNIK

Tudi prav. Lahko greš, mreža je zaplenjena. Sicer pa je vsa potrgana.

PRVI SODNIK

Uradna ugotovitev stanja, prosim, dragi kolega.

HANS

Stojte! Kam greste?

DRUGI SODNIK

Vitez, jaz sem tudi zdravnik. Opravi bom telesno preiskavo tega dekleta.

HANS

Ondine ne bo nihče preiskoval.

PRVI SODNIK

Moj kolega je izvrsten izvedenec, vaša milost. Prav on je konstatiral nedotaknjeno stanje volilne kneginje Jožefe z namenom razveljavitve zakonske zveze in ona je zelo pohvalila njegovo taktnost.

HANS

Potrjujem, da je ta oseba Ondina, in to zadošča.

DRUGI SODNIK

Vaša milost, razumem, da vam je mučno gledati avskultacijo ženske, ki je bila vaša družica, vendar morem jaz, ne da bi se je dotaknil, z lupo natanko preučiti vse dele njenega telesa, kjer nahajamo razlike v primerjavi s človeškim.

HANS

Oglejte si jo s prostim očesom od tam, kjer ste.

DRUGI SODNIK

S prostim očesom je tako rekoč nemogoče pod ondino pazduho videti preplet žilic v podobi kače skušnjavke. Ne bi mogli vsaj odstraniti mreže, da bo lahko razširila noge in hodila pred nami?

HANS

Ne premikaj se, Ondina!

PRVI SODNIK

Neprimerno bi bilo, ko bi vztrajali; kar je ugotovila preiskava, v bistvu zadošča. Ali kdo med vami, dobri ljudje, oporeka ugotovitvi, da je ta ženska ondina?

GRETA

Tako dobra je bila!

DRUGI SODNIK

Pač dobra ondina, to je vse.

SVINJSKI PASTIR

Rada nas je imela. In mi smo jo imeli radi.

DRUGI SODNIK

Tudi med kuščarji obstaja neka ljubezniva podvrsta ...

PRVI SODNIK

Preidimo torej k razpravi. Vitez, kot zakonski mož in gospodar ste torej vi tožnik. Vi obtožujete to žensko, da je s svojo ondinsko naravo in navzočnostjo vam in vašemu spremstvu povzročila brez števila motenj?

HANS

Jaz? Nikakor ne!

PRVI SODNIK

Je ne obtožujete, da je z njo vstopilo v vaš dom sprevrženo, nadnaravno, demonično?

HANS

Ondina demonična? Od kod vam ta neumnost?

SODNIK

Mi zaslišujemo, vitez! Kaj je v tem vprašanju nenormalnega?

ONDINSKI KRALJ *kot eden izmed navzočih gledalcev*

Ondina demonična!

SODNIK

Kdo si ti?

ONDINA

Vzemite mu besedo! Lažnivec je!

DRUGI SODNIK

Na tovrstnih procesih velja svoboda govora.

ONDINSKI KRALJ

Ondina demonična! Nasprotno, ta ondina se je izneverila svojim sotovarišicam ondinam. Izdala jih je. Lahko bi varovala njih moč, njih znanje. Dvajsetkrat na dan bi lahko naredila, kar vi imenujete čudež. Rilec moževemu konju, perutnice njegovim psom. Nebo in Ren bi ubogala njen glas in

ustvarjala najnenavadnejše pojave. A ona si je izbrala seneni nahod in izpahnen gleženj in kuhinjo s svinjsko mastjo. Ni tako, vitez?

SODNIK

Če prav razumem, jo obtožujete, da je hinavsko prevzela najugodnejšo, torej ljudem najbolj prikupno podobo, da bi potlej ukradla njihove skrivnosti?

HANS

Jaz? Prav gotovo ne.

ONDINSKI KRALJ

Vaše skrivnosti? Ha! Če se je kdo norčeval iz človeških skrivnosti, se je ona. Kajpada, ljudje imajo zaklade, zlato, dragulje; toda Ondina je imela raje najbolj navadne človeške predmete – svojo pručko, svojo žlico. Premorejo svilo in žamet, a ona je imela raje platno. Sestra elementov je, a jih je nesramno varala: ogenj je imela rada zaradi kozic in mehov, vodo zaradi vrčev in lijev, zrak zaradi rjuh, ki plapolajo obešene med dve vrbi. Če misliš kaj pisati, pisar, potem zapiši: kar je žensk, je od vseh ona najbolj človeška. Zato, ker je taka po svoji izbiri.

SODNIK

Priče trdijo, da se je ure in ure zaklepala v sobo?

ONDINSKI KRALJ

Res je. Greta, kaj je tvoja gospodarica delala, ko je bila zaklenjena?

GRETA

Pripravljala je slaščice, gospod priča.

DRUGI SODNIK

Slaščice?

GRETA

Dva meseca se je mučila, preden se ji je posrečilo krhko testo.

DRUGI SODNIK

To je ena najokusnejših človeških skrivnosti ... A pripovedujejo tudi, da je v skrivni ogradi

gojila živali.

SVINJSKI PASTIR

Res je. Kunce. Nosil sem jim deteljo.

GRETA

In kokoši. Če so zbolele in niso mogle jesti, jim je sama strgala kožo na jeziku.

DRUGI SODNIK

Njeni psi niso govorili, veš zagotovo, deklica? In mačke?

GRETA

Ne. Jaz sem jim govorila, zelo rada govorim psom, ampak mi niso nikoli nič odgovorili.

PRVI SODNIK

Hvala, priča. Njeno vedenje, kot ste ga opisali, bomo upoštevali pri izreku sodbe. Če sukubi, inkubi in drugi neprilичni obiskovalci prepoznavao odličnost človekovega stanja in znanja, če cenijo naše slaščice, naše pocinjeno bakreno posodje ter gumirane obliže za rane in izpuščaje, jim tega gotovo ne moremo šteti v zlo.

DRUGI SODNIK

Kar zadeva mene, obožujem krhko testo. Gotovo je morala za pravilno pripravo uporabiti maslo?

GRETA

Zelo veliko masla!

PRVI SODNIK

Tišina. Prišli smo do bistva zadeve. Naposled vas razumem, vitez. Ženska! Ta plemeniti gospod te obtožuje, da se je s teboj v njegov dom naselilo, namesto ljubeče ženice, do kakršne je imel pravico, a si jo začasno izrinila od tam, bitje, ki se je posvečalo izključno drobnim delom in malovrednim življenjskim razvedrilom, sebično in neobčutljivo bitje ...

HANS

Ondina da me ni ljubila? Kdo si upa to trditi?

SODNIK

Vitez, vam je res zelo težko slediti.

HANS

Kot je Ondina ljubila mene, ni še nihče nikdar nikogar!

DRUGI SODNIK

Ste res tako prepričani? Poglejte jo: ko vas zasliši, vztrepetala od strahu.

HANS

Od strahu? Poglej si ta strah pod lupo, sodnik! Ne trepetala od strahu. Trepeta od ljubezni! No, ker sem zdaj jaz na vrsti za obtoževanje, bom pa obtoževal. Zgrabi pisala, pisar! Nadeni si kapo, sodnik! Če je glava na toplem, se boljše sodi. To žensko obtožujem, da trepetala od ljubezni do mene, da sem ji jaz edina misel, edina hrana, edini bog. Jaz sem tej ženski bog, razumete!

SODNIK

Vitez ...

HANS

Ne verjamete! Kaj je tvoja edina misel, Ondina?

ONDINA

Ti.

HANS

Kaj je tvoj kruh? Kaj je tvoje vino? Ko si sedela za mojo mizo in vzdignila čašo, kaj si pila?

ONDINA

Tebe.

HANS

Kdo je tvoj bog?

ONDINA

Ti.

HANS

Slišite, sodniki! Ona je prignala ljubezen do bogoskrunstva.

SODNIK

Ne pretiravajmo. Ne zapletajmo primera: preprosto želi reči, da vas čisla.

HANS

Kje neki. Vem, kaj govorim. Imam dokaze. Klečala si pred mojo podobo, ni tako, Ondina? Poljubljala si blago mojih oblačil! Molila si k meni!

ONDINA

Da.

HANS

Vsi svetniki – jaz. Vsi prazniki – jaz. Koga si videla, kako na cvetno nedeljo vstopa v Jeruzalem na svojem oslu, noge pa se mu vlečejo po tleh?

ONDINA

Tebe.

HANS

In s čim so ženske mahale nad mano, medtem ko so klicale moje ime? Niso bile palmove veje, kaj je bilo?

ONDINA

Ti.

SODNIK

A kam nas vse to pelje, vitez! Sodimo vendar neki ondini, ne ljubezni.

HANS

Motite se. Prav amor s svojimi trakci okrog zadnjice in s puščicami in lokom je obtoženec. Ljubezen sama je postavljena pred tribunal. Jaz obtožujem najpristnejšo ljubezen, da je lažna bolj kot kaj na svetu; ljubezen najbolj neukrotljivo, da ni stvari nizkotnejše od nje; saj me je ta ženska, ki je živela le od ljubezni do mene, prevarala z Bertramom.

ODMEV

Z Bertramom.

PRVI SODNIK

V tem ni prav nobene logike, vitez. Ženska, ki vas ljubi do te mere, vas gotovo ne bi prevarala.

HANS

Odgovori mi! Si me prevarala z Bertramom?

ONDINA

Da.

HANS

Prisezi! Prisezi pred sodniki!

ONDINA

Prisegam, da sem te prevarala z Bertramom.

SODNIK

Torej vas v resnici ne ljubi! Njene trditve ne pomenijo ničesar – pravzaprav ste ji odgovore polagali v usta. Dragi kolega, vi, ki ste znali ujeti na laži Genovefo iz Brabanta, ko je zagotavljala, da ima raje svojo košuto kot svojega soproga, da ima raje nozdrvi svoje košute kot lica svojega soproga, postavite Ondini predpisana tri vprašanja. Prvo ...

DRUGI SODNIK *pokaže Hansa*

Ondina, kaj se zgodi s teboj, ko ta mož teče?

ONDINA

Zadihana sem.

PRVI SODNIK

Drugo!

DRUGI SODNIK

Kaj pa, ko se udari ali uščipne v prst?

ONDINA

Krvavim.

PRVI SODNIK

Tretje!

DRUGI SODNIK

Ko med spanjem govori ali smrči ... Opravičujem se, vaša milost.

ONDINA

Slišim petje.

DRUGI SODNIK

Odgovorila je brez napake. Zdi se iskrena! ... Ta mož ti pomeni vse, pa si ga vendar prevarala?

ONDINA

Da, prevarala sem ga z Bertramom!

ONDINSKI KRALJ

Ni treba tako vpiti, slišal sem te.

DRUGI SODNIK

Samo njega ljubiš. On edini obstaja. In si ga prevarala?

ONDINA

Z Bertramom.

HANS

Tako! Zdaj veste vse.

DRUGI SODNIK

Se zavedaš, kakšna kazen čaka prešuštnice? Se zavedaš, da priznanje ne lajša krivde, marveč jo, nasprotno, še poveča?

ONDINA

Da, vendar sem ga prevarala z Bertramom.

ONDINSKI KRALJ

To govoriš meni, kajne, Ondina? Z mano se hočeš pomeriti? Kar. Ostrejši zasliševalec bom kot tvoji sodniki. Kje je Bertram, Ondina?

ONDINA

V Burgundiji. Tam se mu nameravam pridružiti.

ONDINSKI KRALJ

Kje si z njim prevarala svojega soproga?

ONDINA

V gozdu.

ONDINSKI KRALJ

Zjutraj? Zvečer?

ONDINA

Opoldne.

ONDINSKI KRALJ

Je bilo mrzlo? Je bilo vroče?

ONDINA

Ledeno je bilo. Bertram je celo rekel: naj led ohrani najino ljubezen! Takšnih besed ne pozabiš.

ONDINSKI KRALJ

Zelo dobro. Privedite Bertrama. V soočenju se vedno pokaže resnica.

SODNIK

Bertram je pred šestimi meseci izginil. Človeška pravica ga ni mogla najti.

ONDINSKI KRALJ

Očitno je njena moč precej pičila. Tu je!

Pokaže se Bertram.

ONDINA

Bertram, dragi moj!

SODNIK

Vi ste grof Bertram?

BERTRAM

Da.

SODNIK

Ta ženska trdi, da je viteza prevarala z vami.

BERTRAM

Če ona pravi, je resnica.

SODNIK

Kje pa se je zgodilo?

BERTRAM

Tu, v njeni sobi.

SODNIK

Zjutraj? Zvečer?

BERTRAM

Opolnoči.

SODNIK

Je bilo mrzlo? Vroče?

BERTRAM

V kaminu so gorela drva. Ondina je celo rek-

la: vroče je, pekel je blizu. Takih besed si ne izmisliš.

ONDINSKI KRALJ

Odlično. Zdaj je vse jasno.

ONDINA

Kaj je tu odličnega? Zakaj dvomiš o najinih besedah? Samo zato se najini odgovori ne ujemajo, ker sva se ljubila brez vseh zadržkov in pomislekov, ker nama je strast vzela spomin! Z enakimi besedami odgovarjajo domenjeni lažnivci!

ONDINSKI KRALJ

Grof Bertram, objemite to žensko in jo poljubite.

BERTRAM

Ukaze sprejemam samo od nje.

PRVI SODNIK

Srce vam tega ne ukazuje?

ONDINSKI KRALJ

Ondina, reci mu, naj te poljubi. Kako naj ti verjamemo, če mu ne pustiš, da bi te poljubil!

ONDINA

Kakor izvoliš. Poljubite me, Bertram.

BERTRAM

Vi to hočete?

ONDINA

Zahtevam. Poljubite me! Hipec, samo majhen hipec! Če odskočim, ko se boste približevali, Bertram, ali se izvijam, bo neho-te. Ne ozirajte se na to.

ONDINSKI KRALJ

Čakamo.

ONDINA

Bi lahko dobila kak plašč ali obleko?

ONDINSKI KRALJ

Ne. Tvoje roke morajo biti gole.

ONDINA

Tudi prav. Toliko boljše. Nadvse mi je všeč, da me Bertram boža po golih ramenih, medtem ko me poljublja. Se spominjate tistega lepega večera, Bertram? Čakajte. Če kriknem, ko me boste objeli – to so samo živci, danes je tak dan. Ne jezite se name ... Sicer pa mogoče ne bom nič kriknila ...

ONDINSKI KRALJ

Dajta že.

ONDINA

Ali pa če omedlim. Če omedlim, me lahko poljubljate, kakor hočete. Kakor hočete, Bertram!

ONDINSKI KRALJ

Čas je.

BERTRAM

Ondina!

Jo poljubi.

ONDINA *se izvija*

Hans! Hans!

ONDINSKI KRALJ

Izvolite dokaz, sodniki. Zame in za viteza je proces končan.

ONDINA

Kakšen dokaz? *Sodniki vstanejo.* Kakšen dokaz imaš? Kaj pa misliš? Če kriknem Hans, ko me Bertram poljublja, mogoče to pomeni, da nisem prevarala Hansa? Če kriknem Hans, je to ravno zato, ker Hansa več ne ljubim! Pomeni, da njegovo ime izpareva iz mene! Ko rečem Hans, pomeni, da ga imam zmeraj manj. In kako naj ne bi ljubila Bertrama? Poglejte ga. Postavo ima kot Hans! V obraz je kakor Hans!

DRUGI SODNIK

Besedo ima sodišče.

PRVI SODNIK

Vitez, zdi se, da je naša vloga v tem primeru

izčrpana. Dovolite nam, da podamo razsodbo. Ta mlada ondina je nedvomno kriva, da nas je zapeljala v zmoto in se izneverila svoji naravi. Toda vse kaže, da je prinesla med nas zgolj dobroto in ljubezen.

DRUGI SODNIK

Malo preveč ljubezni. Kdor tako ljubi, si gotovo ne bo olajšal življenja.

PRVI SODNIK

Zakaj nas je hotela prepričati o svoji zvezi z Bertramom, nam ni umljivo. A tega niti ne želimo preiskovati, saj gre za zadeve med zakoncema, ki niso v naši pristojnosti. Mučenje in javna usmrnitev ji bosta prihranjeni. Nocoj ji bo brez prič prerezan vrat, dotlej pa za njena stražarja imenujemo rablja in tega moža, ki se mu obenem zahvaljujemo za pomoč pri dosegu pravice.

Pokaže ondinskega kralja.

DRUGI SODNIK

In ker svatbeni spreved že čaka pred cerkvijo, dovolite, da se vam pridružimo z najboljšimi željami!

Prikaže se pomivalka. Za nekatere je posebljena lepota, za druge pa umazana služkinja.

HANS

Kdo pa je to?

SODNIK

Kaj pravite, vitez?

HANS

Kdo je ta, ki stopa naravnost proti meni kot slepica, kot jasnovidka?

SODNIK

Ne vemo.

SLUŽABNIK

To je pomivalka, gospod. Poslali ste ponjo.

HANS

Kako je lepa!

PRVI SODNIK

Lepa? Ta pritlikavka?

GRETA

Kako je lepa!

SLUŽABNIK

Lepa? Šestdeset let ima!

SODNIK

Odidimo. Za vami, vitez.

HANS

Ne, ne, prav je, da najprej prisluhnemo pomivalki. Od nje bomo izvedeli konec te zgodbe ... Pomivalka, poslušamo te.

DRUGI SODNIK

Blazen je.

SODNIK

Žal. A pogosto je tudi manj dovolj, da človek izgubi glavo.

POMIVALKA

Sem pomivalka in perica, grda v telo, a v duši lepotica.

HANS

To se rima! Kajne?

SODNIK

Nikakor. Niti približno.

POMIVALKA

Še en, najnižji imam poklic, in to je krpanje gosposkih nogavic.

HANS

Ne boste rekli, da se ti stih ne rimajo!

SODNIK

Stihi? V ušesih vam zvoni. Kje slišite kakšne stihe?

SVINJSKI PASTIR

Seveda so stih!

SLUŽABNIK

Za tvoje svinje mogoče. Za nas je to proza.

POMIVALKA

Ob kruhu in maslu žarkem jaz živim, a prav nič manj kot plemič ne trpim in moje solze niso nič manj slane kot iz oči cesarskih nakapljane.

Če kralj hlevarju naredi krivico, enako me boli kakor kraljico, ko pod večer ji sporoči:

jutri se vidiva, dotlej me ni.

Jezus, boš njo od mene znal ločiti, ko v tvoje mesto hteli bova priti, ko videl boš na licu ene in druge sled istega sramu in iste tuge?

Zmotiš se, ko delil boš večno slavo; krono boš meni dal na glavo, rekoč: v nebesih so vaj' angelci veseli, kraljici moji, ki sta toliko trpeli!

HANS

To je pesem, brez dvoma! Kako drugače se lahko to imenuje?

PRVI SODNIK

Kakšna pesem! Neka umazana služkinja je jadikovala, da so jo obtožili kraje srebrnega pribora, to je vse!

DRUGI SODNIK

In da ji ozeblina na nogah že novembra krvavijo.

HANS

Tisto, kar drži v roki: je kosa?

SODNIK

Ne, preslica.

GRETA

Kosa. Zlata kosa!

SLUŽABNIK

Preslica.

SVINJSKI PASTIR

Kosa. In dobro nabrušena! Jaz se spoznam na to!

HANS

Hvala, pomivalka. Ne bom zamudil na zme-

nek. Pridite, gospoda!

SLUŽABNIK

Obred se začena, vaša milost.

Odidejo vsi razen Ondine, njenega strica in rablja.

PETI PRIZOR

ONDINA, ONDINSKI KRALJ, ki s kretnjo spremeni rablja v kip iz rdečega snega

ONDINSKI KRALJ

Ondina, konec se bliža.

ONDINA

Nikar ga ne ubij.

ONDINSKI KRALJ

Tak je dogovor. Prevaral te je.

ONDINA

Res je, prevaral me je. Res je, poskušala sem te prepričati, da sem najprej jaz prevarala njega. Ampak človeških čustev ne smeš soditi po naših, ondinskih merilih. Dostikrat moške, ki varajo, ljubijo svoje žene. Pogosto so prav tisti, ki varajo, najbolj zvesti. Veliko jih vara svoje ljubljene, da bi se znebili oholosti, da bi se ponižali, da bi se v primerjavi z njimi, ki so vse, počutili malovredne. Hans je hotel, da bi bila jaz cvet zvestobe, nezgrešljiva in brezgrešna. Bil je predober ... Prevaral me je.

ONDINSKI KRALJ

In tako si postala skoraj ženska, uboga Ondina!

ONDINA

Ni mogel drugače ... Vsaj jaz ne vem, kako bi.

ONDINSKI KRALJ

Zmeraj ti je primanjkovalo domišljije.

ONDINA

Na semanje dni zvečer pogosto vidiš moške,

ki se sklonjenih glav in z darili v rokah vračajo k ženam. Pravkar so jih prevarali. Žene sijejo v vsej svoji lepoti.

ONDINSKI KRALJ

Prinesel ti je nesrečo.

ONDINA

Gotovo. A tudi to je treba gledati s človeškimi očmi. Če sem nesrečna, ne pomeni, da nisem srečna. Ti ne razumeš: da si na lepoto polnem svetu izbereš edini kraj, kjer srečaš sum, prevaro, laž, in se ga potlej na vso moč oklepaš, ravno to je za ljudi sreča. Če kdo tega ne počne, se mu čudijo. Bolj kdo trpi, bolj je srečen. Jaz sem srečna. Jaz sem najsrečnejša.

ONDINSKI KRALJ

Umr! bo, Ondina.

ONDINA

Reši ga.

ONDINSKI KRALJ

Kaj tebi mar? Samo še nekaj minut boš imela človeški spomin. Sestre te bodo trikrat poklicale in vse boš pozabila. Naklonil ti bom, da umre isti hip, ko izgubiš spomin. To bo precej človeško. Sicer pa mi ga niti ni treba ubiti. Njegovo življenje je končano.

ONDINA

Tako mlad je, tako močan!

ONDINSKI KRALJ

Njegovo življenje je končano. Ti si ga ubila. Ti, Ondina, ki ne uporabljaš drugih prispevkov kot o morskih psih, gotovo poznaš tudi tisto o dveh, ki jima je nekega dne plavanje postalo napor. Prej sta mogla brez truda prečiti ocean tudi v najhujšem viharju; a nekega dne, sredi lepega zaliva, na prav majhnem valu, resk, se je nekaj v njiju, neki organ, zlomilo. Vsa sila oceana je bila v zavihu neznatnega vala! Osem dni sta pobešala oči in ustnice. Nič nama ni, sta govorila; a bilo

jima je, umirala sta. Enako je z ljudmi. Drvar, sodnik, potujoči vitez se brez truda spopri-
mejo s hrastom, zločinom, pošastjo; razoro-
ži pa jih vrbova vejica, nedolžnost, ljubeča
deklica ... Uro časa mu je še ostalo.

ONDINA

Svoj prostor sem prepustila Berti. Zanj se je
vse uredilo.

ONDINSKI KRALJ

Ti le verjemi! V glavi se mu že vse suče. V mo-
žganih mu igra predsmrtna glasba. Pomi-
valkino govorjenje o cenah jajc in sira je sli-
šal kot pesem. Berti ni šel niti blizu, v cerkvi
ga zaman čakajo; pri svojem konju je. Konj
mu govori: Dragi gospodar moj, zbogom,
vidiva se spet pred bogom. Kajti danes mu
tudi konj govori v stihih.

ONDINA

Ne verjamem ti. Poslušaj to petje! To je nje-
gova svatba.

ONDINSKI KRALJ

Mar mu je za svatbo! Poroka in vse v zvezi z
njo je zdrsnilo z njega kot prstan s pretan-
kega prsta. Tava po gradu. Pogovarja se s
samim seboj. Bleda. Tako se ljudje izvlečejo,
ko trčijo ob resnico, preproščino, zaklad ...
Postanejo, čemur sami pravijo blazni. Na-
enkrat mislijo logično, ne odrekajo se več,
ne poročajo se z ženskami, ki jih ne ljubijo;
mislijo kot rastline, vode, Bog: blazni so.

ONDINA

On me preklinja!

ONDINSKI KRALJ

Blazen je. Ljubi te!

ŠESTI PRIZOR

ONDINA, HANS, *potlej POMIVALKA*

Hans stopi Ondini za hrbet, kakor je v ribiški

koči ona stopila za hrbet njemu.

HANS

Meni je ime Hans.

ONDINA

Lepo ime.

HANS

Ondina in Hans ... Nista to najlepši imeni na
svetu?

ONDINA

Ali pa Hans in Ondina.

HANS

Ne! Najprej Ondina! Ondina bo naslov. Na-
slov zgodbe, v kateri tu in tam nastopim kot
velik osel, takšen osel, kot je samo človek.
Ta zgodba govori o meni! Ljubil sem Ondi-
no, ker je ona hotela, prevaral sem jo, ker je
moralo tako biti. Rojen sem bil za življenje
med konjušnico in pesjakom ... Ne. Ujel sem
se med vso naravo in vso usodo, kot miš.

ONDINA

Odpusti mi, Hans.

HANS

Le zakaj se zmeraj tako moti, pa naj se ime-
nuje Artemida, Kleopatra ali Ondina! Za lju-
bezen so ustvarjeni pritlikavi profesorji z ve-
likimi nosovi, zavaljeni rentniki s podbradki,
očalasti židje; takšni, ki imajo čas izkusiti,
užiti, trpeti ... Ne! Ona se spravi na ubogega
generala Antonija, ubogega viteza Hansa,
na bednega povprečnega človečka. In z
njim je konec. Jaz nisem imel v življenju niti
minute časa – bitka pa krtačenje konja pa
lovski pogon pa nastavljanje pasti ... am-
pak ni bilo dovolj, ne, moral je priti še ogenj
v žilah, strup v obeh, dišave in žolč v ustih.
Od nebes do pekla me je metalo, mlelo, iz
kože dajalo! In ob tem je treba vedeti, da ni-
mam prav nikakega daru, da bi videl slikovi-
to stran pustolovščine! ... Ni zelo pravično!

ONDINA

Zbogom, Hans.

HANS

In lepega dne – odide. Tistega dne, ko ti vse postane jasno, tistega dne, ko se zaveš, da nikdar nisi ljubil druge kot njo, da boš umrl tisti hip ko bo odšla, prav tistega dne – odide. Ko jo znova najdeš, ko je vse za vselej znova najdeno, prav tistega nezgrehljivega dne se na obzoru prikaže njena ladja, razpro se ji perutnice, plavuti zadrhtijo in ti reče zbogom.

ONDINA

Izgubila bom spomin, Hans.

HANS

In to zares zbogom, razumete! Ko si zaljubljenca na pragu smrti rečeta zbogom, jima je usojeno, da se bosta v prihodnjem življenju nenehno srečevala in zaletavala drug v drugega, se venomer dregala in se prelivala on vanjo, ona vanj, saj bosta senci v istem svetu. Ločita se, da se nikoli več ne bi ločila. Ondina in jaz pa za večno odhajava vsak na svoj breg. Na levem bregu nič, na desnem pozaba. Tega ne smeva zamuditi, Ondina ... Prvo resnično slovo, izrečeno na tem klavnem svetu.

ONDINA

Potrudi se živeti. Tudi ti boš pozabil.

HANS

Potrudi se živeti! Lahko reči. Živeti me več ne zanima. Odkar si odšla, moram telesu ukazovati, naj počne, kar je prej počelo samo od sebe. Če očem ne rečem, naj vidijo, ne vidim. Livada ni zelena, če očem ne ukažem, naj jo vidijo zeleno. Misliš, da je prijeten pogled na črno livado? To nadzorovanje je strašno naporno. Ukazovati moram petim čutom, tridesetim mišicam, še celo kostem. Trenutek nezbranosti in pozabim slišati, dihati ... Umrl je, ker se je naveličal

dihati, bodo govorili ... Umrl je od ljubezni. Kaj si mi prišla povedat, Ondina? Zakaj si se pustila ujeti?

ONDINA

Da ti povem, da bom tvoja vdova Ondina.

HANS

Vdova? Pravzaprav sem premišljal o tem. Postal bom prvi Wittenstein, ki ne bo imel vdove, da bi žalovala za njim in rekla: »Ne vidi me, pa naj bom lepa ... Ne sliši me, naj govorim še zanj ...« Samo ena Ondina bo, zmeraj ena, tista, ki me je pozabila. Tudi to ni pravično.

ONDINA

Najbrž res. Toda lahko se pomiriš. Zelo previdna sem bila, za vse sem poskrbela. Včasih si mi očital, da v hiši zmeraj hodim po istih poteh, ponavljam iste kretnje, imam vse korake preštete. Zato, ker sem slutila, da se bom morala nekega dne brez spomina vrniti v globine voda. Vadila sem svoje telo, ga silila, da stopa nespremenljivo pot. Na dnu Rena tudi brez spomina ne bo moglo drugače, kot da ponavlja kretnje, ki sem se jih naučila pri tebi. Od jame do izvira me bo vodil isti vzgib, kot me je prej od mize k oknu. Školjko bom valila po pesku, kot sem valjala testo za slaščice. Splezala bom na kaščo. Pokukala bom ven skozi okno. Med razigranimi ondinami bo večno ena ondina malomeščanka. Oh! Kaj ti je?

HANS

Nič, pozabil sem.

ONDINA

Kaj si pozabil?

HANS

Videti nebo modro ... Nadaljuj!

ONDINA

Pravile mi bodo človekinja. Ker ne bom več skakala na glavo v vodo, ampak bom sto-

pala vanjo po stopnicah. Ker bom v vodi listala knjige. Ker bom v vodi odpirala okna. Vse je že pripravljeno. Mojih lestencev, stenske ure, pohištva nisi našel; zato, ker sem jih ukazala pometati v reko. Tam imajo svoj prostor, svoje nadstropje. Nisem jih več vajena. Zdi se mi nestalne, plavajoče. A nocoj se mi bodo zdele prav tako trdne in zanesljive, kot so zame vrtinci in tokovi. Ne bom prav vedela, kaj pomenijo, a bom živela okoli njih. Nenavadno bo, da jih ne uporabljam; da mi ne pride na misel sestri v naslanjač, v lestencih vžgati renski ogenj. Se pogledati v zrcalih. Včasih bo odbila stenska ura. Večna bom poslušala čas. Na dnu voda mi bo ostala najina soba.

HANS

Hvala, Ondina.

ONDINA

Tako se bova še zmeraj slišala, četudi naju bodo ločevale pozaba, smrt, dobe, plemena. In si bova zvesta.

PRVI GLAS

Ondina!

HANS

Kličejo te.

ONDINA

Trikrat me morajo poklicati. Šele ob tretjem klicu bom pozabila ... O mali moj Hans, daj, da izkoristim še zadnje trenutke, sprašuj me! Obudi spomine, ki bodo zdaj zdaj samo še pepel. Kaj ti je? Čisto bled si ...

HANS

Tudi mene kličejo, Ondina. Vélíka bledica in véliki mráz me kličeta! Vzemi nazaj ta prstan, bodi moja prava vdova na dnu voda.

ONDINA

Hitro! Sprašuj me!

HANS

Kaj si rekla tisti večer, ko sem te privikrat

videl? Ko si odprla vrata in je zunaj divjala nevihta?

ONDINA

Rekla sem: kako je lep.

HANS

Ko si me zalotila, da jem postrv, obarjeno v vinu?

ONDINA

Rekla sem: kakšen tepec.

HANS

Ko sem rekel: misli od daleč!

ONDINA

Rekla sem: te ure se bova kasneje spominjala: ura, ko me niste poljubili.

HANS

Ne moreva si več privoščiti užitkov čakanja, Ondina: poljubi me.

DRUGI GLAS

Ondina!

ONDINA

Sprašuj! Še sprašuj! V meni se že vse mede!

HANS

Izbrati moraš, Ondina. Poljub ali besede.

ONDINA

Molčim!

VITEZ

Pomivalka prihaja ... Pomivalka in perica, grda v telo, a v duši lepota ...

Vstopi pomivalka. Vitez se zgrudi mrtev.

ONDINA

Na pomoč! Na pomoč!

SEDMI PRIZOR

HANS, ONDINA, BERTA, ONDINSKI KRALJ, ONDINE, SLUŽABNIK, GRETA

Hans leži na kamniti plošči, ki se je dvignila.

BERTA
Kdo kliče?

ONDINA
Hansu ni dobro. Hans bo umrl!

TRETJI GLAS
Ondina!

BERTA
Ubila si ga! Si ga ti ubila?

ONDINA
Ubila? Koga sem ubila? O kom govorite?
Kdo ste?

BERTA
Me ne prepoznaš, Ondina?

ONDINA
Vas, gospa? Kako ste lepi! ... Kje pa sem?
Kako naj tu plavam? Vse je zaprto ali pa vse
prazno ... Je to zemlja?

ONDINSKI KRALJ
Zemlja.

ENA OD ONDIN *prime Ondino za roko*
Zapustiva jo, Ondina. Brž!

ONDINA
Da, da, zapustiva ... Čakaj! Kdo pa je lepi mla-
denič, ki leži tukaj? Kdo je?

ONDINSKI KRALJ
Ime mu je Hans.

ONDINA
Kako lepo ime! Kaj pa mu je, da se ne pre-
mika?

ONDINSKI KRALJ
Mrtev je.

ŠE ENA ONDINA *pride*
Čas je. Odidimo.

ONDINA
Všeč mi je! Se mu ne da vrniti življenja?

ONDINSKI KRALJ
Nemogoče.

ONDINA *se pusti odvesti*
Škoda! Kako bi ga bila ljubila!

Nebojša Pop Tasić

Bršljanov venec, priznanje ZDUS za umetniške dosežke v letu 2015

Na svetovni dan gledališča, 27. marca 2016, je Nebojša Pop Tasić v sklopu otvoritvene slovesnosti festivala Teden slovenske drame v Kranju prejel bršljanov venec, priznanje Združenja dramskih umetnikov Slovenije za umetniške dosežke v letu 2015, in sicer za cikel dramskih besedil, med drugimi tudi za besedilo *Gospa Bovary*, ki ga je v SNG Nova Gorica režirala Yulia Roschina; premiero je doživelo 15. in 16. aprila 2015 ter od takrat prejelo še več drugih nagrad. Komisija, ki so jo sestavljali mag. Alenka Pirjevec, mag. Pri-

mož Jesenko in Gašper Tič, je v utemeljitvi mag. Primoža Jesenka menila:

»Nebojša Pop Tasić tako rekoč detektivsko rekonstruira osebnosti Flaubertove fiktivne Emme Bovary in realne skrivnostne pisateljice Agathe Christie, o katerih naj bi vedeli že vse. Vprašanje, ‚kdo je v resnici ta ženska‘, pa obkrat pokaže, da ostaja dramski medij odprt za neskončne variacije, tudi ko biografija (kot v primeru Agathe) ponuja razmeroma suhoparen material za pisanje. Tudi ob Emmi Bovary Pop Tasić ne obsoja njenega sanjavega hrepenenja: nasprotno, razumeti poskuša njeno nepomirjenost z ‚mizerijo‘ zakonske ustaljenosti. Biografsko pisanje se izkaže za bližje fikciji, ki jo tvorijo tisti, ki zgodbo piše (in jo tako ali drugače ‚dopisuje‘).«

Iskrene čestitke!

Iztok Mlakar

Žlahtni komedijant 2016

Ob zaključku letošnjega 25. festivala Dnevi komedije v Celju, 19. marca 2016, je naš igralec Iztok Mlakar postal žlahtni komedijant. To nagrado je na celjskem odru prejel že tretjič. Strokovno žirijo, ki so jo sestavljali Polona Rifelj, Jaka Andrej Vojevec in Slavko Pezdir, je prepričal kot avtor komedije in glasbe za predstavo *Pašjon* ter interpret Hudiča kot prvega igralca in navdihovalca vsega komedijskega dogajanja. V obrazložitvi so med drugim zapisali, da Iztok Mlakar:

»... obuja žlahtno tradicijo igralcev, komedijantov in komediografov v eni osebi, ki

sega vse do Molièra in Shakespeara. Kot Hudič in prvi igralec v nobenem trenutku ni blasfemičen ali vulgaren, temveč vse-skozi bistroumen in tudi avtoironičen kritik večnih človeških slabosti in napak«.

Iskrene čestitke!

Čarovnik iz Oza

S pravljичnim muzikalom *Čarovnik iz Oza* smo 20. marca 2016 gostovali na 16. mednarodnem otroškem Naj, naj, naj festivalu v Zagrebu na Hrvaškem. Uprizoritev v režiji Mihe Goloba je mlado zagrebško občinstvo navdušila in očarala s svojo pravljčnostjo.

Srečanje

V soboto, 5. marca 2016, je bila petdeseta in predvidoma zadnja ponovitev predstave *Srečanje* Nine Mitrović na našem malem odru – zadnja priložnost, da so si gledalci ogledali intimno družinsko igro, v kateri sta nastopila odlična igralca Bine Matoh in Blaž Valič. Predstavo je režiral predani, žal pokojni, gledališki ustvarjalec Primož Bebler.

Pašjon

Komedijo Iztoka Mlakarja *Pašjon* smo 29. marca 2016 igrali že petdesetič! Predstava v režiji Vita Tauferja, ki smo jo premierno uprizorili lani, je nasmejala veliko gledalcev tako na našem odru kot tudi v koprodukcijem koprskem gledališču ter na gostovanjih po vsej Sloveniji.

Iskrene čestitke vsem ustvarjalcem!

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica / Slovene National Theatre Nova Gorica

Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica, Slovenija / Slovenia
+386 5 335 22 00, +386 5 302 12 70 Faks / Fax
info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Direktorica, v. d. / General Manager

mag. **Neda Rusjan Bric** neda.rusjan-bric@sng-ng.si +386 5 335 22 10

Poslovna sekretarka / Business Secretary

Barbara Skorjanc barbara.skorjanc@sng-ng.si +386 5 335 22 10

Dramaturginji / Dramaturgs

mag. **Ana Kržišnik Blažica** ana.krzisnik@sng-ng.si +386 5 335 22 15 in / and

Martina Mrhar martina.mrhar@sng-ng.si +386 5 335 22 09

Lektor / Language Consultant

Srečko Fišer srecko.fiser@sng-ng.si +386 5 335 22 02

Dramaturginja in vodja AMO / Dramaturg and Chief of AMO

Tereza Gregorič tereza.gregoric@sng-ng.si +386 5 335 22 01

Odnosi z javnostjo / Publicity Manager

Dominika Prijatelj dominika.prijatelj@sng-ng.si +386 5 335 22 50

Organizatorica / Organizer

mag. **Barbara Simčič Veličkov** organizacija@sng-ng.si +386 5 335 22 04

Vodja računovodstva / Chief Accountant

Goran Troha Žvokelj g.troha-zvokelj@sng-ng.si +386 5 335 22 07

Tehnični vodja / Technical Director

Aleksander Blažica aleksander.blazica@sng-ng.si +386 5 335 22 14

Svet SNG Nova Gorica / Council SNT Nova Gorica

Matjaž Kulot (predsednik / president), mag. Elena Zavadlav Ušaj (podpredsednica / vice president), Zorko Kenda, dr. Matjaž Šekoranja, Marjan Zahar

Strokovni svet SNG Nova Gorica / Expert Council SNT Nova Gorica

Srečko Fišer (predsednik / president), Jaka Andrej Vojevec (podpredsednik / vice president), Bojan Bratina, prof. Tomaž Gubenšek, Kristijan Guček, Igor Komel

Blagajna / Box Office

+386 5 335 22 47 blagajna.sng@siol.net

vsak delavnik / workdays 10.00–12.00 in / and 15.00–17.00

ter uro pred pričetkom predstav / and an hour before each performance

Član Evropske gledališke konvencije

Pobudnik gledališkega združenja NETA – New European Theatre Action

Sponzor

Medijska sponzorja

Gledališki list SNG Nova Gorica (letnik 61, številka 9)

Izdajatelj SNG Nova Gorica, predstavnica mag. Neda Rusjan Bric

Urednici mag. Ana Kržišnik Blažica, Martina Mrhar

Uredništvo Srečko Fišer, Tereza Gregorič, mag. Ana Kržišnik Blažica, Martina Mrhar

Lektor Srečko Fišer

Fotografije Blaž Erzetič (str. 6, 8, 12, 18, 89), Foto atelje Pavšič - Zavadlav (str. 92, 93), Jaka Varmuž (str. 91), Andrej Virč (str. 90).

Oblikovalec Blaž Erzetič

Prelom in tisk A-media

Naklada 700

ISSN 1581-9884

Dejavnost SNG Nova Gorica financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

